

MEDIJSKA REGULATORNA TIJELA I GOVOR MRŽNJE

www.coe.int/en/web/freedom-expression

Reinforcing Judicial Expertise on Freedom of Expression and the Media in South-East Europe (JUFREX)

Funded
by the European Union
and the Council of Europe

EUROPEAN UNION

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Implemented
by the Council of Europe

REGIONALNA PUBLIKACIJA

MEDIJSKA REGULATORNA TIJELA I GOVOR MRŽNJE

AUTORI / UREDNICI

*Asja Rokša-Zubčević
Stanislav Bender
Jadranka Vojvodić*

SURADNICI

*Emilija Petreska-Kamenjarova
Milan Todorović
Mirand Tafarshiku
Monika Stafa*

Lipanj 2017

Vijeće Europe

Izdanje na hrvatskom jeziku

Sva prava zadržana.
Nijedan dio ove publikacije ne smije se prevoditi, reproducirati ili prenositi u bilo kojem obliku ili bilo kojim sredstvima, elektronskim (CD-ROM, internet itd.) ili mehaničkim, uključujući i fotokopiranje, snimanje ili bilo koji drugi sustav za čuvanje ili preuzimanje informacija – bez prethodnog odobrenja Direkcije za komunikacije (F-67075 Strasbourg Cedex ili publishing@coe.int).

Mišljenja iznesena u ovom radu predstavljaju odgovornost autora i ne odražavaju nužno službenu politiku Vijeća Europe.

Publikacija je pripravljena u okviru zajedničkog programa Europske unije i Vijeća Europe „Jačanje pravosudne ekspertize o slobodi izražavanja i medija u Jugoistočnoj Europi (JUFREX)“.

Grafički dizajn i omot

Dosije studio, Beograd

Tisak

Cerovski Print Boutique, Zagreb

Copyright©2017

Vijeće Europe

Sadržaj

---

1. UVOD	7
2. GOVOR MRŽNJE U JAVNOM DISKURSU	9
3. SLUČAJEVI GOVORA MRŽNJE U REGIJI	21
Albanija	21
Bosna i Hercegovina	22
Hrvatska	39
Makedonsko regulatorno tijelo	47
Crna Gora	61
Kosovo*	76
Srbija	78
4. PREPORUKE I ZAKLJUČCI	85
ANEKS:	
Aneks 1: Pregled pravnog okvira zemalja sudionica	95
Aneks 2: Relevantna sudska praksa Europskog suda za ljudska prava	119

Audiovizualni mediji i radio moćni su mediji. Važno je tu moć koristiti odgovorno i uspostaviti ravnotežu između slobode izražavanja i pravednog i odgovornog novinarstva.

Zahvala

Vijeće Europe želi izraziti zahvalnost albanskim, bosanskohercegovačkim, hrvatskim, kosovskim*, crnogorskim, makedonskim i srpskim nacionalnim regulatornim tijelima u području elektronskih medija na njihovom sudjelovanju u pripremi ove publikacije. Posebno priznanje i zahvalnost dugujemo Asji Rokši-Zubčević, Stislavu Benderu i Jadranki Vojvodić na njihovom angažmanu u pisanju značajnih dijelova ove publikacije i koordinaciji cijelog postupka njene izrade. Jednako tako, zahvaljujemo na sudjelovanju i drugim predstavnicima nacionalnih regulatornih tijela: Emiliji Petreski-Kamenjarovoj, Milanu Todoroviću, Moniki Stafi i Mirandu Tafarshiku. Predan rad, inicijativa, odgovornost i timski rad značajke su skupine koja je radila na ovom zadatku, koji je ponovno potvrdio bliske i prijateljske veze među kolegama i rezultirao izradom ove vrlo vrijedne publikacije.

---

* Ova oznaka ne preudicira stavove o statusu, u skladu s Rezolucijom Vijeća sigurnosti Ujedinjenih naroda 1244 i Mišljenjem Međunarodnog suda pravde o Deklaraciji neovisnosti Kosova.

1. Uvod

U okviru zajedničkog projekta Vijeća Europe i Europske unije „**Jačanje pravosudne ekspertize o slobodi izražavanja i medija u Jugoistočnoj Europi (JUFREX)**“, organizirana je regionalna konferencija „**Europski standardi i najbolje prakse u vezi s govorom mržnje i zaštitom maloljetnika**“, koja je održana 7. i 8. srpnja 2016. godine u Crnoj Gori. U namjeri da se govori o ovim važnim temama za sva regulatorna tijela, na konferenciji je promovirana regionalna suradnja u području borbe protiv govora mržnje i zaštite maloljetnika od potencijalno neprikladnog i štetnog medijskog sadržaja. S obzirom na to da je ova konferencija bila prvi skup organiziran u okviru projekta JUFREX – omogućila je i raspravu o budućoj suradnji i drugim aktivnostima koje se odnose na područje medijske regulative.

Na konferenciji su sudjelovali predstavnici albanskih, bosanskohercegovačkih, hrvatskih, kosovskih, crnogorskih, makedonskih i srpskih regulatornih agencija, s gostima iz Hrvatske i Slovenije. Sudionici su razmijenili iskustva u vezi s regulativom u ovom području i predložili pripremu publikacije o govoru mržnje koja bi obuhvatila značajnije slučajeve kojima su se bavili regulatori u regiji. Predloženo je i da jedan dio publikacije bude posvećen ulozi nacionalnih regulatornih tijela u ovom području, uključujući i njihove pravne i regulatorne ovlasti. Kao što je najavljeno, ovi primjeri mogu poslužiti kao smjernice i preporuke za daljnje djelovanje u sličnim slučajevima.

Prijedlog je prihvaćen od strane JUFREX-ovog tima, te je početkom veljače 2017. godine održan sastanak u Beogradu, na kojem su predstavnici nacionalnih regulatornih tijela razmatrali daljnje korake, proceduru, metodologiju i strukturu publikacije, kao i sveukupnu koordinaciju, podjelu zadataka i doprinos koji treba dati svako regulatorno tijelo. U skladu s tim, ova publikacija pripremljena je zajedničkim naporima i kao zajednički pothvat predstavnika navedenih regulatornih tijela, uključujući i agenciju iz Hrvatske, koja nije neposredna sudionica ovog projekta, ali njen doprinos je vrlo važan iz perspektive blizine regiji, postojeće prakse i razumljivosti jezika. Regulatorna tijela omogućila su smislenu i promišljenu interakciju, te temeljito propitivanje koje zahtijeva zajedničku akciju i razmjenu dobre prakse.

Publikacija je dostupna i u elektronskom i u tiskanom obliku, kao i na jezicima svih zemalja koje sudjeluju u JUFREX-ovom projektu. U okviru projekta JUFREX, bit će podijeljena predstavnicima nacionalnih pravosudnih tijela. Osim toga, bit će podijeljena različitim ključnim sudionicima, uključujući parlamente, akademske institucije, samoregulatorna tijela, novinare...

Ovom publikacijom želi se pridonijeti širem razumijevanju pojma govora mržnje, ponuditi polazna osnova za pripremu preporuka i mehanizama za borbu protiv takvog govora, te u tom smjeru omogućiti daljnje napore i inicijative. Nadamo se da će ova publikacija biti koristan i važan instrument u daljnjim aktivnostima, ne samo medijskim regulatornim tijelima, nego i ostalim sudionicima u društvu.

2. Govor mržnje u javnom diskursu

Pravo na slobodu izražavanja jedno je od najvrjednijih ljudskih prava, zajamčeno različitim međunarodnim konvencijama o ljudskim pravima i nacionalnim ustavima. Ovo pravo obuhvaća ne samo pravo svake osobe na širenje različitih informacija i ideja (činjeničnih izjava i vrijednosnih sudova), nego i pravo svake osobe na primanje informacija koje mu drugi žele priopćiti (tzv. „pravo javnosti da zna“).

Pravo na izražavanje danas je nezaobilazno političko načelo koje se teoretski više ne dovodi u pitanje. Ono predstavlja jednu od osnovnih sloboda čovjeka i građanina, čija je zaštita osigurana međunarodnim konvencijama i nacionalnim zakonodavstvima. S obzirom na to da predstavlja urođeno i neotuđivo ljudsko pravo, ono je neposredan izraz ljudske osobnosti u društvu i stoga ne ovisi o odobrenju države. Istovremeno, ono je jedno od osnovnih prava građanina, jer bez njega nema demokracije. Osiguravajući sučeljavanje mišljenja i predstavljajući različite argumentacije, ono otvara put k plodnoj sintezi, koja predstavlja korak naprijed na putu društvenog napretka. Sloboda izražavanja predstavlja demokraciju, i tamo gdje je nema, nema ni demokracije. Stoga ona predstavlja osnovu opstanka svakog demokratskog društva. U određenim situacijama, sloboda izražavanja može dovesti u pitanje jedno drugo osnovno ljudsko pravo, koje ima istu vrijednost, a to je pravo na zaštitu osobnosti. U svim takvim slučajevima treba riješiti pitanje odnosa između tih prava i koje od njih zaslužuje viši status¹.

Članak 10 Konvencije o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda (EKLJP) i članak 19 Međunarodnog sporazuma o građanskim i političkim pravima (MSGPP) jamče pravo na slobodu izražavanja. Ovo nije apsolutno pravo. Budući da sa sobom nosi dužnosti i odgovornosti, članak 10 Europske konvencije propisuje da ostvarivanje prava na slobodu izražavanja može biti podvrgnuto formalnostima, uvjetima, ograničenjima ili kaznama kako je propisano zakonom i neophodno u demokratskom društvu, u interesu nacionalne sigurnosti, teritorijalnog integriteta ili javne sigurnosti, radi sprječavanja nereda ili kriminala, zaštite zdravlja ili morala, zaštite ugleda ili prava drugih, sprječavanja otkrivanja informacija dobivenih u povjerenju, ili radi očuvanja autoriteta i nepristranosti sudstva.

---

1 Slično dr. Igor Bojanić (2007.), „Posebni dio kaznenog prava“, Zagreb, 2007., str. 183.

Članak 20 MSGPP-a predviđa i zakonsku zabranu bilo kakvog propagiranja rata i svakog zagovaranja nacionalne, rasne ili vjerske mržnje, što potiče na diskriminaciju, neprijateljstvo ili nasilje.

Bez obzira na to koji se argument koristi u raspravi o opsežnosti i moći određene državne vlasti, jednu stvar nitko ne može poreći, a to je njena primarna funkcija zaštite ljudske sigurnosti. Naime, slobodno razmišljanje, sloboda govora i izražavanja mogući su samo pod određenim uvjetima, kao što su sigurnost, socijalna stabilnost, tolerancija itd. Ako ovih uvjeta nema, društvo će teško opstati u atmosferi oštih rasprava i neslaganja, a jednako tako neće se moći suočiti s posljedicama do kojih takvi govori mogu dovesti. Zato europska društva nameću neka formalna i neformalna ograničenja slobodi govora i tako pokazuju svoju posvećenost društvenoj stabilnosti i nacionalnoj sigurnosti, bez kojih sloboda govora ne bi ni bila moguća. Društvena stabilnost preduvjet je slobode govora i izražavanja. Čak i kada je određeni govor zabranjen ili se samo obeshrabruje, poput onoga koji se podrazumijeva pod pojmom „govor mržnje“, onda se isti zabranjuje kako bi se osigurali i održali ovi uvjeti.

Ograničenja slobode izražavanja vidljiva su na svim razinama – međunarodnim, europskim i nacionalnim. Nacionalno zakonodavstvo, kao i sudska praksa Europskog suda za ljudska prava pokazuju da „govor mržnje“ spada u komunikacijske sadržaje čije je plasiranje na „tržištu ideja i informacija“ u znatnoj mjeri podložno tzv. ograničavajućim izuzecima.

Mnogi kazneni zakoni širom Europe zabranjuju govor mržnje i tretiraju ga kao kazneno djelo. Međutim, ne postoji univerzalna definicija govora mržnje, što je predmet velike rasprave na mnogim međunarodnim forumima. Neki kritičari ističu da se izraz govor mržnje koristi kako bi se ušutkali kritičari loše provedenih društvenih politika. S druge strane, postoje mnoga pitanja u vezi s govorom mržnje i globalna definicija možda nije najbolje sredstvo da se odgovori na njih.

Određene smjernice za definiranje govora mržnje mogu se naći u Preporuci Vijeća Europe R (97)20 o „govoru mržnje“, u kojoj je ovaj izraz definiran kao izraz: „...koji pokriva sve oblike izražavanja koji šire, potiču, promoviraju ili opravdavaju rasnu mržnju, ksenofobiju, antisemitizam ili druge oblike mržnje zasnovane na netoleranciji, uključujući: netoleranciju iskazanu kroz agresivan nacionalizam i etnocentrizam, diskriminaciju i netrpeljivost prema manjinama, migrantima i osobama imigrantskog podrijetla.“

S obzirom na činjenicu da je prošlo 20 godina od njenog donošenja, neke zaštićene vrijednosti nisu obuhvaćene definicijom navedene preporuke. U tekstu se spominju i neki „drugi oblici mržnje“ i tako se omogućava širenje i na druge osnove, kao što su dob, jezik, seksualna orijentacija, zdravstveno stanje...² U tom

---

2 Iako Preporuka br. R (97)20 eksplicitno spominje „neprijateljstvo prema manjinama“, mržnja koja je u režiji manjine prema bilo kojoj većini jednako tako, u pravnom smislu, nije isključena iz klasificiranja kao govor mržnje. Naime, posljedice govora mržnje mogu biti jednako štetne bez obzira pokazuje li takvu mržnju većina ili manjina. Međutim, kao što „vladavina naroda“ praktički znači volju najbrojnijeg i najaktivnijeg dijela populacije – drugim riječima, većine, ili onih koji su postali prihvaćeni kao „većina“ – odavno je upozoreno da je osim za-

smislu, Europska komisija protiv rasizma i netolerancije (ECRI), u općoj preporuci br. 15 Borba protiv govora mržnje iz ožujka 2016., predviđa da definicija govora mržnje, za potrebe ove Preporuke, „podrazumijeva upotrebu jednog ili više posebnih oblika izražavanja – naime, zastupanje, promociju ili poticanje na omalovažavanje, mržnju ili osudu neke osobe ili skupine ljudi, kao i uznemiravanje, uvrede, negativne stereotipe, stigmatizaciju ili prijetnje toj osobi ili osobama i bilo kakvo opravdavanje svih ovih oblika izražavanja – koji se zasniva na ilustrativnom popisu osobnih obilježja ili statusa koji uključuju rasu, boju, jezik, vjeru ili uvjerenje, nacionalnost ili nacionalno, etničko ili drugo podrijetlo, dob, invaliditet, spol, rod, rodni identitet i seksualnu orijentaciju”³. Činjenica da mnoga nacionalna i čak lokalna pitanja treba uzeti u obzir prilikom razmatranja pitanja govora mržnje, opravdava nepostojanje jasne definicije govora mržnje na bilo kojoj razini osim nacionalnoj. Time se ostavlja mogućnost subjektivnog tumačenja, neujednačenog tumačenja i (ili) proizvoljnog nametanja. Kao posljedica ovoga, zakoni o govoru mržnje često su predmet prigovora⁴. Između ostalog, navodi se da urušavaju slobodu izražavanja, ne poštuju autonomiju pojedinca, blokiraju otkrivanje istine i stjecanje znanja, onemogućavaju samoostvarenje pojedinca, sprječavaju slobodno sudjelovanje u oblikovanju slobodnog mišljenja, prijete legitimitetu države, kao i da su nedjelotvorni, nepotrebni i odgovorni za sprječavanje slobodnih oblika govora i izražavanja. Međutim, zagovornici pravne regulacije „govora mržnje” smatraju da zakoni mogu pomoći u sprječavanju nanošenja štete ljudima (psihičke i fizičke), smanjiti neizvjesnost (objektivnu i subjektivnu), očuvati autonomiju pojedinaca, osloboditi ljude inferiornosti, djelovati kao zaštita od mnogih oblika ugnjetavanja, zaštititi ljudsko i građansko dostojanstvo u javnosti, osigurati priznavanje kulturnih identiteta, olakšati interkulturalni dijalog i dati svima pun pristup djelovanju u stvaranju demokratskog javnog mnijenja.

Međutim, važno je da je u pravno obvezujućim aktima prepoznat značaj slobode izražavanja i da su propisana moguća ograničenja. U tom smislu, sudska praksa Europskog suda za ljudska prava predstavlja neprocjenjiv izvor informacija i govorom mržnje smatra jezik ili izraze koji šire, promoviraju i/ili opravdavaju mržnju zasnovanu na netoleranciji. Europski sud za ljudska prava već je do 1976. godine iznio mišljenje o tome što podrazumijeva pod izrazom „pravo na slobodu izražavanja” i koja je njegova uloga u demokratskom društvu, te utvrdio da „sloboda izražavanja predstavlja jedan od temelja takvog društva, jedan od osnovnih uvjeta za njegov napredak i za razvoj svakog čovjeka”. Sloboda izražavanja primjenjuje se ne samo na „informacije” ili „ideje” koje se povoljno primaju ili se smatraju bezopasnim, ili pitanja oko kojih postoji ravnodušnost, nego i na one ideje i informacije koje vrijeđaju, šokiraju ili uznemiravaju državu ili bilo koji dio stanovništva. Takvi su zahtjevi pluralizma, tolerancije i širine uma bez kojih nema „demokratskog društva”. To znači, između ostalog, da svaka „formalnost”, „uvjet”, „ograničenje” ili „kazna” nametnuti u ovom području moraju

---

štite od tiranije državnih službenika, potrebna i zaštita od „tiranije većine”, odnosno zaštita manjine od većine.

3 http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/activities/GPR/EN/Recommendation_N15/REC-15-2016-015-ENG.pdf, pristup linku 7. lipnja 2017.

4 Alexander Brown (2015.), „Pravo na govor mržnje: filozofsko razmatranje”, Routledge, 2015.

biti razmjerni legitimnom cilju koji se želi postići⁵. Sud je u odlukama često naglašavao da zabrana rasističkog govora ima ključno značenje u demokratskom društvu⁶ i da govor mržnje (koji predstavlja akt diskriminacije po članku 14 Europske konvencije) nije zaštićen člankom 10 Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, koji jamči slobodu izražavanja⁷. Glavni kriteriji na koje se oslanja Europski sud za ljudska prava prilikom odlučivanja je li sankcioniranje određenog govora u skladu s člankom 10 stavak 2 Europske konvencije o ljudskim pravima (legitimna ograničenja slobode govora) ili člankom 17 (zabrana zloupotrebe prava) uključuju:

- a) Svrhu govora – prije svega je li namjera širiti rasističke ideje ili je u pitanju govor čiji je cilj informirati javnost o pitanjima od javnog interesa;
- b) Sadržaj govora – potiče li govor osjećaj neprihvatanja, animoziteta ili čak mržnje prema ciljanoj populaciji;
- c) Kontekst – kakav je status i uloga počinitelja u društvu; koja je dominantna društvena klima; što je dovelo do izražavanja i kroz koji medij; i tko je ciljana publika⁸.

Pored EKLJP-a i MSGPP-a, na ograničenja koja se odnose na slobodu izražavanja nailazimo i u Međunarodnoj konvenciji o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije (CERD). Ona ide korak dalje i, u članku 4, obvezuje sve potpisnike (odnosno države članice) na osudu „sve propagande i svih organizacija koje su zasnovane na idejama ili teorijama superiornosti jedne rase ili skupine ljudi jedne boje, ili etničkog podrijetla, ili koje pokušavaju opravdati ili promovirati rasnu mržnju i diskriminaciju u bilo kojem obliku”⁹.

Nadalje, u Deklaraciji Odbora ministara o slobodi političke rasprave u medijima¹⁰ iz 2004. godine, istaknuto je kako sloboda političke rasprave ne obuhvaća slobodu izražavanja rasističkih stavova i mišljenja kojima se potiče mržnja, ksenofobija, antisemitizam ili bilo koji drugi oblik netolerancije. Četiri godine ranije, Vijeće Europske unije usvojilo je Smjernicu 2000/43/EC¹¹ kojom se implementira načelo jednakog postupanja prema osobama bez obzira na rasno ili etničko podrijetlo (tzv. Smjernica za borbu protiv diskriminacije), a u čijim se uvodnim napomenama (točka tri) naglašava da su pravo na jednakost pred zakonom i pravo svake osobe na zaštitu od diskriminacije univerzalna ljudska prava priznata brojnim međuna-

5 Handyside protiv Ujedinjenog Kraljevstva od 7. prosinca 1976., § 49. <http://hudoc.echr.coe.int/eng#t,dmdocnumber%3A%22695376%22,itemid%3A%22001-57499%22>].

6 Europski sud za ljudska prava, Sugg i Dobbs protiv Švedske http://www.concernedhistorians.org/content_files/file/LE/380.pdf.

7 Europski sud za ljudska prava, Jersild protiv Danske, Gunduz protiv Turske, Norwood protiv Ujedinjenog Kraljevstva, Pavel Ivanov protiv Rusije.

8 Weber, A. (2009). "Priručnik o govoru mržnje", Strasbourg, str. 30–47.

9 Međunarodna konvencija o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CERD.aspx>.

10 Vijeće Europe, Deklaracija o slobodi političke rasprave u medijima https://www.ebu.ch/CM-Simages/en/leg_ref_coe_decl_political_debate_120204_tcm6-11947.pdf.

11 Smjernica Vijeća 2000/43/EC od 29. lipnja 2000. godine kojom se implementira načelo jednakog postupanja prema osobama neovisno o rasnom ili etničkom podrijetlu <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32000L0043:en:HTML>.

rodnim dokumentima o ljudskim pravima. Međutim, članak 3 Smjernice definira „uznemiravajuće“ kao posebnu vrstu diskriminacije: uznemiravajuće se smatra diskriminacijom po stavku jedan (odnosno u kontekstu zabrane neposredne i posredne diskriminacije) u slučaju neželjenog ponašanja u vezi s rasnim ili etničkim podrijetlom čiji je cilj povreda ugleda osobe i stvaranje okruženja u kojem postoji zastrašivanje, neprijateljstvo, degradacija, ponižavanje ili napad¹².

Stoga se može utvrditi da govor mržnje, unatoč svemu, ima relativno precizno značenje¹³. Svakako, u pitanju je „kolokvijalni izraz za određene vrste napadajućeg govora koji širi i opravdava mržnju, netrpeljivost i predrasude, te poziva i potiče na nasilje ili diskriminaciju¹⁴“, prema određenim ugroženim ili diskriminiranim skupinama. Međutim, unatoč tome što se pojavljuje u brojnim oblicima – od „politički nekorektnih“ šala do otvorenih poziva na linč – i verbalnim i neverbalnim, kroz sve oblike i sredstva javnog informiranja, „govor mržnje“ smatra se neželjenom pojavom koja ugrožava temeljne vrijednosti na kojima je zasnovano svako civilizirano i demokratsko društvo.

Za definiranje i, još važnije, za utvrđivanje predstavlja li određeni govor govor mržnje, ključno je da se on promatra iz šire perspektive u smislu namjere i/ili djelovanja koje takav govor izaziva ili želi izazvati, kao i u širokom kontekstu danog društva i njegovih povijesnih, kulturnih, političkih i svih drugih važnih konotacija.

Budući da se svaki oblik govora javlja u određenom povijesnom i kulturnom kontekstu, njegov sadržaj i moralno i emotivno značenje neodvojivi su od takvog konteksta. Govor koji nije opasan u jednom kontekstu, može predstavljati govor mržnje u drugom¹⁵. Drugim riječima, prilikom svakog razmatranja govora mržnje, neophodno je utvrditi i procijeniti sve okolnosti u kojima se javlja govor mržnje ili u kojima se smatra da takav govor može potaknuti nasilje, zastrašivanje, neprijateljstvo ili diskriminaciju prema onima prema kojima je usmjeren¹⁶. Ovo proizilazi iz same prirode govora. Naime, upotreba uvredljivih riječi u razgovoru s poznanicima i prijateljima može dovesti do sasvim suprotnog; do niza poželjnih socijalnih učinaka, kao što su humor, socijalna kohezija i slično. Lingvisti su jasno pokazali da ne postoji univerzalna izjava o tome koji se govor može smatrati uvredljivim¹⁷.

---

12 Smjernica Vijeća 2000/43/EC od 29. lipnja 2000. godine kojom se implementira načelo jednakog postupanja prema osobama neovisno o rasnom ili etničkom podrijetlu <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?qid=1490190105325&uri=CELEX:32000L0043>.

13 Vidi primjere presuda Europskog suda za ljudska prava „Činjenično stanje – Govor mržnje“, http://www.echr.coe.int/Documents/FS_Hate_speech_ENG.pdf.

14 Vesna Alaburić, „Ograničavanje ‘govora mržnje’ u demokratskom društvu – teorijski, zakonodavni i praktični aspekti – I. dio“, Hrvatska pravna revija 2003.

15 Bhikhu Parekh (2012.), „Govor mržnje; Postoji li osnova za zabranu? Sadržaj i kontekst govora mržnje, ponovno promišljanje regulacije i odgovora“, urednici: Michael Herz, Pravni fakultet Kardozo, Peter Molnar, Centar za medije i komunikacije, Srednjoeuropsko sveučilište, Budimpešta, 2012. <https://www.cambridge.org/core/books/the-content-and-context-of-hate-speech/0ED4A911E2138A440BB379BCCC8E2AAB>.

16 Opća preporuka ECRI-ja br. 15 o borbi protiv govora mržnje https://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/activities/GPR/EN/Recommendation_N15/REC-15-2016-015-ENG.pdf.

17 Jay, T. B., & Janschewitz, K. (2008). „Pragmatičnost psovanja“, Revija za istraživanje pristojnosti: jezik, ponašanje, kultura, 4, 267–288.

Govor mržnje emocionalan je pojam. On degradira, zastrašuje, potiče mržnju, nasilje i/ili diskriminaciju protiv osoba ili skupine. Nadalje, govor mržnje želi stvoriti osjećaj prezira i stereotipe zasnovane na negativnim konotacijama prema osobama ili skupinama i njihovim obilježjima. Govor mržnje djeluje na primalnim i jakim emocionalnim konceptima, stvara i širi diskriminaciju, prijetnje, strah i mržnju.

Kao dio javnog diskursa, oni koji šire govor mržnje žele ga predstaviti kao „normalan“, ponekad vrlo snažno i otvoreno, a ponekad suptilno i u „sophisticiranom“ obliku. Oni koji šire govor mržnje žele da njihovi stavovi postanu paradigma i da takav govor bude potpuno prihvatljiv, čak opravdan u danom povijesnom, kulturnom i drugom kontekstu. U tome leži jedna od najvećih opasnosti govora mržnje: ako mu se omogući napredak, zaista može postati dio društveno prihvatljivog diskursa.

Važno je razmotriti tko širi govor mržnje i kako. Mnogi sudionici mogu biti generatori govora mržnje – kao što su novinari i urednici, ali i nenovinari, kao što su političari i izabrani dužnosnici, vjerski predstavnici i lideri itd. U tom smislu, već se odavno smatra da političari i druge osobe koje su redovito izložene javnosti u različitim medijima moraju imati širi prag tolerancije. One moraju očekivati mnogo šire granice prihvatljive kritike jer, za razliku od privatnih osoba, političari traže pozornost/izvještavanje medija i široko su i redovito prisutni u medijima.

U tom smislu, kada se razmatra uloga medija u širenju govora mržnje, njegovo podrijetlo je od ključnog značenja. Ovo posebno vrijedi za javljanja uživo, uključivanje gledatelja/slušatelja u programe, kao i premalo vremena za uredničku pripremu, uključujući iznenadne promjene gostiju koji sudjeluju u programima itd. Treba postaviti pitanje jesu li mediji u takvim slučajevima samo osigurali platformu, pridružili se, ili su se ogradili od takvih izjava.

Kao što pokazuju neki slučajevi koji će biti opisani u daljnjem tekstu, govor mržnje može se naći u programima čak i u vidu SMS poruka, e-pošte, poruka preko Facebooka i Twittera poslanih od strane publike. Tada je nužno vidjeti kako se postupilo i koje je korake, ako ih je uopće bilo, neki medij poduzeo. Njihovo prikazivanje na ekranu sigurno nije put kojim treba ići i one koji prikazuju takve programe u takvim slučajevima treba smatrati odgovornima.

Postoje brojne tehnike i taktike koje medijima stoje na raspolaganju kada nisu stvarni generator govora mržnje. To uključuje isključivanje gledatelja/slušatelja koji šire govor mržnje, ograđivanje od takvih izjava – bez odlaganja, odbijanje davanja termina onima koji ga (uključujući političare i javne dužnosnike) šire, objavljivanje isprika u kasnijoj fazi i druge slične metode.

U tom smislu, šire razmatranje govora mržnje mora sadržavati raspravu o učincima takvog govora na javnost do koje dopire ovakav sadržaj. Treba postaviti pitanja je li bilo nemira, nasilja, sukoba i, na kraju, oružanih borbi? Suštinski značajnija odgovornost za medije nastaje kada njihovi novinari svjesno ili čak namjerno koriste govor mržnje, čime ga podržavaju i uzrokuju njegovo ponavljanje i jačanje u

društvu, kao što predstavljeni slučajevi i pokazuju. To stvara atmosferu ugroženosti i opće anksioznosti, uz stalno etiketiranje neprijatelja.

Nažalost, regija Balkana najbolji je primjer takve prakse. Etnička netrpeljivost, kao epilog pametno osmišljene propagande u medijima, dovela je praktički do opće javne podrške za svirepe ratove. Državni mediji podržavali su ratne kampanje neobjektivnim medijskim izvještavanjem i rječnikom kojim su dominirali uvredljivi izrazi. Senzacionalizam, propaganda, inzistiranje na vlastitoj etničkoj čistoći, predrasude i opravdanje pretencioznih političkih ciljeva postali su uvod u ekspanziju teritorijalnih i političkih ambicija vlasti. Jednako tako, specifično povijesno iskustvo služilo je kao opravdanje za najrazličitije političke kombinacije, obično u pojednostavljenim verzijama novinarskih tumačenja. Povijest je postala argument za optuživanje protivnika, opravdanje za vojne i političke aspiracije, kao i izvor stalnih neprijateljstva kroz neprestano podsjećanje na prošlost i na prethodne povijesne sukobe. Dakle, cijela javnost gotovo je sustavno pripremana za predstojeće sukobe, kroz stalna zastrašivanja na osnovi naslijeđenih nacionalnih i vjerskih netrpeljivosti. U prilog ovoj tezi postoje brojne studije i istraživanja o ulozi medija u sukobu na području bivše Jugoslavije, koji nedvosmisleno ukazuju da su mediji, služeći režimu, u velikoj mjeri pomogli u proizvodnji ratova i mržnje. U knjizi „Kovanje rata” Mark Thompson kaže da je „verbalno nasilje proizvelo fizičko” i da su ratovi prvo počeli u medijima¹⁸.

Krajem prošlog stoljeća, pojam onoga što se kvalificira kao „govor mržnje” proširen je na ideološke stavove. Ne prihvaćaju svi da postoji razlika između klasičnih oblika „govora mržnje”, kao što je poticanje mržnje i čak fizičko nasilje, s jedne strane, i upotrebe uvredljivog jezika, s druge strane. Unatoč sve većem broju studija i analiza, govor mržnje i dalje je vrlo rasprostranjena pojava koju je teško jasno definirati, staviti u kontekst i istražiti.

Ovo potvrđuju proučavanja slučajeva govora mržnje kojima su se bavila medijska regulatorna tijela u regiji, koja sudjeluju u ovom projektu. Govor mržnje prema manjinama, različitom nacionalnom podrijetlu, LGBT populaciji... prisutan je, a u određenim trenucima, ovisno o političkoj klimi, čak je i u porastu. Govor mržnje koristi se i kako bi se omalovažili politički protivnici i kako bi ih se izložilo podsmijehu.

Cijeli svijet svjedoči revolucionarnom širenju različitih medijskih platformi i porastu raznih sadržaja. Govoreći o mnogim važnim globalnim temama koje se oblikuju pred našim očima i ušima, vrlo često s emotivnim argumentima, upotrebljava se granični govor mržnje ili čak jasan govor mržnje. Proteklih smo godina bili svjedoci brojnih kriza, bilo da su u pitanju ratovi i sukobi, teroristički napadi ili prirodne katastrofe i katastrofe uzrokovane ljudskim faktorom. Tijekom krize, sukoba i patnje, istina je u pravilu prva žrtva. U vrijeme krize, s brojnim medijima na različitim platformama, često se dešava da se pristrane, neistinite i nepouzdana informacije, uključujući i „propagandu” i govor mržnje, rašire u svega nekoliko mi-

---

18 Mark Thompson (1999.), „Kovanje rata: mediji u Srbiji, Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini”, Sveučilište Luton, London.

nuta. I u današnjem svijetu ima brojnih primjera neprimjerenog jezika koji se koristi u medijima – uključujući i govor mržnje. Koristi se kao katalizator društvenih promjena i ozbiljno prijeti da postane dio javnog diskursa.

Era interneta i online svijeta donijela je mnogo novih igrača u stvaranju i distribuciji komunikacijskih kanala. Internet je doveo do pitanja sadržaja koji generiraju korisnici i otvorenog novinarstva. Ljudi sada mogu komentirati vijesti i na drugi način komunicirati s drugima različite medijske sadržaje. Mogu lako kreirati i širiti videosadržaje i vijesti. Internet, novi mediji, društvene mreže... omogućili su ljudima djelovanje u javnosti kao nikada prije. Predmet koji se nedavno našao pred Europskim sudom za ljudska prava, Delfi AS protiv Estonije, odnosio se na odgovornost izdavača i pitanje govora mržnje na internetu, te odgovornost web portala za anonimne klevetničke komentare korisnika, odnosno čitatelja. Sud je zaključio da je zadiranje u pravo izražavanja bilo u skladu sa zakonom i da govor mržnje iskazan u komentarima korisnika ne uživa zaštitu članka 10 Europske konvencije o ljudskim pravima. Ono što je važno kod donošenja ove odluke je činjenica da je Sud odbio argumente izdavača iz kompanije Delfi, koja upravlja jednim od najvećih medijskih portala u Estoniji, u kojima se navodilo da je uloga takvog portala, kao pružatelja informacijskih usluga i skladištenja podataka, bila samo tehničke prirode, odnosno pasivna i neutralna. Sud je zauzeo stav da iako Delfi nije bio autor takvih komentara, to ne znači da nije imao kontrolu nad prostorom u kojem su komentari nastali.

Ovaj značajan korak prema demokratičnijem izražavanju na internetu i mjestu na kojem se europske vrijednosti i zakoni poštuju, bio je samo početak obeshrabrivanja rasizma, ksenofobije i drugih pojava na „mreži svih mreža“. Inicijativa Europske unije iz 2016. godine i mjere vlada država članica, poput Njemačke, Britanije i Francuske, usmjerene su na poticanje internetskih stranica i društvenih medija da uklone govor mržnje na internetu¹⁹. Cilj online „kodeksa ponašanja“²⁰ je borba protiv govora mržnje u četiri najveće internetske kompanije: Facebooku, Twitteru, YouTubeu i Microsoftu. Ovaj kodeks predstavlja prvi veliki pokušaj definiranja kako tehnološke kompanije trebaju reagirati na govor mržnje na internetu. Govor mržnje u ovom dokumentu definiran je kao „svako ponašanje koje javno potiče na nasilje ili mržnju prema skupini ljudi ili članu takve skupine pozivanjem na rasu, boju kože, vjeroispovijest, nacionalno, etničko ili drugo podrijetlo“.²¹

Nažalost, zanemaruje se provjera činjenica, objektivne činjenice se skrivaju, a istraživačko novinarstvo često se zaboravlja i etiketira kao dosadno i skupo. Ovakav razvoj događaja naveo je Oksfordski rječnik da riječ „postistine“ proglaši riječju 2016. godine, definirajući je kao situaciju gdje „objektivne činjenice imaju manji utjecaj u oblikovanju javnog mnijenja od pozivanja na emocije i osobna uvjerenja“²².“ Neki promatrači uočili su da čuvenih pet pitanja u novinarstvu („tko“, „što“,

19 S „govorom mržnje“, takve tendencije usmjerene su i na uklanjanje takozvanih lažnih vijesti.

20 Kodeks ponašanja – nezakonit online govor mržnje, pitanja i odgovori http://ec.europa.eu/justice/fundamental-rights/files/code_of_conduct_hate_speech_en.pdf.

21 Europska komisija i IT kompanije objavile su Kodeks ponašanja – nezakonit online govor mržnje http://europa.eu/rapid/press-release_IP-16-1937_en.htm.

22 <https://en.oxforddictionaries.com/definition/post-truth>, pristup linku 14. veljače 2017.

„kada“, „gdje“ i „zašto“) više ne predstavljaju zlatno pravilo. Predložena dodatna pitanja, kao što su: „sanjam li“, „ozbiljno“, „kako se to dogodilo“, „zar nemate srama“²³ i druga slična pitanja, mogu biti domišljat način izražavanja u današnjem svijetu, ali ustvari predstavljaju zabrinjavajući osvrt na mnoge nastale promjene.

Neobičan je, ali i prilično alarmantan, zanimljiv trend izazvan ovakvim pojavama u medijima. Naime, nedavna anketa provedena među mladim ljudima iz nekoliko zemalja i s različitih kontinenata, uključujući Argentinu, Australiju, Brazil, Kanadu, Kinu, Francusku, Njemačku, Indiju, Indoneziju, Izrael, Italiju, Japan, Novi Zeland, Nigeriju, Rusiju, Južnu Afriku, Južnu Koreju, Tursku, Ujedinjeno Kraljevstvo i SAD, koju je provela istraživačka tvrtka Populus, u ime Fundacije Varkley²⁴, obrazovne nevladine fundacije, pokazuje da mladi ljudi daju veliku podršku poštovanju i širenju raznih prava, poput prava povijesno marginaliziranih manjinskih skupina, kao i ravnopravnosti žena i pravima transrodnih osoba. Ovo je u potpunosti u skladu s činjenicom da su mladi ljudi uvijek bili liberalniji. Međutim, studija pokazuje da mladi ljudi nemaju tako liberalne stavove u pogledu prava da se kaže ono što se želi. Podaci ove ankete idu u prilog stajalištu da današnji mladi ljudi podržavaju sveobuhvatno pravo da ne budu uvrijeđeni, za koje se može smatrati da guši slobodu govora i slobodnu raspravu²⁵.

Ovakav razvoj potaknut, između ostalog, tehnološkim revolucijama ne bi nas trebao navesti na to da iz vida izgubimo zvijezdu vodilju – kvalitetan sadržaj koji se osigurava javnosti. Ako ne postoji kvalitetan sadržaj koji se nudi javnosti, tehnološke platforme i događaji poput gore opisanih postaju samo gomila žica i žarulja u kutijama, koji pružaju depresivan i opasan diskurs.

Povijesno gledano, vidimo da je zakonodavstvo europskih zemalja bilo usmjereno na zaštitu od svih oblika ksenofobije i antisemitske propagande koja je dovela do Holokausta. Današnji zakoni o „govoru mržnje“ sve su usmjereniji prema obeshrabrivanju govora koji je uvredljiv prema nečijoj nacionalnoj ili rodnoj pripadnosti, zdravstvenom stanju, dobi i slično. Priljev velikog broja azilanata i migranata u Europsku uniju od 2015. godine, u kombinaciji s reakcijama na niz terorističkih napada u državama članicama EU, pridonio je učestalijim pojavama rasizma, ksenofobije i netolerancije u javnom prostoru, posebno online²⁶. Razni ekstremisti koriste otvorene forume i mjesta na internetu, kao i brojne nove tehnologije, kako bi promovirali svoje otrovne ideologije. Međutim, ono što je jednako tako vrijedno pažnje, kao što je pokazala studija iz Velike Britanije, većina govora mržnje ne dolazi od ekstremista i radikala, nego od običnih ljudi²⁷.

---

23 <http://www.newyorker.com/humor/daily-shouts/additions-to-the-five-journalistic-ws>, pristup linku 15. veljače 2017.

24 Izjava za medije Fundacije Varkley: Anketa Generacije Z, <https://www.varkeyfoundation.org/news/press-release-generation-z-survey>, pristup linku 31. ožujka 2017.

25 <http://www.economist.com/blogs/graphicdetail/2017/02/daily-chart-10?fsrc=scn%2F-tw%2Fte%2Fbl%2Fed%2F>, pristup linku 17. veljače 2017.

26 Izvještaj o osnovnim pravima 2016. – Mišljenje Agencije za osnovna prava <http://fra.europa.eu/en/publication/2016/fundamental-rights-report-2016-fra-opinions>.

27 IGLYO, O online govoru mržnje <http://www.iglyo.com/wp-content/uploads/2014/01/Online-Hate-Speech-WEB.pdf>.

(Sličan zaključak izvodi i Hannah Arendt u svojoj studiji „Eichmann u Jeruzalemu – izvještaj o banalnosti zla“²⁸, utvrđujući da su uglavnom obični ljudi, a ne kriminalci i čudovišta, počinili najstrašnije zločine nakon što su na odgovarajući način bili potaknuti da to učine.)

Prilikom određivanja prioriteta na ovom području, važno je ponoviti ključnu ulogu koju mediji imaju u stvaranju demokratske kulture, koja je daleko šira od bilo kojeg političkog sustava. Mediji imaju ključnu ulogu u tome da javnost generira svoja iskustva i uči od drugih. Tako se formira konstruktivna politička rasprava. Dijalog je jako važan, a mediji imaju ključnu ulogu u uključivanju svih sudionika u dijalog. Međutim, unatoč mnogim praksama, naročito u online svijetu, novinarstvo treba počivati na premisi etičkog okvira. Unatoč svim mogućim uređajima koji nam nude širok spektar usluga i sadržaja, kao i velikom broju različitih sudionika u ovoj areni, ispod svega toga leži, ili bi trebalo ležati, osnovno načelo etičkog novinarstva. Ovo ne treba promatrati kao neku mantru stare škole koja je izlišna u suvremenom svijetu. S obzirom na pitanja koja proizlaze iz široko rasprostranjene prakse otvorenog novinarstva, moramo se zapitati treba li očekivati da se ovih načela pridržavaju oni sudionici koji nisu novinari, a koji su dio u pružanju usluga. Svaka osoba online može potencijalno postati novinar jer se svaki post, svaki komad sadržaja koji generiraju korisnici potencijalno nudi velikom broju korisnika... Nisu sve „novinarske“ pojave koje omogućavaju suvremena tehnološka rješenja obuhvaćene nacionalnom/ međunarodnom/nadnacionalnom regulativom. Ovo je posebno važno s gledišta ponude lokalnih i nacionalnih vijesti, kod kojih ova pitanja izlaze na vidjelo. Razvoj novih medija, pojava otvorenog novinarstva, kao i obilje medijskih usluga koje se nude širom Europe kontekstualni su faktori koji nude nove poglede na raspravu o govoru mržnje.

Prilikom rasprave o ovim pitanjima, treba naglasiti da osiguravanje punog uživanja u pravu na slobodu izražavanja treba biti paradigma koja ima ključno značenje u svakom demokratskom društvu ili u onima koja žele postati demokratska. Stoga je imperativ osigurati čvrstu pravnu osnovu i pravo na slobodu izražavanja, s jedne strane, ali i osigurati da govor mržnje i uvredljiv jezik ne postanu prihvatljivi oblici izražavanja. Ovo zahtijeva interdisciplinarni pristup i sudionike širokog spektra. Iskrena i održiva posvećenost osiguravanju neovisnosti medija i neovisnosti regulatornih tijela, kao glavnih preduvjeta za demokratsko funkcioniranje svakog društva, predstavljaju konkretan i mjerljiv doprinos ovom pothvatu.

„Ako ne vjerujemo u slobodu govora ljudi koje preziremo, onda ne vjerujemo u nju uopće.“

Noam Chomsky

S druge strane, ogroman broj ljudi pokušava pronaći govor mržnje tamo gdje on ne postoji. Zbog toga je jako važno da se odluke o svrstavanju nekog govora u kategoriju govora mržnje zasnivaju na pretpostavkama koje se odnose na pravo

28 Hannah Arendt, „Eichmann u Jeruzalemu – izvještaj o banalnosti zla“, Politička kultura, Zagreb 2002.

na slobodu izražavanja i da se govorom mržnje smatra samo onaj govor koji je apsolutno protivan svim etičkim i profesionalnim normama.

U tom smislu, regulatorna tijela koja su zadužena za reguliranje audiovizualnih medijskih usluga i medijskih usluga radija, u većoj ili manjoj mjeri, suočavaju se s ovim važnim pitanjem. Izvještaji pripremljeni pod pokroviteljstvom Europske platforme regulatornih tijela (EPRA) ukazuju na to da većina europskih zemalja uključuje elemente koji se odnose na govor mržnje u svoje medijsko, odnosno kazneno zakonodavstvo. Iako je predstavljeno da se sastavni elementi govora mržnje nalaze u različitim nacionalnim definicijama, pravna osnova ukazuje na opseg zabrane. Dakle, zakonski i podzakonski okvir odnose se na mržnju/diskriminaciju na osnovi rase, spola, vjere i nacionalnosti, ali i etničke skupine, boje kože, jezika, morala, seksualne orijentacije itd.

Brojna regulatorna tijela nemaju ovlasti izricati sankcije zbog kršenja ovih pravila, dok ostali na raspolaganju imaju niz sankcija, o čemu će biti riječi u daljnjem tekstu publikacije. To se može vidjeti u dijelu publikacije koji se bavi pregledom nacionalnih zakonodavstava i ovlasti regulatornih tijela. U nekim slučajevima postoje tendencije ili su čak poduzete neposredne mjere kako bi se smanjile ovlasti regulatornih tijela. Ovo se obično javlja u obliku povlačenja sankcija koje su ranije bile na raspolaganju regulatornim tijelima i, najvažnije, uključuje povlačenje financijskih sankcija i uvođenje mehanizama za upućivanje predmeta na obradu drugim tijelima, uključujući i one koji se tiču govora mržnje.

Važno je da regulatori u svom radu imaju otvoreni um ako žele igrati ulogu u pronalaženju rješenja. Izuzetno je važno da ključni sudionici prepoznaju potrebu postojanja zakonodavstva kojim se predviđa snažno i aktivno regulatorno tijelo. Regulatorno tijelo koje je pod političkim utjecajem i kontrolom i bez izvršnih ovlasti (ili s ograničenim ovlastima) koristi samo političkim elitama. Glavna obilježja snažnog i aktivnog regulatornog tijela su različiti aspekti njegove pune neovisnosti, koji osiguravaju zakonsku samostalnost i funkcionalnu neovisnost o medijima i vladi (npr. ne traži i ne prima naloge)²⁹. Nadalje, regulatorna tijela trebala bi imati dovoljno ovlasti i resursa, te raditi na transparentan i odgovoran način, u skladu sa zakonom. Mnoga vodeća načela detaljno razrađuju neophodne preduvjete za funkcioniranje regulatornih tijela³⁰, ali postoje i neka ne toliko opipljiva koja se žele naglasiti ovom publikacijom. Ona se odnose na opću klimu (i društvenu i političku) društva u kojem regulatorno tijelo vrši svoje dužnosti, koja bi omogućila razumijevanje i poštovanje neovisnosti određenog državnog tijela i smatrala ga neophodnim i opravdanim dijelom institucionalnog okvira. Odlučnost ljudi postavljenih i zaposlenih u regulatornim tijelima jednako tako igra ulogu, posebno u

29 Ova načela prepoznata su u novom nacrtu Smjernice 2010/13/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 10. ožujka 2010. godine o koordinaciji određenih odredbi propisanih zakonom, propisima ili administrativnim aktima država članica u vezi s pružanjem audiovizualnih medijskih usluga (Smjernica o audiovizualnim medijskim uslugama, pročišćena verzija).

30 Naprimjer, INDIREG finalni izvještaj: Indikatori neovisnosti i učinkovitog funkcioniranja regulatornih tijela za audiovizualne medijske usluge u svrhu provođenja pravila Smjernica o audiovizualnim medijskim uslugama http://ec.europa.eu/archives/information_society/avpolicy/docs/library/studies/regulators/final_report.pdf, pristup linku 24. veljače 2017.

slučajevima govora mržnje. Brojni elementi mogu pokušati oblikovati krajnji proces donošenja odluke u regulatornom tijelu u vezi s takvim slučajevima, ali puna osobna i profesionalna posvećenost i odlučnost da se poštuju pravila moraju uvijek biti prvi i jedini put.

Kao što se vidi iz ove publikacije, govor mržnje, online i offline, sve je češći u našim društvima. Naredna poglavlja nude potpun uvid u ove slučajeve i nude moguća rješenja ove situacije.

3. Slučajevi govora mržnje i uvredljivog jezika u regiji

Slijedi popis i kratak opis predmeta koji se odnose na govor mržnje i uvredljiv jezik po kojima su postupala regulatorna tijela u regiji u okviru svog rada i mandata.

ALBANIJA

Pregled slučajeva govora mržnje u Albaniji koji su bili predmet obrade Regulatornog tijela za audiovizualne medije Albanije (AMA)

TV Klan, 2015., govor mržnje

Regulatorno tijelo za audiovizualne medije (AMA) prati ovu postaju, a posebno program „Slobodna zona“. U posljednjem dijelu, tijekom razgovora s gostom pjevačem, voditelj emisije koristio je izraze kao što su: „Zašto, ne kaže se bez razloga da se Čamima³¹ ne može vjerovati“, a onda dodaje: „(Čami) ... su dobri ljudi, toliko dobri da ih nije dovoljno samo ubiti! Šalim se, naravno, to je bila šala, ja sam sâm Čam!“

Tijekom razgovora voditelj emisije raspravlja s gostom pjevačem i kaže: „Nisi u pravu, ljudi iz Sarande³² nisu takvi, oni su ... u redu, oni su vrlo zli, ni njih nije dovoljno samo ubiti, ali oni ne govore ništa o Čamima.“

Monitoring je pokazao da je emisija prekršila zakonska načela koja propisuju da operatori audiovizualnog servisa, tijekom svoje djelatnosti, ne smiju dopustiti emisije koje promoviraju netoleranciju među građanima, koje promoviraju ili opravdavaju nasilje. Na osnovi gore navedenih izjava domaćina ovog programa, zaključeno je da je došlo do kršenja zahtjeva prema kojima postaje ne smiju prikazivati emisije sa sadržajem koji promovira mržnju na osnovi rase, spola, vjere, nacionalnosti, državljanstva i bilo koji drugi oblik diskriminacije, ne smiju narušavati dostojanstvo i osnovna ljudska prava i prikazivati emisije koje bi mogle potaknuti kaznena djela.

Mjere koje je poduzeo AMA

AMA je odlučio ovaj slučaj tretirati kao govor mržnje zato što je bilo štetno za javnost da čuje ovu vrstu diskriminacije. Stoga je odlučio izreći novčanu kaznu u iznosu od oko 3000 eura.

---

31 Čami su podskupina Albanaca koji su izvorno nastanjivali zapadni dio regije u sjeveroistočnoj Grčkoj.

32 Mjesto u Albaniji, blizu granice s Grčkom.

BOSNA I HERCEGOVINA

Dijelovi govora mržnje u Bosni i Hercegovini koje posjeduje Regulatorna agencija za komunikacije (RAK) (1998. – 2016.)

TV Erotel, 1999. godine, govor mržnje

Regulatorna agencija za komunikacije (RAK) dobila je informaciju od OSCE-a u Hrvatskoj da je u programu TV Erotela 16. prosinca 1998. godine u 20.50 sati prikazana emisija HRT-a³³ „Ekologija i etika – Sipa“. TV Erotel, kao BiH postaja koja je reprizirala program HRT-a, odgovoran je za sadržaj ove emisije.

Neki od komentara koji su se mogli čuti u programu:

„... glavni pojedinac je sigurno George Soros, ludi mešetar i maliciozni špekulant. Ukrao je bilijune, daje milijune i obvezno pokupi kamatu u obliku crne tinte.“

„... odvratni srpsko-židovski lobi koji se uvijek ponovo javlja kako bi Hrvatska mogla biti srušena. Ovo su oprezni masoni. Mnogi od njih su seksualno nastrojeni.“

„Ovo je razlog zašto sipa traži i besprijekorno nađe svoje suradnike među urednicima. Oni su fizički ružni, neki izobličeni, psihološki slabi, samoljupci, glupi. Privatno, oni su generalno homoseksualni. Momci vole momke, žene žele da budu sa ženama.“

Mjere koje je poduzeo RAK

U predmetnoj emisiji sadržani su antisemitski, antisrpski i homofobni komentari, uokvireni u jednu ekološku metaforu baziranu na sipi, da bi se ilustriralo kako Srbi, Židovi i homoseksualci imaju štetan utjecaj na hrvatsku privredu i društvo. Smatra se da se radi o jeziku koji može izazvati uvredu i predstavlja kršenje odredbe koja se tiče govora mržnje, na osnovi čega je postaji izrečena kazna u iznosu od 1000 eura.

RTV Srebrenica, 1999. godine, govor mržnje

RAK je dobio izvještaj UNMBiH³⁴, u kojem je navedeno da je RTV Srebrenica 8. veljače 1999. godine u 19.45 sati emitirala ovu izjavu lokalnog općinskog odbora Srpske radikalne stranke:

„Ovim se obavještavaju građani Srebrenice da je u subotu, 6. veljače 1999. godine, skupina Srba, tzv. poturica³⁵, organizirala posjet Tuzli i pružila ruku

---

33 Hrvatska radiotelevizija – javni RTV servis u Hrvatskoj.

34 UN-ova misija u Bosni i Hercegovini.

35 Pogrdni naziv za Srbe koji su prihvatili islam u Otomanskom Carstvu.

pomirenja našim neprijateljima. Ovu skupinu pozvao je Hakija Meholfjić, najveći koljač srpskog naroda. U ime srpskog naroda u Srebrenici, mi kaŕemo da ova vrsta posjeta nije dopuštena, da je zabranjena.”

Mjere koje je poduzeo RAK

RAK je u ovom slućaju utvrdio kršenje ćlanka kojim se zabranjuje upotreba jezika kojim se potiče izazivanje nasilja, nereda i mrŕnje, na osnovi ćega je postaji izrećena novćana kazna u iznosu od 450 eura.

Radiopostaja Drvar, 1999. godine, govor mrŕnje

RAK je 21. lipnja 1999. godine primio informaciju o mogućim huškaćkim komentarima u okviru emisije Radiopostaje Drvar 16. lipnja 1999. godine. Sluŕatelji su navodno prijetili da će „zavrŕiti ono ŕto su zapoćeli 24. travnja 1998. godine”. To se odnosilo na nasilni incident u Drvaru u travnju 1998. godine, kada je izvjesna skupina napala srpska imanja i uredede mećunarodne zajednice. Gradonaćelnik Drvara (srpske nacionalnosti) ozbiljno je ozlijećen, a veliki broj srpskih imanja je oŕtećen.

U programu je emitiran ovaj sadrŕaj:

Sluŕatelj: „ŕelio bih poslati poruku Srbima ako ovo sluŕaju. Proŕle godine u travnju imali su prvi dio igre i oni će imati i drugi dio, a drugi uvijek vodi k pobjedi. ŕelio bih reći da su Srbi htjeli vidjeti naŕu reakciju na ovo. Ali oni znaju da mi moŕemo osvetiti naŕe policajce na viŕe naćina...”

Sluŕatelj: „Podrŕavam ćovjeka koji je rekao prethodnu stvar. Oni su imali prvi dio proŕle godine, a drugi dio će imati uskoro.”

Voditelj nije reagirao na ove izjave.

Mjere koje je poduzeo RAK

Analizom je utvrćeno da su sluŕatelji komentarima uputili prijetnje sluŕateljima srpske nacionalnosti. Voditelj programa nije pokuŕao ublaŕiti i prigovoriti stavovima sluŕatelja. Zbog ovog sadrŕaja, kao i zbog propusta postaje da preuzme urednićku odgovornost za emitiranje komentara, utvrćeno je da je postaja prekrŕila odredbe vezane za govor mrŕnje, na osnovi ćega joj je izrećena kazna u iznosu od 450 eura.

RTV Sv. Georgije, 2001. godine, govor mrŕnje

RTV Sv. Georgije 8. svibnja 2001. godine emitirala je program izmeću 20.45 i 22.02 sata, napravljen u formi intervjua, koji se odnosio na pokuŕaj postavljanja kamena temeljca za dŕamiju Ferhadija, kada su izazvani ozbiljni neredi, te je doŕlo do ozljećivanja ljudi i velike materijalne ŕtete. Program je repriziran sljedećeg dana. Napravljen je intervju s Aleksandrom Sopotom, slikarom, koji je komentirao dogaćaje koji su se dogodili tijekom svećanosti postavljanja kamena temeljca za dŕamiju Ferhadija u Banjoj Luci.

Dijelovi uključuju:

Gost: „I to ide na prošlost koja nam je inače bila krvava i zna se što su oni napravili, što su bili... Oni srpskom narodu non-stop rade neke smicalice, jednostavno oni tu ne bi bili da nema problema, da tu nema problema oni bi otišli. Međutim, njima je u interesu da budu ovdje i provociraju, da obezglave srpski narod i izazivaju. Jednostavno, oni nisu miroljubiv i tolerantan narod s kojim se može živjeti nego ratovati. Međutim, mislim da se sve ovdje radi silom. Znam dva brata koja ne mogu živjeti zajedno, kamoli tri naroda koja su ratovala i u prošlom stoljeću tri puta krvavi do guše.“

Gledatelj: „Zbog čega Bošnjaci, kad nas smatraju vandalima i rušiteljima, zbog čega toliko navaljuju u gradnji te džamije u središtu Banje Luke, zar im nije dosta Kozarac, Kotor Varoš, pa čak možda uskoro i Čelinac. Što žele time pokazati? Da li na taj veliki srpski svetac baš nisu zapamtili 1992. godinu kad je srušena, kad će se naučiti pameti. Smatram da naša omladina, koja je to napravila, to im je podrška za njihovu bolju budućnost. Smatram da ih ne treba pustiti ni blizu. Toliko, hvala vam.“

Voditelj: „Ali ovdje je prisutno uzvikivanje balija i Turčine. Što to znači? Kako bi to ovako, u ovoj sredini...“

Gost: „Jednostavno, kod srpskog naroda ta riječ Turčin predstavlja nekoga tko je, tko čini zlodjela, tko...“

Voditelj: „Tko se ne voli?“

Gost: Gospodine, sad ću vam ja reći, taj gospodin Klein i ovi koji su bili jučer, ovaj, eto, na moju radost, bili su od samih tih ljudi koje su doveli. Vi znate da se muslimani izuvaju kad ulaze u kuću. Sad možete zamisliti poslije pet sati vožnje kad je njih 1000 ušlo u onu kućicu i izulo se. Možete zamisliti kako je pet sati bilo gospodinu Kleinu i ovima. Hvala tim muslimanima što su došli, pa se izuli.“

Mjere koje je poduzeo RAK

RAK je zaključio da je u slučaju emitiranja ovog programskog sadržaja prisutno nepostojanje bilo kakve kontrole od strane urednika. Program ne samo da je obezvrijedio vjerska uvjerenja drugih, nego je izazvao i značajan rizik od javnih nereda. Radi utvrđenog kršenja, RTV-u Sveti Georgije suspendirano je dopuštenje na 90 dana. Suspendiji su prethodila ranije utvrđena slična kršenja. S obzirom na to da je postaja kontinuirano emitirala programe koji su predstavljali primjere ozbiljnog govora mržnje, te imajući u vidu činjenicu da postaja nije poštovala odluke i sankcije Regulatorne agencije, RTV-u Sv. Georgije oduzeto je dopuštenje za emitiranje, nakon čega je RTV Sv. Georgije pokrenuo postupak pred Domom za

Ljudska prava³⁶ protiv BiH zbog kršenja članka 10 Europske konvencije o ljudskim pravima i temeljnim slobodama. U postupku je utvrđeno da Bosna i Hercegovina, kroz odluke RAK-a, nije prekršila članak 10 Konvencije.

Radio Naba, 2002. godine, govor mržnje

Dana 18. siječnja 2002. godine Regulatorna agencija primila je prigovore u vezi s programom koji je emitirala Radio Naba u večernjim satima 17. siječnja 2002. godine i reprizirala 18. siječnja 2002. godine. Ovaj program emitiran je uživo u vrijeme odvijanja događaja u Sarajevu koji su povezani s „Alžirskom skupinom“³⁷.

Analizom je utvrđeno da ovaj program sadrži pozive na okupljanje ispred zgrade Središnjeg zatvora u Sarajevu, uključujući:

Voditelj: „Evo, znači vi uputite poziv putem etera još jednom braći i sestrama, tko god može, je li?“

Supruga jednog od zatvorenika: „Eto, draga braćo i sestre, tko god može, bar ovi iz Sarajeva, koji su bliže. Ne garantiram da nećete doći džaba, ali ako možete, imate nagradu za to, dođite ovdje, budite ovdje s nama.“

Voditelj: „Dobro, još jedna informacija, o kojem je zatvoru riječ?“

Supruga jednog od zatvorenika: „Središnji zatvor, s druge strane suda.“

Voditelj: „Središnji zatvor, s druge strane suda...“

Pozivi na okupljanje uključivali su i:

Slušatelj: „Pošto smo mi dolje u području Nedžarića³⁸, ako uspiju probiti te tampone, da se mi ovdje organiziramo i da se skupimo ovdje kod UN-a, pošto prolaze ovdje prema aerodromu, da probamo napraviti barikadu, da se ne mogu probiti.“

Voditelj: „Što vi onda predlažete?“

Slušatelj: „Predlažem, znači, mi ćemo ostati u kontaktu s nekom braćom koja se nalaze gore ispred zatvora.“

Voditelj: „Dobro.“

---

36 Sud osnovan na načelima Europskog suda za ljudska prava samo za BiH.

37 Događaju u vezi s ekstradicijom šest osoba iz Alžira u Guantanamo. Tijekom izručenja skupina građana okupila se i demonstrirala ispred zgrade Središnjeg zatvora u Sarajevu, 17. siječnja 2002. godine u večernjim satima, kada je nadležni sud donio odluku o zabrani izručenja do konačne sudske odluke.

38 Naselje na putu prema sarajevskom aerodromu.

Slušatelj: „Predlažem da svi oni koji slušaju Nabu, a ovdje su u području Nedžarića, ja ću opet nazvati kad nas kontaktiraju odozgor, ako probiju taj kordon gore i tampon, da izađu ovdje kad ih ja pozovem preko ovog istog radija. Može li tako?“

Voditelj: „Dobro, neće biti problema. U principu, bitno je da zadovoljimo pravdu i suštinu naše države, a to je ako su nevini i slobodni, da budu nevini i slobodni.“...

Slušatelj: „Želim sve da vas poselamim i ove u Sarajevu, braću ovu, da ih poselamim i dajem im podršku. Eto inšalah, i mi smo naumili da poslije sabah-namaza³⁹ krenemo gore.“

Voditelj: „Odakle zovete?“

Slušatelj: „Iz Visokog.“

Voditelj: „Znači poslije sabaha pokret za Sarajevo, je li?“

Slušatelj: „I selam Osami bin Ladenu.“

Voditelj: „Ne čuje on ovaj selam vjerojatno. Eto, bio je ovo još jedan selam Osami bin Ladenu. On taj selam ne čuje, to je sigurno.“

Reporter s terena (nepoznato je li u pitanju zaposlenik Nabe): „Pozivam od Sarajeva, Visokog, cijele Bosne, dolazite što prije ovdje. Što nas je više, bolje ćemo se braniti.“

U programu se čuo i ovaj džingl: „Korak po korak, polako, ali sigurno mi idemo naprijed. Bitku po bitku, mi se polako, ali sigurno borimo za našu vjeru, naš islam. Naš ustav je Kur'an, naša himna je Ezan⁴⁰, a naša srca su islamske države. Korak po korak nastavljamo dalje. Hoćete li s nama, smijete li s nama, želite li s nama? Radio Naba.“

Komentari voditelja, slušatelja i reportera s terena uključivali su i ove izjave:

Reporter s terena: „Bolje ovdje fasovati nego u krevetu ležati dok brat ide u smrt... Zato su oni nas ovdje okružili, da ne možemo doći gore na ispomoć. Neka vas Alah dž.š. nagradi, jer ipak je ovo jedna stvar zbog koje muslimanima trebaju mediji, da ne bi bili ubijani u tišini, kao što su bili ubijani u ratu i prije rata dok su bili mladi muslimani. Znači, muslimani ne smiju više nikada sebi dopustiti da budu ubijani u tišini... Ovdje je situacija izvan kontrole, dok naši ministri, koji primaju po deset tisuća, redovito primaju plaće, tuku nas braću na snijegu, pa to je stvarno...“

---

39 Rana jutarnja molitva.

40 Poziv za molitvu s minareta.

Voditelj: „E pa to je, da vi ne možete uopće reagirati. Ako budete čuli tekbire⁴¹ gore, znajte da je krenulo, za pet minuta oni će krenuti u napad... Evo, pita se ova sestra je li istina. Osvanut će akobogda, evo, brzo će sabah, osvanut će muslimanska krv po Sarajevu. Ujutro tko izađe na cestu osvanut će muslimanska krv... Nažalost, pa se to dogodilo nama, nažalost, mi nismo ovo prenosili iz neke druge zemlje, nedođije, nego iz našeg Sarajeva, koje je bilo okruženo. One Markale⁴², ako se sjećate onih slika i onih ulica i Vase Miskina⁴³ i tko zna čega još, e, to je naše Sarajevo večeras. Idemo dalje.”

Slušatelj I: „Ovo je stvarno jedan događaj, mislim da ne bi smjelo ostati na ovome, nego bi trebalo masovno jutros okupiti se tamo i tražiti ostavke i La-gumdžije i ministra unutarnjih poslova i da se ne razilazimo dok ne podnesu ostavke.

Slušatelj II: Mislim da su s Pala dovukli četnike, dabogda se okamenili. Da sam bog dao imala jednu zolju⁴⁴ da je bacim među njih, pa neka i ona braća odu s njima, bili bi bar šehidi⁴⁵... Ovo je stvarno sramota... Ovo je veliki, ne znam, nemam riječi, ovo sve treba skinuti redom, objesiti ih. Pola Sarajeva treba visjeti, ovo je bruka. Ovo tko sluša, ne slušaju one prdonje, oni spavaju, imaju kuće pune kuverti, boli njih briga što bijeda fasuje i što razbijaju i na staru sirotinju. Nije njih briga, pola Sarajeva treba objesiti. Nitko nije pokušao izaći, đubrad jedna bezobrazna, dabogda se okamenili svi.”

Mjere koje je poduzeo RAK

Emitiranje poziva na okupljanje moglo je ozbiljno ugroziti državnu sigurnost i sigurnost građana, pripadnika policije, kao i pripadnika međunarodne zajednice. Kontinuirana podrška Radio Nabe, u smislu pozivanja i korištenja postaje kao logističkog centra za okupljanja, predstavljala je prijetnju državnoj sigurnosti i mogućnost nasilja, jer nije bilo nikakve garancije da će protesti biti mirni. Jednako tako, repriziranje ovog programa idućeg jutra predstavljalo je rizik od narušavanja javnog reda i mira. Radio Naba kontinuirano je emitirala senzacionalističke izjave i komentare koji su nosili jasan rizik od izbijanja nemira. Odgovorne osobe Radio Nabe nisu učinile ništa u cilju smirivanja i balansiranja izvještavanja u prezentiranju mišljenja i emocionalnih izjava, što je moglo dovesti do poziva na nasilje, ohrabriranja netolerancije i mržnje, kao i do gubitaka života. Zapravo, voditelji i reporteri aktivno su sudjelovali u poticanju ovakvog govora u programu. Radio Naba u ovom je slučaju sustavno promovirala jednostrana mišljenja, podržavajući samo jedno izričito mišljenje,

41 Alahu ekber (Alah je najveći) s kojim počinju sve molitve.

42 Sarajevska tržnica gdje su se dogodila dva velika masakra civila tijekom rata (prvi u veljači 1994. i drugi u kolovozu 1995. godine).

43 Jedna od sarajevska ulica u kojoj se, u redu za kruh, dogodio prvi veliki masakr u Sarajevu tijekom rata, 1992. godine.

44 Protutenkovsko oružje.

45 Muslimanski borac koji je žrtvovao svoj život u ime Boga.

te je posvetila pretjerano neproporcionalan dio vremena emitiranju navedenog programa. Odgovorne osobe ne samo da su podržavale jedno mišljenje o ovom pitanju, nego su uporno pokazivale „mekan“ pristup u postavljanju pitanja i prezentiranju činjenica, kao i emitiranju izjava koje se u potpunosti slažu s mišljenjima demonstiranata i slušatelja. RAK je prethodno kontaktirao nadležna tijela radi provjere jesu li emitiranjem ovog programa prekršeni zakoni vezani za izazivanje prijetnji po nacionalnu sigurnost zemlje i dobio negativan odgovor. Nakon toga uslijedilo je razmatranje kršenja relevantnih odredbi pravila RAK-a, te je ustanovljeno da je Radio Naba ovim programom prekršila odredbe koje se odnose na govor mržnje, pristojnost i uljudnost, te one vezano za pravedno i nepristrano izvještavanje, na osnovi čega je postaji izrečena kazna u iznosu od 500 eura.

RTV Alfa, 2004. godine, govor mržnje

RTV Alfa emitirala je program pod nazivom „Žrtvovanje“ u produkciji iranskog TV Sahara, tema emisije bila je posvećena sukobu Palestine i Izraela. U okviru te emisije emitiran je spot u trajanju od 5 minuta i 20 sekundi (kratak opis spota):

Mladić ukrašava auto za vjenčanje i sprema se otići. U isto vrijeme vide se scene sukoba između Palestinaca i Izraelaca. Mladića ispraćaju majka i djevojka. Upalio je auto i nakon kratke vožnje se zaustavlja i otvara prtljažnik, u kojem se nalazi eksplozivna naprava. Aktivira napravu i oko glave stavlja komad platna s natpisom „Kuds⁴⁶ je naš“, nakon čega nastavlja vožnju prema izraelskom vojnom punktu. Oni otvaraju vatru, ali on nastavlja voziti prema njima i izraelskoj zastavi, s jasnom namjerom da se ubije i žrtvuje. Iduća scena prikazuje uplakanu majku, nakon toga veliku eksploziju i izraelsku zastavu u plamenu. U pozadini spota čuje se arapska pjesma, a prijevod pjesme ide u dnu ekrana, u obliku titla.

Svaka scena iz prethodno opisanog spota popraćena je titlom, gdje se u jednom dijelu navodi:

„Požuri, brate, vrijeme je za šehadet⁴⁷, vrijeme je za moje žrtvovanje, vrijeme je za spašavanje domovine. Oružje je moje; moj kamen razbija staklo tame. Moj vrisak kao sjekira siječe korijene noći, tekbir, o, muslimani. Moramo popotiti brod tame kao oluju. Hajdemo razbiti noć. Požuri, brate.“

Nakon ovog spota, voditelj se obraća gledateljima:

„Dragi gledatelji, gledali smo četvrto i posljednje izdanje programa 'Žrtvovanje'. Uz poštovanje i zahvalnost svim borcima za pravdu širom svijeta, koji se bore kako bi osigurali reforme u svojim društvima i promijenili svjetsku scenu, zahvaljujemo što ste bili s nama tijekom trajanja ovih četiriju emisija 'Žrtvovanje'.“

---

46 Jeruzalem.

47 Molitva.

Mjere koje je poduzeo RAK

U razmatranju ovog slučaja, postaja je navela da je emitirala vijesti i gledateljima željela osigurati i drugi izvor informacija. Presentacija vijesti s domaće ili međunarodne političke scene na pravičan i korektan način zadatak je urednika. Međutim, spot nije vijest i ne predstavlja drugi izvor informacija. To je simboličan opis nesretnih događanja u Palestini i Izraelu, što na posredan način, ali jasno ima huškački karakter. Ovaj program može uzburkati emocije kod mnogih ljudi. Istovremeno, odgovornost postaje je stvarno predstavljanje programa na način koji smanjuje mogućnost poticanja na nasilje ili širenja nacionalne mržnje. Jednako tako, postaja je propustila pokazati odgovornost za sadržaj koji je emitiran, pa je time dodatno sudjelovala u kršenju relevantnih odredbi govora mržnje komentarima voditelja. RAK je u ovom slučaju izrekao kaznu u iznosu od 3000 eura.

Radio Naba, 2005. godine, govor mržnje

RAK je došao do informacija da je 30. siječnja 2005. godine Radio Naba emitirala program pod nazivom „Innehul Hak“, u terminu od 20.30 do 23.30 sati. Detaljnom analizom programa utvrđeno je da je gost sporne emisije bio profesor Samir Avdić, čija je tema bila – ponašanje nevjernika.

Prvi dio emisije sastojao se od predavanja g. Avdića, koje se uglavnom odnosilo na pitanje ponašanja muslimana prema blagdanima drugih vjeroispovijesti i sl. Drugi dio uključivao je odgovaranje na pitanja slušatelja. U pojedinim segmentima izlaganja, spominjani su pripadnici drugih vjerskih zajednica u ovom kontekstu:

„... Uzmite jedno pravilo, draga moja braćo i sestre, nema nijednog zla u svijetu a da iza njega ne stoje ruke Židova. Nema nijednog belaja, pogotovo kada je u pitanju moral, a da iza njega ne stoje čifutske ruke. Čak ni kršćani nisu bili tako nemoralni, i to možete jasno vidjeti. Nisu bili toliko nemoralni i nisu toliko otišli u razvrat, u pokvarenjaštvo, nisu toliko otišli u blud, prostituciju, homoseksualizam, drogu itd., dok im Židovi nisu počeli krojiti politiku, dok im Židovi nisu došli i dok ih oni nisu naučili kako se to radi. Zato što su se Židovi izokrenuli na osnovi znanja. Oni znaju istinu, znali su istinu, znali su da je Muhamed s.a.v.s. poslanik, ali nisu na osnovi znanja htjeli prihvatiti i udaljili su se na osnovi jasnih uputa. Za razliku od kršćana koji su jednako tako otišli u zabludu, ali su otišli iz neznanja. Zato će daleko lakše kršćanin prihvatiti istinu, nego što će je prihvatiti Židov. Iako nema razlike dok je čovjek u nevjerici... Zato je za nas muslimane, pogotovo ovdje na ovim prostorima, vrlo važno da razumijemo Alahove propise, pogotovo propise oko ovih stvari, da nam se ne bi opet desilo da sjedimo s nekim, jedemo i pijemo, mezimo i okrećemo na ražnju ovu ili onu životinju, pa da dođe opet kao što je došla ona godina prije dvanaest godina, kada je bilo muslimana koji su isto tako bili okrenuti na ražnju...”

Mjere koje je poduzeo RAK

RAK je ocijenio da jezik tumačenja vjerskih knjiga korišten u ovom programu ukazuje na inherentno negiranje duhovne važnosti drugog naroda, u ovom slučaju dominantno pripadnika židovskog naroda. Otvoreno i javno diskreditiranje nacionalne vrijednosti pripadnika pojedinih naroda na ovakav način utječe na prisustvo vjerskog antagonizma na ovim prostorima. RAK je ustanovio i da je postaja, pogotovo uzimajući u obzir specifičnost programske sheme ove postaje, koja uglavnom emitira programe vjerskog sadržaja, pa i njenu svrsishodnost gledano s aspekta etničke i nacionalne tolerancije na ovim prostorima, napravila težak propust u procjeni sadržaja emisije, odnosno korištenog jezika kojim se potiče širenje nacionalne i vjerske mržnje. Postaji je zbog kršenja odredbe koja se odnosi na govor mržnje izrečena novčana kazna u iznosu od 10.000 eura.

TV OBN, 2008. godine, govor mržnje

Dana 30. kolovoza 2008. godine TV OBN emitirao je talk show „Mimohod“, čija tema je bila održavanje Queer festivala u Sarajevu i reakcije na organizaciju ovog događaja, što je dovelo do nereda i napada na sudionike ovog festivala ubrzo nakon emitiranja emisije, a 18. rujna 2008. godine talk show „Telering“, čiji gost je bio Dragan Čović, predsjednik HDZ BiH, na temu „Trebaju li Hrvati biti nacionalna manjina?“ Realizacija obiju emisija, što se tiče koncepcije programa, formiranja teme i načina vođenja emisije i razgovora s gostima u studiju, bila je u skladu s odredbama relevantnih pravila, pa nije bila predmet razmatranja od strane RAK-a. Predmet ispitivanja mogućeg kršenja bio je sadržaj objavljenih SMS poruka. Neke od SMS poruka objavljenih u emisiji „Mimohod“:

„Čuvajte se, prokleti ste u svim vjerskim knjigama, to je bolest, a posebno što to radite u ramazanu časnom, to je razvrat. Plašite se...“

„Bit će im gore nego u Beogradu. Manijaci⁴⁸ su već spremni!“

„Pederi, ako dođete na tu paradu (ako je uopće bude), samo ste se izložili riziku da budete prebijeni k'o krave. A tako i lezbijke.“

„To je bolest, takvim osobama treba liječenje. Ovo je vjerska država, to vam neće nikada proći. Bit će problema, Beograd vam je opomena.“

„E vala, nisam se odavno potukao, radujem se vašoj paradi.“

„Manijaci jedva čekaju da napravite paradu! Čekamo vas jedva! Samo nam vi trebate!“

„Pošaljite poruku gdje ćemo se udružiti protiv zla, na kojem mjestu, da budemo spremni.“

---

48 Naziv za navijače jednog sarajevskog nogometnog kluba.

„Fukare će doći pomoći manijacima, hordama i pitarima da otjeraju pedere⁴⁹.“

„Samo probajte i dobit ćete batine! Dobit ćete kamenje i letve preko leđa.“

„Plašite se. Trebate proći pored džamije i da vas mirno gledamo. E, neće biti mirno.“

„Više je vjernika nego vas i vaših osiguranika i spremni smo, spremni.“

„Mnogo benignije pojave, poput Hare Krišne i Jehovinih svjedoka, završile su na hitnoj i s noževima u trbusima. Bit ću skroman. Želim vam isto!“

„HZ i TM87 prvi put zajedno u akciji svi protiv gay bolesnika.“

„Budite sigurni da se ta manifestacija neće održati jer bit će belaj, a ovu đubrad treba istjerati što dalje odavde. Budite sigurni da ako se pojavite na ulici i to...“

„Kako vas nije sram prljati Sarajevo, a ne samo Sarajevo, nego i cijelu BiH, i to na ramazan. Učinit ćemo sve da se to spriječi. Red Army Mostar.“

„Robijaš ovdje! Pitari, manijaci, fukare, red army, torcidaši... muslimani, kršćani, pravoslavci, židovi... vrijeme je da se ujedinito! Istjerajmo imbecile.“

„Ajmo svi navijači u rat protiv pedera.“

„Čekam tu paradu da budem u prvim redovima, da vas pucammm! Mnogi će nastradati!“

„Horde zla će vam suditi. Radujemo se tom danu više nego Bajramu! Mimo⁵⁰ pazi da ti sin u kuću ne dovede zeta!“

„Evo šanse da se svi ujedinito i slupamo ove bolesnike. Smrt pederima.“

„Bit će gusto, bit će tučnjave, bit će tučnjave, smrt nastranima, sloboda narodu.“

„Sarajlije, istjerajte tu gamad!!! Pozdrav iz Banje Luke.“

„Gadite se cijeloj BiH, a nijedan roditelj ne želi takvo dijete, pa ova priča gluposti, mi nismo blizu Sarajeva, ali vas podržavamo da spriječite ovaj sram.“

Neke od SMS poruka emitirane u emisiji „Telering“:

„Bošnjaci su izmišljotina Alije Izetbegovića, glupane, svi ste vi poturice, nastali od Hrvata i Srba.“

49 Sve reference na nazive navijača nogometnih klubova iz BiH.

50 Zaposlenici postaje.

„Hrvati i Srbi trebaju se pomiriti za sva vremena, mi smo kršćani, a ove, eto ih tamo.“

„Muslimani, ne činite grešku kao Milošević u Jugoslaviji, pa se krvavo raspala!“

„Gospe Sinjska, ako si u stanju, uzmi Komšića, a vrati nam Franju. Pozdrav Hrvatima i Srbima.“

„Srbi su manjina, a ne Hrvati. Pozdrav iz Tomislavgrada.“

„Bosna i Hercegovina uvijek je bila srpska i hrvatska, a vi muslimani ste došli, idite u Tursku, tamo se šepurite.“

„Srbi i Hrvati trebaju biti pametni, složiti se oko zajedničkih ciljeva i ostaviti muslimanima fildžan-državu.“

„Bošnjaci ne postoje, potječu od Srba ili Hrvata, sve bi dali za HR pasoš. Kršćani, ujedinite se.“

„Ako je itko ičiji poturak, onda ste vi katolici Tuđmanov. Ako želite entitet, želite i rat, i Bosna će živjeti zauvijek, jer je Bošnjaci čuvaju, a ne HVO.“

„Samo Srbi mogu spasiti Hrvate u BiH od prljave muslimanske politike.“

„Ako nastavite vi Srbi, tako i ovi Hrvati, jednog dana ćete nestati iz Bosne, a Beograd će biti pašaluk, a Hrvati cigani u Beogradu. Selam Bosancima.“

„Hrvati su bili i bit će narod. Pošten i vrijedan narod. Srbi, nažalost, samo pljačka. Bošnjak.“

Mjere koje je poduzeo RAK

Postaja je u odgovoru na navode pokušala opravdati svoj propust tvrdnjom da nisu očekivali takve poruke, što pokazuje da postaja nije prihvatila odgovornost za emitiranje spornog sadržaja, te je time pokazala visok stupanj nepoštovanja odredbi pravila. RAK smatra da je jedna od važnijih funkcija medija informirati gledatelje, što je posebno izraženo kod televizije zbog jačine poruke koju prenosi slika i posebnog utjecaja ovog medija. U slučaju TV OBN-a ovaj argument još je jači, imajući u vidu da ova postaja signalom pokriva najveći dio populacije Bosne i Hercegovine, kao i da je prisutna u većini zemalja regije. Prepuštanje javnosti da preuzme obvezu koju treba i mora imati jedan medij, te omogućavanje da se huškački sadržaji, kao i poruke mržnje i pozivanja na nasilje i diskriminaciju bez ikakve kontrole prenesu gledateljima, otvorilo je vrata zloupotrebi slobode izražavanja i potencijalno pridonijelo stvaranju neprijateljske atmosfere, čega je postaja trebala biti svjesna. Upravo zbog činjenice da su SMS poruke postale vrlo rašireno komunikacijsko sredstvo u TV programima, omogućavajući aktivnije sudjelovanje gledatelja u kreiranju programa, postaja je trebala pokazati veći stupanj odgovornosti i osjetljivosti prema specifičnom raspoloženju javnosti

BiH prema pitanjima koja su se obrađivala u spornim emisijama. Emitiranjem programa došlo do kršenja odredbi vezanih za govor mržnje, zbog čega je postaji izrečena novčana kazna u iznosu od 15.000 eura.

TV Vikom, 2008. godine, govor mržnje

TV Vikom je u predizborno vrijeme, od 12. do 14. rujna 2008. godine, prikazao snimku studijskog glazbenog spota koji izvodi Miško Cvijetić i orkestar Vikomice, pod nazivom „Radovane, srpski sine”. Ljudi u spotu odjeveni su u bijele majice na kojima je jasno istaknut grb Srpske napredne stranke Republike Srpske, čiji je predsjednik i kandidat na lokalnim izborima 2008. godine gospodin Vinko Perić, ravnatelj i vlasnik ove TV postaje.

Tijekom izvođenja pjesme, u pauzama između strofa, prikazivani su kadrovi u kojima se pojavljuje gospodin Vinko Perić u društvu osobe koja izgleda kao Dragan Dabić, to jest lik kojeg je za lažno predstavljanje koristio Radovan Karadžić, a koji je nedugo prije emitiranja ovih sadržaja uhićen u Srbiji i sproveden u Haag. Ovi kadrovi upotpunjeni su audiosnimkama ranijih govora Radovana Karadžića.

Na početku izvođenja pjesme prikazan je kadar s videosnimkom čovjeka koji izgleda kao Dragan Dabić, odnosno Radovan Karadžić s ravnateljem postaje i kandidatom na izborima Vinkom Perićem i audiopozadinom originalnog govora Radovana Karadžića: „Dame i gospodo, draga braćo i sestre...”

Tekst pjesme:

„Radovane, srpski sine,
zašto siđe sa planine.
Radovane, što ode sa Pala,
Romanija ne bi te izdala.
Poručuje Radovan iz Haaga,
ne bojte se, braćo moja draga.
Poručuje Radovan iz Haaga,
s vama sam, braćo moja draga.“

Prikazan kadar s videosnimkom čovjeka koji izgleda kao Dragan Dabić s ravnateljem postaje i audiopozadinom originalnog govora Radovana Karadžića: „Cijenjeni gosti, prijatelji, susjedi...”

Tekst pjesme:

„Tražila te NATO-divizija,
ti se šeta nasred Terazija.
Šeta Rašo kud mu na um pada
bez panike, od grada do grada.
Šeta Rašo kud mu na um pada
bez panike, od grada do grada.
Radovane, srpski sine,
ti si ponos otadžbine.
Radovane, srpski sine,
ti si ponos otadžbine.“

Prikazan kadar s videosnimkom čovjeka koji izgleda kao Dragan Dabić s ravnateljem postaje i audiopozadinom originalnog govora Radovana Karadžića: „Da se i dalje sastajemo u dobrim prilikama, u dobrim odnosima i okolnostima, da sačuvamo našu zemlju i naš narod, naše građane, naše kulture, naše običaje...”

Tekst pjesme:

„Oj, Srbine, kol’ko izda vođa,
danas Rašu, juče Karađorđa.
Proklet bio od Boga i roda,
Karadžića ko izda i proda.
Proklet bio od Boga i roda,
našeg Rašu ko izda i proda.
Branio si svoje Srbe,
da ne bude sve na vrbe.
Branio si svoje Srbe,
da ne bude sve na vrbe.“

Prikazan kadar s videosnimkom čovjeka koji izgleda kao Dragan Dabić s ravnateljem postaje i audiopozadinom originalnog govora Radovana Karadžića: „Da ne ostavimo našim potomcima manje nego što su nama ostavili naši preci...”

Tekst pjesme:

„Radovane, srpski sine,
volio si braću preko Drine.
Srpsku slogu i neslogu
mirio si, hvala Bogu.
Srpsku slogu i našu neslogu
mirio si, hvala Bogu.
Radovane, drž’ se na golgoti,
bit će s tobom srpski patrioti.
Radovane, drž’ se na golgoti,
bit će s tobom srpski patrioti.“

Na ovom mjestu prikazan je kadar s videosnimkom čovjeka koji izgleda kao Dragan Dabić s ravnateljem postaje i audiosnimkom originalnog govora Radovana Karadžića iz 1994. godine: „Mi smo puno učinili da svijet prizna pravo naše na državu. Sada se već sve više govori o pravu na suverenost i o pravu na ujedinjenje. Očekujemo da je naredna godina godina definitivnog uspjeha srpskog nacionalnog programa, oslobađanja i ujedinjenja svih srpskih država...” (citat)

Tekst pjesme:

„Radovane, naš sokole sivi,
svijet te mrzi, al’ ti se i divi.
Narod tebe, Rašo, slavi,
ti si junak srpski pravi.
Narod tebe, Rašo, slavi,
ti si junak srpski pravi.“

Ima Rašo Šešelja drugara,
doć će oni za godinu dana.
Poručuje Radovan iz Haaga,
bit ću s vama, braćo moja draga.“

Mjere koje je poduzeo RAK

RAK je u ovom slučaju zaključio da se pjesme emitirane u okviru programa TV Vikom svojim sadržajem, posebno u kombinaciji s prikazanim audiosnimkama govora Radovana Karadžića, smatraju prijetećima i prenose jasan i neporedan rizik od poticanja etničke mržnje u BiH. Emitiranje ovakvih glazbenih sadržaja, s nedvosmislenim političkim porukama u RTV programu, u bilo kojem trenutku predstavlja potencijal za širenje etničke mržnje, pogotovo imajuću u vidu nedavni rat u Bosni i Hercegovini i činjenicu da su i danas prisutne brojne ratne posljedice, naročito u kontekstu međunacionalnih napetosti, koje su posebno intenzivirane nedavnim uhićenjem Radovana Karadžića. U posebnom kontekstu treba gledati i činjenicu da je sporni sadržaj emitiran u izbornu vrijeme i da je očito motivacija produbljivanje međunacionalnih podjela. Sudionici u izvođenju pjesme „Radovane, srpski sine“ imali su bijele majice s grbom stranke koju je on predstavljao na izborima, dok su sporni materijali emitirani u vrijeme izborne kampanje, dakle u vrijeme kada za RTV postaje vrijede posebna pravila u pogledu predstavljanja političkih subjekata. Isticanje obilježja stranke tijekom izborne kampanje, a mimo uobičajenih pravila političkog oglašavanja, posredno je uspostavljanje komunikacije s građanima i predstavlja političku promociju spomenutog subjekta, pogotovo jer se u prikazanim kadrovima prilikom izvođenja ove pjesme pojavljuje gospodin Vinko Perić, predsjednik stranke i kandidat za načelnika općine Gradiška. Postaja je ovim emitiranjem prekršila članak vezan za govor mržnje, kao i izborna pravila, na osnovi čega joj je izrečena kazna u iznosu od 10.000 eura. Ravnatelj postaje je, kao kandidat na izborima, odlukom nadležnog tijela skinut s izborne liste, uz izricanje novčane kazne.

Radio Široki Brijeg, 2009. godine, govor mržnje

RAK je u sklopu programa monitoringa nad određenim brojem postaja u vezi s izvještavanjem o navijačkim neredima između navijača NK Sarajeva i NK Široki Brijeg u Širokom Brijegu 4. listopada 2009. godine, koji su izbili neposredno prije samog početka utakmice zakazane za 15.30 sati, a koji su na kraju rezultirali smrću jednog mladića, navijača NK Sarajeva, zatražio, između ostalog, i snimke programa Radiopostaje Široki Brijeg, koje su emitirane 4., 5. i 6. listopada 2009. godine. Analiza emitiranog materijala pokazala je da je postaja 4. listopada 2009. godine u 15:37 sati započela izvještavanje vezano za navijačke nered. Reporter postaje je sve do 18:00 sati izvještavao o događajima na ulicama Širokog Brijega javljanjima uživo u program.

Izdvojena su ova javljanja reportera u program:

„Poštovani slušatelji, ljubitelji sporta, dobar dan s Pecare, gdje je točno u ovim trenucima trebala početi utakmica 9. kola Premijer nogometne lige BiH između Širokog Brijega i Sarajeva. Međutim, ovaj derbi nikako

neće ostati upamćen po dobrom, bez obzira kako završi, s obzirom na sve ono što se događalo prije otprilike pola sata, sve do ovih trenutaka. To su navijački neredi dviju suprotstavljenih navijačkih skupina, izazvani od strane navijača Sarajeva, Horde zla. Njih dvjestotinjak je, odmah po dolasku na Pecaru, počelo divljati, rušeći sve pred sobom. Policija im se pokušala suprotstaviti, međutim nedovoljan broj pripadnika policije i specijalaca nije mogao na vrijeme mjerodavno intervenirati, na vrijeme zaustaviti sve ovo što se događalo i što se još uvijek nažalost događa, zato što je sve bilo koncentrirano na gradski derbi u Mostaru. Malo tko je vjerovao da će do ovoga doći ovdje u Širokom Brijegu, ali kažem, razuzdana banda sarajevskih navijača, njih više od 200, zaista je demolirala sve pred sobom po dolasku na Pecaru. Hoće li se utakmica uopće odigrati pod velikim je znakom pitanja, pokušavam dobiti pravu informaciju.

Poštovani slušatelji, još jednom se javlja Mario Marušić s Pecare, s lica mješta. Razbijene glave, razbijeni izlozi, razbijeni automobili, ozlijeđeni policajci. Neizvjesno je u ovom trenutku hoće li se utakmica uopće odigrati. Suzavac, vodeni topovi, oko 150 navijača Sarajeva napravilo je takav nered na Pecari... Nekoliko policajaca nije uspjelo primiriti navijače Sarajeva koji su dvadesetak minuta prije početka utakmice ovdje došli s očitim rušilačkim namjerama, letjele su boce... Pokušao je ući i kapetan gostujućeg tima Alaim među te, ne znam možemo li ih uopće nazvati navijačima Sarajeva, primiriti situaciju, ali među njima i na ulici vlada apsolutni kaos... Je li moguće primiriti te navijače Sarajeva? Mislim da će se bez pojačanja policijskih snaga teško zaustaviti ova destrukcija, ovo razbijanje i ovakvo ratoborno ponašanje koje naravno nema nikakve veze s nogometnom utakmicom... Ovdje lete i boce, i petarde, i suzavac, i stolice i sve ono što se može iskoristiti kao sredstvo kojim bi, eto, došlo do razbijanja imovine i napada na domaće navijače i gledatelje...

Nastavlja se dramatična situacija na Pecari, stvari se sada kreću prema centru grada... Navijači Sarajeva kreću prema centru grada, lom, krš... Bojim se da se Horde zla, mislim da je to pravo ime, ne upute i u devastaciju nekih objekata u centru grada, još traje to ruganje i kamenovanje... Novi sukobi, ne vjerujem da će sve ovo dobro završiti danas na Pecari, novi sukob i nastavak ratnog stanja, ako mogu tako reći, ovdje na ulicama Širokog Brijega...

Ispred stadiona odjekuju pucnji iz pištolja, pokušava se rastjerati ove razbojnice, mislim da ih mogu apsolutno tako nazvati uz ovakvo ponašanjem. Još traje taj rat na ulicama Pecare... Još traje taj rat na ulicama Širokog Brijega kojeg su izazvali navijači Sarajeva, njih oko 150... Uz ove informacije s Pecare još jedna nevolja, došlo je do oštećenja na glavnom cjevovodu u centru grada i vode nema veći dio Širokog Brijega, neizvjesno je koliko će takvo stanje potrajati... Ali ovo što smo danas ovdje vidjeli, ovo je nevjerojatno, tolika bezobzirnost, toliko rušilačkog pohoda, toliko naglosti, želje za uništenjem tuđega... Rekao sam, više od 150 gostujućih navijača u rušilačkom pohodu ovdje na Pecari. Uzvratili su domaći... Ovdje se trenutno smirila situacija... Neredi i problemi i u Mostaru. Ovdje su se pronijele glasine i o teže ozli-

jeđenima, čak i mrtvima. Srećom, to nije zabilježeno na Pecari, ovdje sam cijelo vrijeme. Istina, materijalna šteta je velika, ima razbijenih auta, zapaljen je jedan policijski automobil, razbijeno je još nekoliko automobila koji su parkirani, ima dosta razbijenih glava, ali trenutno je mirno i bez onoga najtežeg ishoda... Dogodilo se nažalost ono najgore. Po informacijama koje sam sada dobio iz hitne službe doma zdravlja, mislim da nema nedoumice oko toga, jedan navijač iz Sarajeva podlegao je, preminuo, i eto, dogodio se najteži slučaj na terenima BiH. Navodno je riječ, navodno je riječ o prostrijelnoj rani. I jedna osoba iz Sarajeva podlegla je pri pokušaju reanimacije... Dakle, jedna osoba iz Sarajeva smrtno je stradala u neredima na Pecari, koje je prouzrokovalo dvjestotinjak, nazovimo ih, navijača Sarajeva. Ali je ovo zaista tragedija... U trenutku kada krene ta kolona s Hordama zla koje su ovdje danas izrežirale neviđeni incident, nešto što ne pamtimo, ovakve slike, rekao sam da je bilo navijačkih sukoba ovdje, ali ovo što su danas izazvali navijači Sarajeva i poslije u sukobu s policijom i domaćim navijačima i gledateljima, prelazi sve razmjere, apsolutno nezabilježeno u Širokom Brijegu... Dakle, krvava nedjelja u Širokom Brijegu, rušilački pohod Hordi zla i neviđen, teški incidenti s jako teškim, tužnim posljedicama... Upravo u ovom trenutku pod policijskom pratnjom ispraćeni su navijači Sarajeva, nekoliko privatnih automobila i autobusi, naravno uz popratno bacanje predmeta, boca i kamenja prema njima, ali nije bilo stajanja ovdje i sada je ovdje konačno vjerujem zavladao mir... Ponovo smo na Pecari. Policija u ovom trenutku obilježava mjesto na kojem su se dogodili ovi današnji nezapamćeni neredi u Širokom Brijegu, koje su izazvali navijači Sarajeva, njih po nekim procjenama između 150 i 200, koji su stigli u nekoliko autobusa i odmah po dolasku u Široki Brijeg započeli rušilački pohod i sukobili se sa snagama policije, a potom i s domaćim navijačima koji su odgovorili na provokacije. Krv, lom i krš, pucnji i kamenjem razbijeni izlozi i automobili, suzavac i vodeni topovi, gotovo sat vremena trajao je pravi rat na ulicama Širokog Brijega, destrukcija i razaranja, divljaštvo kakvo je teško riječima opisati. Već sam javljao, jedna osoba iz Sarajeva smrtno je stradala u ovim neredima, a na desetke je povrijeđeno na objema stranama...

Mjere koje je poduzeo RAK

RAK se prilikom razmatranja predmetnog slučaja fokusirao isključivo na direktno izvještavanje reportera s ulica Širokog Brijega, ne ulazeći pritom u izbor ostalih službenih informacija vezano za neredu u Širokom Brijegu, koji se svakako nisu pokazali spornima. Odgovornost novinara i reportera koji neposredno izvještavaju s mjesta događaja, pogotovo kada je riječ o događajima koji uključuju bilo kakvu vrstu nasilja ili neredu, neupitna je i od ogromne važnosti, imajući u vidu moć medija da slikom ili zvukom probude različite emocije u mnogim ljudima istovremeno. U ovakvim situacijama novinari, reporteri i urednici imaju posebnu obvezu osigurati da se informacije i mišljenja prezentiraju na način koji u potpunosti umanjuje mogućnost ohrabivanja, odnosno direktnog, indirektnog, eksplicitnog ili implicitnog poticanja na nasilje. Novinari i izvjestitelji trebaju se pobrinuti da i sami kontroliraju svoje emocije jer je takvo suzdržavanje radio ili TV novinara neophodno prilikom izvještavanja o nasilnim događajima.

Neke od izjava koje je reporter izrekao tijekom javljanja u program za vrijeme trajanja nereda mogle su navesti slušatelje na zaključak da su navijači NK Sarajeva došli u Široki Brijeg s namjerom da izazovu nered i nasilje, te da se nisu zaustavljali i pored napora policije. Logično je očekivati da ovakve izjave kod nekih slušatelja mogu probuditi revolt, koji ih može navesti na to da i sami sudjeluju u sukobu, jer reporter je cijeli incident predstavljao kao smišljen i izrežiran napad navijača NK Sarajeva, ne samo na navijače Širokog Brijega, nego na grad općenito. U tom kontekstu, emitirani sadržaj može se okarakterizirati kao „zapaljiv“, odnosno kao sadržaj koji je mogao probuditi određene emocije kod slušatelja kojima je predmetni program u trenutku emitiranja bio dostupan, te ih ohrabriti da djeluju revoltirano, uzrokujući dodatne negativne posljedice. Negativne posljedice u ovakvim situacijama mogu posebno dobiti na intenzitetu ako se mediji, odnosno medijsko izvještavanje ne realizira izrazito senzibilno i odgovorno, prije svega adekvatnom reakcijom novinara ili reportera koji se nalaze na mjestu događaja, tako da se minimalizira bilo kakav emotivni naboj. Ovo je posebno važno uzimajući u obzir da je u nesretnim događajima smrtno stradala jedna osoba. U tom pogledu, radio i TV kuće, a posebno javne, imaju i posebnu dužnost pridržavati se visokih standarda i profesionalizma u emitiranju. Ovdje se još dodaje i to da nitko u studiju nije učinio ništa da koliko-toliko pridonese smirivanju tenzija, apelira na slušatelje da zadrže prisebnost tijekom tragičnih događanja. Na osnovi navedenog zaključeno je da je postaja ovim prekršila odredbe vezane za govor mržnje, te joj je izrečena kazna u iznosu od 500 eura.

HRVATSKA

Pregled slučajeva govora mržnje u Hrvatskoj koji su bili predmet obrade Agencije za elektroničke medije (AEM).

Z1 Televizija d.o.o., 2016. godine

Dana 19. siječnja 2016. godine na programu Z1 Televizije d.o.o. prikazana je emisija „Markov trg“. Voditelj je objavio emisiju ovim riječima:

„Ne znamo jesu li svećenici Srpske pravoslavne Crkve... Naime, dva su svećenika Srpske pravoslavne Crkve 2005. godine proglašena svecima, a u njihovoj biografiji ima jako puno koljačkih elemenata... Naime, puno je svjedoka da su ti četnički... ovaj, jedan se zvao Maca⁵¹, to je skraćeno od Macola, a drugi Pop koljač... da su napravili, da su eto okrvavili ruke a proglašeni su svecima. Ne znamo hoće li Srpska pravoslavna Crkva nastaviti s takvim ponašanjem, pa upozoravam Zagrepčane koji se kreću Cvjetnim trgom⁵², posebno majke s djecom... pripazite kad prolazite pored crkve tamo Preobraženja svetog⁵³ da ne bi netko s nožem istrčao i obavio svoj krvavi četnički pir.“

Mjere koje je poduzeo AEM

Privremeno, na tri dana, oduzeta je koncesija za obavljanje djelatnosti pružanja medijskih usluga televizije i urednika Z1 Televizije d.o.o. Na osnovi provedenog dokaznog postupka i utvrđenih činjenica, Vijeće za elektronske medije utvrdilo je da je urednik prekršio Zakon o elektronskim medijima iz članka 12 stavak 2, tako što je poticao i širio mržnju i diskriminaciju na osnovi vjere. U članku 12 stavak 2 ZEM-a propisano je: „U audio i/ili audiovizualnim medijskim uslugama nije dopušteno poticanje, pogodovanje poticanju i širenje mržnje ili diskriminacije na osnovi rase, etničke pripadnosti ili boje kože, spola, jezika, vjere, političkog ili drugog uvjerenja, nacionalnog ili socijalnog podrijetla, imovinskog stanja, članstva u sindikatu, obrazovanja, društvenog položaja, bračnog ili obiteljskog statusa, dobi, zdravstvenog stanja, invaliditeta, genetskog naslijeđa, rodnog identiteta, izražavanja ili spolne orijentacije, te antisemitizam i ksenofobija, ideje fašističkih, nacionalističkih, komunističkih i drugih totalitarnih režima.“

Vijeće je kao relevantnu definiciju govora mržnje uzelo onu prema kojoj se govor mržnje definira kao izražavanje koje sadrži poruke mržnje ili netrpeljivosti prema nekoj rasnoj, nacionalnoj, etničkoj ili vjerskoj skupini ili njenim pripad-

---

51 Milorad Vukojičić (1917. – 1945.), poznatiji kao „svećenik Maca“, bio je crnogorski svećenik SPC-a (Srpske pravoslavne Crkve), vođa četničke trupe u Drugom svjetskom ratu. Proglašen je svecem od strane sinode episkopa Srpske pravoslavne Crkve 2005. godine, sa Slobodom Šiljkom, koji je jednako tako bio crnogorski svećenik u SPC-u.

52 Trg u Zagrebu.

53 Srpska pravoslavna Crkva u Zagrebu.

nicima. Osnovna prijetnja izražavanju mišljenja s elementima govora mržnje je u tome što poruka, koja se ovakvim izražavanjem šalje građanima, ima za cilj izazvati određene negativne posljedice za određenu osobu, odnosno skupinu ljudi u odnosu na njihova osobna obilježja ili pripadnost određenoj skupini. Posljedica ovakvog izražavanja može se manifestirati kroz stvaranje mržnje prema određenoj osobi ili skupini, stvaranje negativnog stereotipa prema određenoj osobi, odnosno skupini, poticanje diskriminacije i neprijateljstva, osudu okoline prema određenoj osobi ili skupini, izazivanje osjećaja nesigurnosti i straha kod određene osobe ili pripadnika određene skupine, nanošenje fizičke i psihičke boli određenoj osobi, odnosno pripadniku određene skupine, upućivanje prijetnji određenoj osobi, odnosno skupini, poticanje i izazivanje nasilja prema određenoj osobi ili skupini, stvaranje osjećaja kod velikog dijela građana kako je takvo ponašanje prema određenoj osobi/skupini društveno poželjno i opravdano, izazivanje osjećaja kod šireg kruga građana da će takvo ponašanje biti tolerirano i da neće biti predmet odgovornosti. U tom zakonskom i pravnom kontekstu, Vijeće je zaključilo da odjava emisije „Markov trg“ od 19. siječnja 2016. godine, urednika i voditelja Marka Juriča, ispunjava opis zabrane iz članka 12 stavak 2 ZEM-a, tako što potiče i širi mržnju i diskriminaciju na osnovi vjere protiv svećenstva i pripadnika Srpske pravoslavne Crkve. Vijeće je jednako tako donijelo odluku da se spis predmeta proslijedi nadležnom državnom odvjetništvu na daljnje postupanje.

Glas Podravine d.o.o./ Radio Glas Podravine, 2014. godine

Tijekom pregledavanja snimki emisije „Coolturna ispovjedaonica“, koja je emitirana 10. travnja 2014. godine, uočeno je širenje i poticanje na mržnju i diskriminaciju. U sklopu emisije, u glazbenom predahu, emitirana je pjesma koja problematizira ratna zbivanja iz devedesetih. U pjesmi se Srbi nazivaju „pokvarenim i zlim ljudima“, „bjesnim psima“, „ljutom braćom koja broji metke“, „banditima“. Indikativan je i datum emitiranja pjesme.

„Na istoku sve je trulo, ljudi pokvareni, zli, uzalud Dunav mirno teče kad su preko bijesni psi.“

„Devedesete su prošle pune krvi, rata, zla, peku rane, ljute rane što ih nosi Hrvatska.“

„O, Hrvatsko, tugo moja, gdje je sad istočni brat, nema više bratske sloge, dao ti je ljudi rat.“

„O, Hrvatsko, tugo moja, Hrvati ti rane liječe, na istoku sve je trulo, uzalud Dunav mirno teče.“

„Na istoku sve je isto, ljuta braća metke broje, uzalud Dunav mirno teče, kad preko banditi stoje.“

„Naša povijest za mir znade... ustaše u obranu doma svoga hrvatskoga.“

„Nema oprost od grijeha, a nema ni zaborava, za sve mrtve što su pali da Hrvatska mirno spava.“

„Ustaše braća Hrvati u obranu doma svoga, ustaše u obranu doma svoga hrvatskoga...“

Mjere koje je poduzeo AEM

Utvrđeno je da je emitirani prilog u suprotnosti s odredbom članka 12 stavak 2 Zakona o elektronskim medijima. Vijeće za elektronske medije izdalo je upozorenje uredniku nakladniku zbog emitiranja ove pjesme i uputilo ga da ubuduće više pozornosti posveti poštovanju profesionalnih normi i odredbi Zakona o elektronskim medijima.

Dnevno.hr, web portal, 2015. godine

Na osnovi optužbi čitatelja, analiziran je tekst „Naprijed Hrvatska – u novi kaos!“, objavljen na portalu Dnevno.hr 7. listopada 2015. godine. Članak, između ostalog, sadrži ove formulacije:

„A zašto među Afrikancima i ljudima s Bliskog ili Srednjeg istoka gotovo da nema ni jednog nobelovca, ni jednog astrofizičara, ni jednog kemičara svjetskog glasa?“

„Nepisano je pravilo za svakog bijelog građanina Amerike da je pametno imati kod kuće bestrzajnu Beretta-Xtrme2, a po mogućnosti za bijelu Njemicu koja džogira kasno navečer u berlinskom Kreuzbergu da ima višecijevni minobacač u automobilu.“

„Transrodnim, liberalnim i antifašističkim agitatorima za sav jad na zemlji i bijedu Afrikanaca i Azijaca odgovornost uvijek snose poslovni bijelci i ekonomsko-politička sredina. Ne žele oni čuti riječ o hereditetu, o biološkom nasljedstvu i o genima koji igraju važnu ulogu u političkom ili kriminalnom ponašanju svakog čovjeka. Uostalom, razlog zašto je Hrvatska u teškoj situaciji treba prvenstveno tražiti u negativnoj biološkoj selekciji nastaloj likvidacijama najinteligentnijeg sloja hrvatske populacije nakon Bleiburga – i nasilnom nametanju kriminalnih komunističkih kromosoma.“

„Jer i običan čovjek bez puno škole zna da se ljudski karakter i inteligencija ne mogu naučiti – oni se isključivo nasljeđuju...“

Mjere koje je poduzeo AEM

Cilj ovoga teksta je predstaviti imigrante i izbjeglice iz Azije i Afrike kao prijetnju općoj sigurnosti Hrvatske i ostatka Europe. Autor teksta iznosi neprovjerene, lažne i paušalne informacije bez ikakvih navoda izvora i/ili istraživanja na koje se

poziva. Tekst je uvredljiv, propagira nadmoć bijele rase kroz niz uvreda prema pripadnicima drugih rasa, potiče netrpeljivost prema istima i diskriminira na osnovi rase i etničke pripadnosti. Jednako tako, kroz tekst se provlači i diskriminacija na osnovi političkog uvjerenja kroz niz pogrđnih naziva. Vijeće za elektronske medije izdalo je pružatelju elektronske publikacije opomenu zbog kršenja članka 12 stavak 2 Zakona o elektronskim medijima.

Dnevno.hr, web portal, 2015. godine

U članku „Tajni plan ‘Židova’ koji vladaju svijetom: Rat u Ukrajini izaziva ‘đavolje pleme’“, koji je na portalu Dnevno.hr objavljen 18. veljače 2015. godine, iznesen je niz uvreda na račun Židova, te autorica teksta svojim pisanjem potiče i širi mržnju prema njima. Židove naziva „rasom urođenih psihopatskih poganskih svećenika“ koja se „nalazi na najvišim razinama bankarstva, trgovine, droge, sotonizma, pedofilije, masovnih ubojstava i zločina protiv čovječnosti“, te ih optužuje za krvavi sukob u Ukrajini i stradanja kršćana. „Kako piše u izvještaju, židovski novac i vojna oprema kolaju Ukrajinom dok ukrajinski kršćani (nežidovi) bivaju zaklani i istrijebljeni, a njihova imovina pripada židovskim oligarsima. Sve ostalo je igrokaz za nesvjesne mase“, navodi se u članku.

Mjere koje je poduzeo AEM

Vijeće za elektronske medije izdalo je pružatelju elektronske publikacije opomenu zbog kršenja članka 12 stavak 2 Zakona o elektronskim medijima.

Dnevno.hr, web portal, 2014. godine

U elektronskoj publikaciji Dnevno.hr objavljen je tekst pod naslovom „Vukovarci pozivaju Hrvate na bojkot srpskih proizvoda! Evo liste prodavaonica u kojima neće kupovati dok ćirilica ne izađe iz Vukovara!“ Uz tekst je jedno vrijeme bio objavljen i popis „srpskih“ prodavaonica koje bi trebalo bojkotirati. Popis je naknadno uklonjen.

Mjere koje je poduzeo AEM

Vijeće za elektronske medije zaključilo je da je pružatelj elektronske publikacije pogodio poticanju i širenju mržnje ili diskriminacije na osnovi nacionalnog podrijetla. Urednik je dobio opomenu.

Nezavisna televizija, 2013. godine

U emisiji „Bujica“ voditelja Velimira Bujanca, čiji je povod dvostruko ubojstvo koje se dogodilo u mjestu Vojišnica, došlo je do poticanja i širenja mržnje ili diskriminacije na osnovi nacionalnog podrijetla. Jedan od sugovornika u emisiji izrekao je ovu rečenicu: „Ključni mjeseci kad se događaju incidenti su 7. i 8., kada masa tih srpskih, dopustit ćete mi, gamadi, dolazi... ja ih zovem ljetni četnici.“ Ova izjava ocijenjena je kao govor mržnje prema srpskoj nacionalnoj manjini, a voditelj se od navedene rečenice nije ogradio.

Mjere koje je poduzeo AEM

Vijeće za elektronske medije izreklo je upozorenje uredniku.

Hrvatska radiotelevizija, 2013. godine

U gostovanju u emisiji „Dnevnik 3“ na kanalu HRT1 16. ožujka 2013. godine, saborska zastupnica Ruža Tomašić iznijela je stajališta koja predstavljaju vrijeđanje dostojanstva čovjeka i poticanje na mržnju prema čelnicima i pripadnicima nacionalnih manjina. HRT se od netolerantnih izjava nije ogradio ni distancirao. Upitana od strane voditeljice „Dnevnika“ da pojasni izjavu koju je dan prije dala u Slatini, na jednom političkom skupu, a na koju se pozvao g. Milorad Pupovac (SDSS) rekavši da bi je trebao preispitati mjerodavni saborski odbor, a koja glasi: „Mislim da je ovo Hrvatska, a svi drugi su gosti u ovoj državi. Ako je ne vole, neka je napuste, ali neka je bar poštuju“, gđa. Tomašić je odgovorila: „Gospodin Pupovac ima petlju postaviti takvo pitanje nakon što je imao saborskog zastupnika Stanimirovića, koji je bio s četnicima⁵⁴, koji je prstom pokazivao koga treba odvesti na Ovčaru⁵⁵, koji je govorio da je Vukovar sveta srpska zemlja i da je konačno palo posljednje ustaško⁵⁶ uporište kad je pala bolnica u Vukovaru, dakle on ima petlju postavljati takva pitanja.“

Mjere koje je poduzeo AEM

Vijeće za elektronske medije izdalo je pružatelju medijskih usluga opomenu zbog kršenja članka 12 stavka 2 Zakona o elektronskim medijima.

Z1 televizija, 2013. godine

Na osnovi primljene pritužbe na emisiju „Zoom dana“, emitirane 14. ožujka 2013. godine, analiziran je nastup Zdravka Mamića u razgovoru s urednikom i voditeljem Tihomirom Dujmovićem. Analizom je utvrđeno otvoreno vrijeđanje i govor mržnje od strane Zdravka Mamića prema Željku Jovanoviću te, u skladu s time, odstupanje od članka 12 stavak 2 i članka 26 stavak 1 Zakona o elektronskim medijima. Izdvojeni dijelovi razgovora:

Z. Mamić: „Ovdje se radi o jednom ideološkom progonu. Ja vas uvjeravam, da je slučajno danas '45. godina, a da je ova garnitura na vlasti s ministrom Jovanovićem kao resornim ministrom, ja bih bio strijeljan. I ne samo ja, nego mnogi ljudi. Jer ministar Jovanović je pogubna pojava za hrvatsku

---

54 Četnici – pripadnici srpske paravojne organizacije s nacionalističkim i šovinističkim ciljem stvaranja Velike Srbije, odnosno srpske države koja bi obuhvatila sve regije od tradicionalnog značenja za Srbe, uključujući i regije izvan Srbije koje su naseljene Srbima.

55 Ovčara je naziv farme jugoistočno od grada Vukovara, gdje su hrvatski ratni zarobljenici i civili ubijeni od strane srpskih paravojskih formacija i Jugoslavenske narodne armije (JNA) 20. studenoga 1991. godine, za vrijeme rata u Hrvatskoj.

56 Ustaše – članovi hrvatske fašističke, ultranacionalističke i šovinističke organizacije motivirane željom za stvaranjem etnički čiste države, koja je rezultirala masovnim progonom, zatvaranjem i ubijanjem Srba, Židova, Roma, kao i političkih disidenata u Jugoslaviji tijekom Drugog svjetskog rata.

državu, on je najveće ruglo hrvatske države i rujanje hrvatskom čovjeku. Nevjerojatno je da se dogodi u 21. stoljeću, u jednoj prelijepoj Hrvatskoj, da ministar, pazite, naglašavam ministar znanosti, pa onda prosvjete, pa onda i sporta, pa zamislite koliko ljudi, kako su to važni ljudi za hrvatsko društvo, znanost, školstvo, prosvjeta i sportaši, koliko ih ima. A vi to date čovjeku koji niti je po rođenju Hrvat niti je stručan za taj posao, koji nikad nije radio ni sekundu u ta tri posla. To je najveće izrugivanje koje se ikad kroz stoljeće hrvatskom narodu dogodilo. Ali ja se čudim ljudima, mojim sugrađanima, koji to ne prepoznaju ili prepoznaju, još gore, pa šute. Čovjek je takav hrvatomrzac.“

Voditelj: „Zašto mora biti po rođenju Hrvat da bi bio ministar?“

Z. Mamić: „Ne mora biti, nemojte se ljutiti, ali bilo bi logično baš da je Hrvat. Ali je rujanje da netko tko se treba baviti hrvatskom znanošću i uređuje ju, tko se treba baviti hrvatskim školstvom bude iz redova srpskog naroda, to je rujanje hrvatskom narodu.“

.....

Z. Mamić: „On je do sada proizveo sukobe i štete nesagledivih razmjera jer čovjek je udario na Maticu hrvatsku na Hrvatsku akademiju, HAZU, udario je na Olimpijski odbor, udario je na Hrvatsku katoličku Crkvu, udario je na Dinamo, udario je na Hrvatski nogometni savez – svi imaju prefiks hrvatski. On je najveći hrvatomrzac koji se ikad pojavio na području Hrvatske svih vremena. Čovjek koji ne može kronično... pogledajte ga – iz njegovih očiju, iz njegovog pogleda šiklja krv i on kad se nasmije, iz tog lica ne izlazi osmijeh nego očnjaci koji mirišu na klanje.“

Voditelj: „A zašto onda... zašto je onda na tapeti Dinamo?“

Z. Mamić: „Pa zato što nas politički žele... rekao sam vam da je '45. godina da bi nas Jovanović... ne samo mene, nego mnoge Hrvate, strijeljao jer je to njegova doktrina, jer je njegov duhovni otac Tito to radio, jer je njegov duhovni otac Bakarić... Imate zapise u knjigama gdje Vladimir Bakarić kaže: 'Slušajte, drugovi, slušajte, drugovi dobri, Dinamo nikad ne smije biti iznad 5. mjesta, Dinamo nikad ne smije okupiti više od 5 tisuća ljudi na stadionu, gušite, drugovi, to.' Postoji pisani zapis, tu nema prevare, tu nema Mamićeve retorike, i njima je to ostalo u mentalnom sklopu... komunizam, komunizam najteže vrste.“

Mjere koje je poduzeo AEM

U skladu s odredbama Zakona o prekršajima, Vijeće za elektronske medije Sudu za prekršaje u Zagrebu podnijelo je optužni prijedlog protiv urednika Z1 Televizije d.o.o. i odgovornih osoba.

Županijski radio Šibenik, 2013. godine

U glavnoj informativnoj emisiji objavljen je izvještaj o izvanrednoj konferenciji za novinare HDZ-a Šibensko-kninske županije i udruge branitelja, povodom izjava predsjednika Vlade Zorana Milanovića, koji je rekao da se u Hrvatskoj vodio građanski rat. U prilogu je emitiran i tonski dio u kojem predsjednik šibensko-kninske HVIDRA-e⁵⁷ predsjednika Vlade naziva „stokom sitnog zuba“, uključujući i rečenicu: „Nisu roditelji krivi što su napravili kretena i budalu.“ Iako je na skupu govorilo više ljudi, uredništvo je u izvještaju, kao jednu od dviju izjava, uvrstilo citiranu, od koje se nije ogradilo. Citirana izjava ocijenjena je kao vrijeđanje dostojanstva čovjeka i govor mržnje.

Mjere koje je poduzeo AEM

Vijeće za elektronske medije izreklo je upozorenje uredniku.

Zagrebački radio Plavi 9, 2013. godine

Na osnovi pritužbe građana, analizirana je emisija „Kvartoteka“, urednika Zagrebačkog radija Plavi 9 d.o.o. (Soundset Plavi), u kojoj je gost bio Zdravko Mamić. Izdvojeni dijelovi razgovora:

Voditelj: „Moram vas pitati, Zdravko, zašto vas ne voli ministar Jovanović? Evo, nazivao vas je prije par godina raznim imenima, mislim onda još nije bio ministar. Onda još nije bio ministar, ali 'bahat', 'licemjer', kakve su to riječi? Kako ste mu se zamjerali?“

Mamić: „Pa to nisu riječi... Zamjerio sam mu se zato što ja... zalažem se za sve ono što je njemu strano. Znači, on je najveći hrvatomrzac poslije Khuena Héderváryja, jer sve što počinje s hrvatskim... je li to Matica hrvatska, je li to Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, jesu li to hrvatska prosvjeta, učitelji i nastavnici, je li to Hrvatski olimpijski odbor, je li to Hrvatski nogometni savez, je li to Hrvatski nogometni klub Dinamo... on jednostavno ima krvna zrnca u sebi koja pretežu na ono što mrzi sve hrvatsko i to je njegov osobni problem. Vi pogledajte... kad je on stupio na ministarski položaj, ja sam rekao, taj čovjek kad te pogleda, iz njegovih očiju šiklja krv, a vidjeli ste da njegov osmijeh nije prirodan kao vaš, njegov osmijeh je vidite samo očajne, zube koji su spremni za klanje. Prema tome... to je, ispadam sada grub... ali mogao bih to reći, ne mogu u tako kratko vrijeme sve reći... Mislim, žao mi je Republike Hrvatske... to je uvreda za hrvatski um, za hrvatski mozak, za hrvatskog čovjeka... Zamislite da čovjeka koji je Srbin, koji nikad u životu nije radio u znanosti, u prosvjeti, u sportu, osim što je bio dizač utega, on je ministar tako najvažnijeg resora u državi, jer znanost, prosvjeta, školstvo, đaci, sportaši to je de facto i svaki čovjek Hrvatske je u tome i onda daš to takvom čovjeku bez ikakvog iskustva i s takvom jednom hrvatomržnjom.“

---

57 HVIDRA – udruga Hrvatskih vojnih invalida Domovinskog rata.

Mjere koje je poduzeo AEM

Analizirana je sporna emisija i utvrđeno je kako su voditelji emisije propustili upozoriti gosta emisije Zdravka Mamića na uvredljive izjave koje je izrekao na račun nacionalnosti ministra znanosti, obrazovanja i sporta Željka Jovanovića. Kao otežavajuća okolnost, navedeno je i da se u eteru čulo smijuljenje voditelja dok je Zdravko Mamić iznosio uvredljive izjave. U skladu s odredbama Zakona o prekršajima, Vijeće za elektronske medije Sudu za prekršaje u Zagrebu podnijelo je optužni prijedlog protiv urednika i odgovornih osoba.

MAKEDONSKO REGULATORNO TIJELO

Odabrani slučajevi govora mržnje i uvredljivog govora koji su bili predmet monitoringa Agencije za audio i audiovizualne medijske usluge (AVMU).

TV Sitel 3 DOOEL, 2017. godine, uvredljiv govor

Dana 13. veljače 2017. godine AVMU je po službenoj dužnosti provodio monitoring nad emisijom „Jadi burek“, koja je emitirana 20. siječnja 2017. Emisija je bila posvećena inauguraciji novoizabranog predsjednika Sjedinjenih Američkih Država Donalda Trumpa, a u žanrovskom smislu predstavljala je mješavinu koja je obuhvaćala i: prijenos uživo inauguracije (preko interneta); razgovor i komentare u studiju od strane domaćina Janka Ilkovskog, te njegovih gostiju Cvetina Čilimanova⁵⁸ i Borisa Damovskog⁵⁹; intervju s Jasonom Mikom⁶⁰ preko Skypea; telefonske pozive gledatelja i druge audiovizualne sadržaje.

Sadržaj programa uključivao je:

Donald Trump nazvan je „lošim drkadžijom“, a zatim „neotesancem“.

Kada se pojavila Hillary Clinton, domaćin je prokomentirao: „Pobjegla je u šumu kako bi se sakrila ... vidi kako shizofreno mijenja izgled“, a onda je simulirao Billa Clintona kako govori: „Povalio⁶¹ tebe, povalio nju, opalio sam nju i onda ti ... a onda, tebe u svom uredu, dobro za njega, on je naskakao na svakoga, nisam .... ti, zdravo, kako si – ja sam dobro, ta tvoja unuka, i ti, bako ne, ja ne bih .... vi, taj bakojebac, ne ... idi, ti si debela...“

Tiffany Trump, mlađa kći Donalda Trumpa, nazvana je (od strane gosta, Čilimanova) „playboy djevojkom“, a bivši američki potpredsjednik Dick Cheney opisan je kao „čovjek kojem je ugrađeno četvrto ili peto srce“ i „Robocopom“.

Kongresmene je domaćin prokomentirao: „...Koja gerijatrija su ovi?“

Melania Trump je nazvana „MILF⁶²“.

Što se tiče Michelle i Baracka Obame, okrenuvši se svom gostu Čilimanovu, rekao je: „Hoće li konačno priznati da su u gay braku? Da je Michelle muško. Neka piški stojeći, zašto bi to skrivala!“ A onda ju je nazvao „Michael“ i „potencijalnim budućim kandidatom za seratora, ups, senatora“.

---

58 Novinar.

59 Redatelj satirične TV serije „Ednooki“.

60 Analitičar i lobist iz SAD-a.

61 Makedonski sleng za spolni odnos.

62 Skraćenica za „Mother I'd Like to Fuck“.

Za Washington je rečeno da je grad sa 60 posto Afroamerikanaca, ali u prijenosu ih je prikazano jedva šest, nakon čega je Boris Damovski rekao: „Oni su zauzeti razbijanjem izloga prodavaonica, roba je tamo besplatna.”

Mogao se čuti i komentar tipa: „Kamerman je u potrazi za crncima u publici, to mu je najteži posao.”

Komentari o makedonskom predsjedniku Đorđu Ivanovu, između ostalog, bili su: „Budala, ostavio je one Sorospii (igra riječi koja znači Soroseve kurve) Branka Crvenkovskog⁶³ da rade za njega.”

Domaćin Ilkovski reagirao je na prisutnost muškaraca u vidnom polju: „Hej, je li redatelj gay?”

Nakon što se na ekranu na trenutak pojavila Melania Trump, rekao je: „Moja bradavica je, vau.... možete objesiti kaput, uzbudio sam se.”

Izjave domaćina teško su se mogle kategorizirati i staviti u kontekst, naprimjer u jednom trenutku stavio je crvenu kapu s natpisom „Trump”, a na pitanje jednog od gostiju, gdje ju je kupio, rekao je: „To su mi posudili s pištoljem uperenim u glavu, pozdrav Antoniju, jako sam mu zahvalan...”

Bilo je i komentara poput: „Ološ svijeta se okupio protiv (Trumpa, n.b.)”

Tijekom emisije domaćin i gosti razgovarali su o konzumiranju alkohola (viskija i votke), pozivajući čak sve osobe koje rade na emisiji da im se pridruže, a onda su razgovarali o savijanju džointa, dok je domaćin u ruci držao cigaru. Citati: „...Otkad imam dva kamermana, hej? Što viski može napraviti, brate! Donesi čaše, ozbiljno! (Gleda prema ljudima studiju, n.b.) Moram to napraviti za Trumpa, nemoj ... j ... na šala ... e ... e, mora se to napraviti za Trumpa! Dat ću ti malo, ne mogu vam dati puno jer imam dosta gostiju. Što se votke tiče, dat ću ti malo više! To je od Putina za tebe.” Prilikom prikazivanja komentara s interneta, svastika, prepoznatljiva kao simbol Trećeg Reicha i fašizma, pojavljuje se u nekoliko navrata.

Mjere koje je poduzeo AVMU

Ponašanje i komunikacija između domaćina i gostiju bili su neprikladni i neprikladni za javnu komunikaciju emitiranu na televiziji. Nastup je obilovao vulgarizmima, nepristojnim komentarima i opisima, javnim izlaganjem poruzi, uvredljivim ekspresivnim jezikom i uvredama koje se odnose na rasu, naciju, spol i dob. Konstatirano je da nije bilo govora mržnje, nego je došlo do kršenja programskih načela koja se odnose na njegovanje i razvoj humanih i moralnih vrijednosti, te zaštitu privatnosti i dostojanstva čovjeka; jednakost sloboda i prava neovisnih o spolu, rasi, nacionalnom, etničkom i socijalnom podrijetlu, političkom i vjerskom

63 Bivši predsjednik države, predstavnik Socijalne demokratske unije Makedonije.

uvjerenju, imovini i socijalnom položaju čovjeka i građanina; poticanje duha tolerancije, međusobno poštovanje i razumijevanje među pojedincima različitog etničkog i kulturnog podrijetla; poticanje međunarodnog razumijevanja i suradnje, javni smisao za pravednost i obranu demokratskih sloboda. Zakon ne sadrži kaznenu odredbu za kršenje načela koja su predmet samoregulacije, zbog čega je AVMU u pisanoj formi obavijestio TV Sitel 3 o kršenju i objavio izvještaj o monitoringu na svojim internetskim stranicama⁶⁴.

TV Sitel DOOEL, 2016. godine, govor mržnje

Dana 30. prosinca 2016. AVMU je po službenoj dužnosti izvršio monitoring nad „Dnevnikom“ na TV Sitelu u 19.00 i 23.00 sata, emitiranim 2., 3., 4. i 5. prosinca 2016., tijekom predizborne kampanje za prijevremene parlamentarne izbore, koji su se održali 11. prosinca.

Sadržaj programa, između ostalog, uključivao je:

U osam uzastopnih informativnih emisija „Dnevnik“, prikazana su četiri izvještaja (u nastavcima) na temu „Dvojezičnost ima svoju cijenu“, koji su označeni kao komentari. U njima se tvrdilo da će ako dvojezičnost dobije širu primjenu u zemlji, to značiti obveznu upotrebu albanskog jezika u javnom i javno-privatnom sektoru u sredinama u kojima ne žive Albanci, zbog čega će ljudi koji su već zaposleni dobiti otkaz, a Albanci dovedeni sa sjeverozapada zemlje⁶⁵ bit će zaposleni umjesto njih. Skupine građana u nepovoljnom položaju zatim su navedene kao ugrožene po nekoliko osnova: po etničkom podrijetlu („makedonsko, tursko, vlaško, bošnjačko, srpsko, romsko“), po gradovima i općinama, po zanimanju („vojska i policija“, „državna uprava, institucije iz područja zdravstva, obrazovanja, usluge taksi-vozača, privatne škole, fakulteti, kao i ljekarne, „svaki šalterski službenik, policajac, vatrogasac, učitelj, liječnik, poštar ili taksist morat će znati albanski, govoriti albanski s bilo kojim klijentom koji izabere komunikaciju s njima na albanskom jeziku“), prema dobi („odrasle osobe starije od 50 godina, koje realno neće moći učiti albanski, „odrasle osobe starije od 40 godina, koje ne bi bile u stanju naučiti albanski na vrijeme, što bi značilo otpuštanje i gubitak posla za najmanje 30.000 trenutno zaposlenih u državnom, privatnom i javnom sektoru, ... ”jer je u zdravstvenom sektoru, medicinskim sestrama i liječnicima iskustvo njihova najveća snaga, aiskusni liječnici i medicinske sestre imat će najviše poteškoća naučiti albanski, nakon čega će izgubiti posao i ostaviti ga nekome bez znanja i iskustva, samo zato što taj neko drugi govori albanski bolje od njih. Najmanje 1000 iskusnih liječnika i 10.000 medicinskih sestara će se suočiti s otpuštanjem“).

64 Cijeli pisani izvještaj o nadzoru programa dostupan je na: http://www.avmu.mk/images/Sitel_3-progrmski_nadzor_13.02.2017.pdf.

65 Širina upotrebe albanskog jezika i priprema li se federalizacija/kantonizacija države bila su najaktualnija pitanja na prijevremenim parlamentarnim izborima 11. prosinca 2016., naročito između najvećih koalicija – jedne pod vodstvom VMRO-DPMNE i druge pod vodstvom opozicijskog SDSM-a.

Ovakve formulacije korištene su iz dana u dan: „Dvojezičnost je problem koji će uništiti makedonski karakter makedonske države, uvesti ambijent i pravila, slično onome što se dogodilo na Kosovu, što je dovoljan razlog Makedoncima da počnu brinuti i uzmu svoju sudbinu u svoje ruke. Ako dvojezičnost postane zakonska obveza, kao što Zaev⁶⁶ planira, analize pokazuju da će troškovi iznositi više od 50 milijuna eura u javnom sektoru, uz otpuštanje najmanje 30.000 zaposlenih koji neće uspjeti naučiti albanski iz različitih razloga. Osim toga, oko 70.000 Albanaca prijeći će u općine u kojima se ne govori albanski, što će promijeniti etničku sastav, i to će se odraziti na sigurnost, stvoriti otpor i nezadovoljstvo lokalnog stanovništva s jasnom mogućnošću za stalne etničke tenzije i sukobe.“

U posljednjem izvještaju u seriji tvrdilo se da „zahtijevajući kantonizaciju i dvojezičnost na cijelom makedonskom području, pet stanaka – DUI, DPA, Besa, Savez Zijadin Sela i Socijaldemokratska unija – zastupa etnička prava Albanaca na narednom izborima. Samo je VMRO-DPMNE ostao na makedonskoj strani i on se drži svog stava da ne podržava promjenu Ustava i neće dopustiti dvojezičnost na cijelom području, pogotovo ne kantonizaciju, kako Zaev naziva federalizaciju zemlje. Smatra se da to pitanje uključuje „teritorijalnu podjelu koja bi uskoro dovela do rata i odcjepljenja albanskih kantona i njihovog pripajanja Kosovu*, sudeći prema iskustvu u regiji i Europi.“

Korištena je i traka s pokretnim tekstom u donjem dijelu ekrana kako bi se pojačala poruka. U posljednjem izvještaju prikazan je grafikon s mapom makedonskog teritorija na kojoj su područja u koje bi se preselili Albanci bila prikazana strelicama. Korišteni su i drugi izvještaji u kojima su prenošene poruke osoba predstavljenih kao „glas autoriteta“ (gradonačelnici iz VMRO-DPMNE, političar iz stranke članice koalicije koju predvodi VMRO-DPMNE, liječnik, bivši rukovodilac u Ministarstvu unutarnjih poslova) kako bi se pojačao kontekst.

Mjere koje je poduzeo AVMU

AVMU je napravio analizu kako bi utvrdio je li zadovoljen trostupanjski test Europskog suda za ljudska prava, odnosno je li ograničenje slobode izražavanja bilo propisano zakonom, je li imalo legitiman cilj i je li bilo neophodno u demokratskom društvu⁶⁷.

Što se tiče prvog preduvjeta, utvrđeno je da su obje osnove po kojima je širena diskriminacija zabranjene zakonom.

Seriya izvještaja emitirana je u posljednjem tjednu predizborne kampanje za prijevremene parlamentarne izbore 2016. godine i označena kao komentar. Odredba

66 Predsjednik Socijaldemokratske unije Makedonije, opozicijske političke stranke.

67 Relevantni predmeti iz prakse Europskog suda za ljudska prava bili su *Soulas* i drugi protiv Francuske (od 10. srpnja 2008.), dostupan na: <http://hudoc.echr.coe.int/eng#%22itemid%22:%22001-87370%22>}, *Feret* protiv Belgije (16. srpnja 2009.) dostupan na: <http://hudoc.echr.coe.int/eng#%22itemid%22:%22001-93626%22>} i *Sürek* protiv Turske (8. srpnja 1999.), dostupan na: <http://hudoc.echr.coe.int/eng#%22dmdocnumber%22:%22696156%22,%22itemid%22:%22001-58279%22>}.

Izbornoj zakonu po kojoj ni medij ni novinar ne mogu biti sankcionirani zbog izražavanja mišljenja, koje se uvijek moralo razlikovati od vijesti, vrijedila je i na ovim izborima. Takva odredba značila je da se od pružatelja medijskih usluga očekivalo da napravi jasnu razliku između komentara, kao glavnog analitičkog novinarskog žanra koji prenosi mišljenje, i drugih novinarskih žanrova, kao što su vijesti, izvještaji, intervjui, reportaže itd. U kontekstu ove odredbe, AVMU je bio mišljenja da ona predstavlja garanciju slobode izražavanja, ali da istu ne treba shvatiti kao zaštitu govora mržnje, objavljivanja netočnih i neistinitih informacija, uvreda, laži i kleveta ili zaštitu nepoštovanja profesionalnih novinarskih načela i standarda. Izvještaji o kojima je riječ označeni su kao komentari, no nisu bili u skladu s profesionalnim novinarskim standardima i predstavljaju zloupotrebu žanra, odnosno propaganda i diskriminacija emitirane su pod plaštom jednog komentara, a samim tim AVMU je odlučio da se zaštita po Izbornoj zakonu ne može primijeniti na njih.

Da bi se utvrdila i druga dva uvjeta, sadržaj izvještaja analiziran je u skladu s Uputom za monitoring „Govor mržnje”⁶⁸ i identifikacija relevantnim pitanjima⁶⁹.

Analiza je pokazala da je ograničavanje slobode za takvu vrstu izražavanja imalo legitiman cilj i da je bilo neophodno u demokratskom društvu, jer je, kao nacionalna televizija, TV Sitel objavio izvještaje u nekoliko idućih dnevnih informativnih emisija, u kojima je žanr – komentar – zloupotrijebljen u cilju širenja govora mržnje na osnovi nacionalnog/etničkog podrijetla. Serija ovih izvještaja primjer je da „govor mržnje” može biti ogrnut velom izjava koje bi mogle izgledati razumno ili normalno na prvi pogled⁷⁰, a koje su prikazane tijekom izborne kampanje, s jasnom namjerom da se postigne određeni politički cilj korištenjem diskriminacije, jednostranih informacija i zastrašivanja. Korištenjem taktike navođenja zanimanja, gradova/općina i etničkih zajednica koje bi trebale osjećati ugroženost i strah, publika je bila predmetom uvjeravanja, nametanja mišljenja, manipulacije informacijama i zastrašivanja gubitkom radnih mjesta; izvještaj je nastojao potaknuti, među etničkim Makedoncima, kao i Turcima, Srbima, Vlasiima, Romima i Bošnjacima, osjećaj napuštenosti i antagonizma prema etničkim Albancima, koji su prikazani kao prijetnja državi i imenovani kao potencijalni izvršitelji preseljenja koji će promijeniti makedonski karakter zemlje i dovesti do opasnosti od gubitka države, etničkih tenzija, sukoba i rata, što je više puta izrečeno u javnosti kao neminovnost.

S obzirom na činjenicu da zakon ne predviđa kaznene mjere za prikazivanje sadržaja koji predstavljaju diskriminaciju i govor mržnje, AVMU je pisanim putem obavijestio TV Sitel o kršenju i objavio izvještaj o monitoringu na svojim internetskim

---

68 Pripremio AVMU, 2014., http://www.avmu.mk/images/Guide_to_monitor_hate_speech.pdf.

69 Uključujući 1. Koji je bio kontekst izražavanja; 2. Koja osoba je odgovorna za izražavanje; 3. Je li postojala bilo kakva namjera da se izazove govor mržnje; 4. Koji je bio sadržaj izražavanja; 5. Koji je bio stupanj i opseg izražavanja; 6. Kolika je bila vjerojatnost utjecaja na publiku i njene daljnje radnje.

70 „Priročnik o ‘govoru mržnje’”, Anne Weber, Vijeće Europe, rujan 2009., str. 5, dostupan na: http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/hrpolicy/publications/hate_speech_en.pdf.

stranicama⁷¹, te dostavio pisani izvještaj o monitoringu programa Povjerenstvu za zaštitu od diskriminacije i Državnom tužiteljstvu⁷².

TV Sitel DOOEL, 2016. godine, uvredljiv govor

Na osnovi nekoliko pritužbi od strane Socijaldemokratskog saveza Makedonije, 27. rujna 2016. AVMU je po službenoj dužnosti izvršio monitoring nad programom vijesti koje su prikazane 28. kolovoza u 19.00 sati na TV Sitelu. Analiza je obuhvatila nekoliko izvještaja, ali ovdje je iznesen samo jedan zbog svoje specifičnosti. To je mješavina dvaju analitičkih žanrova – komentara i intervjua – pod nazivom „Nogometni navijači poslali poruku Zoranu Zaevu da ne dolazi na makedonske utakmice“. Izvještaj se odnosio na dolazak Zorana Zaeva, predsjednika (tadašnje) opozicijske političke stranke Socijaldemokratskog saveza Makedonije (SDSM), na utakmicu između makedonskog (Škëndija) i belgijskog kluba, koja se odigrala u Skoplju u okviru Europske lige.

Sadržaj programa, između ostalog, uključivao je:

U najavi izvještaja iznesena je tvrdnja: „Ne vjerujem da postoji Makedonac, čak i u SDSM-u, pa čak i u njegovoj široj obitelji, a kamoli u SDSM-u, koji podržava pojavljivanje (Zaeva) u sastavu radikalnih navijača makedonskog kluba koji se zalažu za Veliku Albaniju i odriču Makedonije, te stalno traže njenu podjelu između Kosova i Albanije“.

Između ostalog, u izvještaju je navedeno:

„Škëndija je izgubila utakmicu 4:0, ali to je najmanje važno. Ono što bi trebalo najviše zabrinjavati je: koju zemlju Škëndija predstavlja? Iako je klub izdao priopćenje naglašavajući da predstavlja zemlju u cijeloj Europi, dovoljno je pogledati slike s utakmice da biste primijetili da se vijore zastave Albanije, OVK i mapa Velike Albanije. Lider SDSM-a Zoran Zaev podržao ih je u tome. Sam se o tome hvalio na društvenim mrežama. Javnosti, a posebno navijačkim skupinama to se uopće nije sviđelo. Neke skupine poslale su lideru SDSM-a poruku da nije dobrodošao ni na jednu utakmicu koju će igrati i rekle

---

71 Cijeli pisani izvještaj programa monitoringa dostupan je na: http://www.avmu.mk/images/TV_Sitel_vonreden_nadzor_po_sluzbena_dolznost.pdf.

72 U veljači 2017. godine obavijestili su AVMU da su po njima izvještaji emitirani s namjerom ostvarivanja političkog cilja, a samim time nisu našli osnove da se TV Sitel procesuiru na osnovi Kaznenog zakona. AVMU je uputio pismo Višem javnom tužiteljstvu tražeći nadzor nad radom Javnog tužiteljstva zato što uloga medija tijekom izbora nije postizanje političkih ciljeva, nego izvještavanje o stranačkim kampanjama na uravnotežen način. U svibnju 2017. godine Povjerenstvo za zaštitu od diskriminacije obavijestilo je AVMU da nije ustanovilo diskriminaciju, jer je tema upotrebe jezika u javnom interesu, a samim time i legitimna u demokratskom društvu. Stav AVMU-a je da javni interes i legitimnost teme nikada nisu bili dovedeni u pitanje, pri čemu je ta tema bila jedna od najzanimljivijih tijekom cijele predizborne kampanje, počevši od 2. rujna 2016. Problem je bio u načinu na koji su mediji koristili temu koja je u javnom interesu za širenje propagande, straha, diskriminacije i govora mržnje, odnosno da je razmatranje Povjerenstva prestalo tamo gdje je počela analiza AVMU-a.

da su imale Gocu Delčeva⁷³, Janea Sandanskog⁷⁴ i Damea Grueva⁷⁵, ali ne Kshema Hasu⁷⁶. Osuda je došla i od pripadnika navijača Bitolja, Čkembara⁷⁷, koji su javno pozvali Zaeva da prisustvuje utakmici s Pelisterom, uz poruku da neće izaći s Tumbe Kafea⁷⁸.”

Korišteno je i nekoliko vizualnih/grafičkih ilustracija, poput snimki/screenshota – (vjerojatno) s Twitter profila Zorana Zaeva (citat): „Podržavamo #Škëndiju i novi uspjeh za #Makedoniju”, fotografija grafita protiv Zorana Zaeva: „Zaev je osoba non grata za Vardar⁷⁹”, „Komiti imaju Gocu, Janea i Damea! Zaev ima Kshema Hasu! Sram te bilo, izdajniče!”, fotomontaže Zorana Zaeva s albanskom keče⁸⁰, s pratećim tekstom: „Balist br. 121 Brigada Kshema Hase Prodaja karata ovoj osobi za makedonske utakmice je zabranjena.”

Mjere koje je poduzeo AVMU

U izvještaju se koristi manipulativna strategija takozvanog „atentata na osobnost” u smislu da je: „Napadom na život pojedinca, činjenice njegove biografije i specifična osobna obilježja (koje ćemo nazvati ‘osobnost’ radi jednostavnosti) napadač pokušava žrtvu povrijediti politički, moralno, socijalno ili psihološki i tako, ovisno o okolnostima, ukloniti iz daljnjeg natjecanja, zavesti javno mnijenje ili postići neki drugi cilj. Ovo ćemo nazvati atentatom na osobnost, koji predstavlja namjerni pokušaj ozbiljnog narušavanja ugleda, osobnosti, socijalnog statusa, odnosno dostignuća druge osobe. Motivacija za ubojstvom osobnosti obično je ukorijenjena u želji napadača (atentatora) da psihički povrijedi žrtvu i umanjí njenu javnu podršku. Ovo bi na kraju trebalo razoriti ili čak uništiti njegove/njene šanse za uspjeh. U drugim slučajevima, atentat na osobnost provodi se kako bi se povrijedila načela koja žrtva simbolizira ili ih brani.”⁸¹

U konkretnom primjeru, zloupotrijebljena je fizička prisutnost Zorana Zaeva na tribinama nogometnog stadiona i podrška koju je Zaev dao nogometašima NK Škëndije („Podržavamo #Škëndiju i novi uspjeh #Makedonije.”) I uvod i sam izvještaj identificirali su ove okolnosti/aspekte s neprihvatljivim javnim ponašanjem jednog dijela navijačke skupine čija ikonografija ukazuje na ideologiju etničkog separatizma. Na ovaj način pojavila se opasnost od tumačenja audiovizualnog

---

73 Goce Delčev (1872. – 1903.), makedonski nacionalni heroj, ideolog, organizator i vođa Makedonskog revolucionarnog nacionalnog oslobodilačkog pokreta krajem 19. i početkom 20. stoljeća.

74 Jane Sandanski (1872. – 1915.), makedonski nacionalni heroj, ratni vođa (vojvoda) i vođa Makedonske revolucionarne organizacije.

75 Dame Gruev (1871. – 1906.), makedonski revolucionar, osnivač i jedan od najistaknutijih članova Makedonske revolucionarne organizacije.

76 Kshemail Hasani (1908. – 1945.), vođa organizacije Balli Kombëtar za Zapadnu Makedoniju.

77 Naziv skupine koja podržava nogometni klub iz Bitolja, Pelister.

78 Gradski stadion smješten na brijegu Tumbe Kafe u Bitolju.

79 Naziv skupine koja podržava nogometni klub iz Skoplja, Vardar.

80 Tradicionalna albanska kapa.

81 Eric Shiraev, esej „Atentat na osobnost: interdisciplinarni pristup”, dostupno na <https://characterattack.wordpress.com/our-publications/>.

elementa kao tendencije za populističkim, etnički stereotipnim identificiranjem sportskog rivalstva s međuetničkim rivalstvom.

Logička neodrživost i zloba takve vrste manipulacije javnim mnijenjem postaje očita ako se postave ova pitanja: vrijedi li osuda navodne „podrške etničkom radikalizmu“, koja se pripisuje lideru opozicijske stranke, za sve one koji su bili na stadionu, kao i koja je uloga etničkih Makedonaca, u skladu s ovim mjerilima, koji rade i natječu se za NK Škëndiju.

AVMU je zaključio da je došlo do kršenja načela koja se odnose na: njegovanje i razvoj humanih i moralnih vrijednosti čovjeka i zaštitu privatnosti i dostojanstva osobe; jednakost, slobodu i pravo neovisno o spolu, rasi, nacionalnom, etničkom i socijalnom podrijetlu, političkom i vjerskom uvjerenju, imovini i društvenom položaju pojedinca i građanina; poticanje duha tolerancije, međusobnog poštovanja i razumijevanja među pojedincima različitih etničkih i kulturnih pozadina; poticanje međunarodnog razumijevanja i suradnje, javni osjećaj za pravednost i obranu demokratskih sloboda; objektivni i nepristrani prikaz događaja s jednakim odnosom prema različitim stavovima i mišljenjima i omogućavanje publici da slobodno oblikuje mišljenje o pojedinim događajima i problemima. Budući da zakon ne predviđa bilo koje mjere za nepoštovanje ovih načela, TV Sitel pisanim je putem obaviješten o kršenju, a izvještaj je objavljen na internetskoj stranici AVMU-a⁸².

TV Kanal 5 Skoplje, 2016. godine, govor mržnje

Dana 8. ožujka 2016. godine AVMU je po službenoj dužnosti proveo monitoring nad nekoliko emisija pod nazivom „Milenko Nedelkovski Show“, koje su prikazane na nacionalnom zemaljskom TV Kanalu 5 15., 22. i 29. siječnja te 5., 12. i 19. veljače 2016. godine. Iste emisije prikazane su i na satelitskom TV Kanalu 5 plus 20. i 27. siječnja i 3., 10. i 17. veljače 2016.

Programski sadržaj, između ostalog, uključivao je:

Tema je otvorena komentarama pomoćnika ministra poljoprivrede, Ljupča Nikolovskog⁸³, pri čemu je Milenko Nedelkovski nekoliko puta aludirao na njegovu seksualnu orijentaciju. Naprimjer: „Stavit ću ovu roza stvar na nje-ga (buši fotografiju Nikolovskog ružičastom pribadačom) jer u Krivoj Palanci kažu da je homoseksualac. Na makedonskom, to se zove 'peder' (gay).“; „Zapravo, mislim da ne lažem, barem me ljudi uvjeravaju da ne lažem, međutim ako podnesu tužbu, pojavit ću se na sudu i prvo ću zatražiti vještačenje, odnosno mišljenje sudskog vještaka o Ljupču Nikolovskom (riječ je pokrivena audiosignalom visoke frekvencije), tako da možemo utvrditi, a ako griješim, ispričat ću se, platiti, a ako se ne varam, cijela makedonska javnost bit će obaviještena o tome kakva je situacija s njegovom stražnjicom...“

---

82 Cijeli pisani izvještaj provedenog programa monitoringa dostupan je na: http://www.avmu.mk/images/lzveshtaj_po_pretstavka_na_SDSM.pdf.

83 U tom trenutku, zemlja je imala tranzicijsku vladu za provođenje izbora zastupnika, obrazovanu u skladu sa Sporazumom iz Pržina, koja je jednako tako uključivala članove SDSM-a, uključujući i Nikolovskog.

Komentirajući kampanju koju je koalicija Seksualna i zdravstvena prava marginaliziranih zajednica koristila u prosincu 2015. godine, povodom obilježavanja Međunarodnog dana ljudskih prava, tako da je na billboardima proklamirana poruka "...I homofobi su ljudi", Milenko Nedelkovski je rekao: „...Nemam para za najam (billboarda), no rekao bih: 'I homoseksualci su bolesni ljudi.' Međutim, to je ... i mislim da treba postojati medicinska njega.“ Osim toga, rekao je: „Prošle godine imao sam dvije ili tri emisije s Cvetinom Čilimanovim, gdje smo došli u sukob jer sam ja tvrdio da je (riječ je pokrivena audiosignalom visoke frekvencije) bolest i da je treba liječiti, da je bolest, mentalna i fizička i neka vrsta poremećaja. I nije bilo tako, bilo je da su njihova prava ugrožena, jer mislim da bi se trebali liječiti, da to mora biti ograničeno zakonom, kako bi se zaštitile tradicionalne vrijednosti naše pravoslavne vjere, našeg naroda, naše Crkve i tako dalje, naš način života.“

U jednoj od emisija, u dužem govoru, kazao je: „...Pa, na ovoj slici su dvojica muškaraca koji se ljube. I ne osjećam se ugodno dok ovo gledam. Vjerojatno se većina mojih gledatelja ne osjećaja ugodno. Međutim, pokušavam pitati, zašto SDSM i sorosoidi i sorosoidovi portali odjednom ... Ali čekaj, sada Ljupčo Nikolovski? To bi trebala biti vrlina. Hvalio sam ga u svom programu, nisam mu rekao da radi pogrešno (audiosignal visoke frekvencije), u redu, neka tako bude (audiosignal visoke frekvencije), to odgovara tebi, i tvom položaju, i tvojoj partiji, i budućnosti. Osim toga, imam i druge fotografije koje su, recimo, recimo da je ovo predsjednik Omladinske organizacije SDSM-a Skoplje, zapravo sin Ljubomira Danailova Frčkovskog⁸⁴, Jon je njegovo ime, koji je punoljetan i kao takav ima pravo birati koje dupe će zgrabiti (prikazuje se zamagljena fotografija). Može imati djevojke ako želi, ali on nije izabrao djevojke.“

„Nema potrebe da me Miki⁸⁵ zove, zapravo za ono što sam ja, ja imam informaciju iz Krive Palanke da je (Nikolovski) homoseksualac, jer ne postoji ništa sramotno ovdje. Europske vrijednosti koje vidimo, koje oni promoviraju, da su istospolni brakovi normalni, usvajanje djece od strane istospolnih parova je jednako tako normalno. Posljednja dva, kako da kažem, veleposlanika Europske unije u Makedoniji imaju takav promiskuitet, što je čudno za nas, no to je njihov izbor ... U svakom slučaju, to znači da me Miki Vujić ne treba zvati, nema potrebe za tužbama, ako žele neka me tuže, jer bi prateći europske vrijednosti Ljupčo Nikolovski trebao biti ponosan što je homoseksualac, jer, vidite, on je ispred.... daleko ispred svih nas.“

„Mislio sam da ga nisam uvrijedio, bilo mi je zaista drago što je ovdje, čovjek je homoseksualac, barem to je ono što kažu u Krivoj Palanci, i to je dobro,

---

84 Bivši ministar unutarnjih i vanjskih poslova, kandidat za predsjednika države iz SDSM-a 2009.

85 Miroslav Vujić, odvjetnik koji je tražio ispriku zbog prikazivanja sadržaja u ime Ljupča Nikolovskog.

naša euroatlantska integracija podrazumijeva što manje homofobije i što više homoseksualaca, lakši put će nam biti. Dakle, on ovdje probija taj put.”

„Bio sam predmet cijele kampanje, da sam homofob, da ih mrzim i što sve ne, iako sam im zapravo napravio promociju, tako da, ako se naprimjer desi da SDSM pobijedi na izborima 24. travnja, ja predlažem da ovaj (audiosignal visoke frekvencije) iz Krive Palanke bude ministar europskih integracija, jer će on biti u stanju najlakše se integrirati svojim tijelom i možda mentalno, ako njegov um može to napraviti, i da nas promovira, jer sada su to neke vrijednosti. Gradonačelnik Berlina rekao je da je homoseksualac, ne znam koliko kongresmena, senatora, Amerika, ovo i ono, svi govore sve, a sada je to vrlina. Što se mene tiče, ja sam, recimo, konzervativan, pun predrasuda, nisam okrenut ka budućnosti itd. Ali dobro, to sam ja, ja se ne mogu promijeniti sada, no oni progresivni...”

Mjere koje je poduzeo AMVU

U cilju utvrđivanja je li šest u emisija „Milenko Nedelkovski Show” bilo govora mržnje i diskriminacije na osnovi seksualne orijentacije, provedena je analiza kako bi se utvrdilo je li zadovoljen trostupanjski test Europskog suda za ljudska prava. Seksualna orijentacija nije izričito navedena kao osnova za diskriminaciju u odgovarajućem zakonu. Međutim, u skladu sa sudskom praksom Europskog suda za ljudska prava i aktima makedonskog Povjerenstva za zaštitu od diskriminacije, pokazano je da je ograničavanje slobode izražavanja zbog diskriminacije na osnovi seksualne orijentacije propisano zakonom. Napravljena je paralela između Zakona o audio i audiovizualnim medijskim uslugama, Zakona o sprječavanju i zaštiti od diskriminacije i Protokola za utvrđivanje postupka za akciju u slučaju zaštite od diskriminacije na osnovi seksualne orijentacije i rodnog identiteta⁸⁶ Povjerenstva za zaštitu od diskriminacije, s jedne strane, i primjene 10 i 14 Europske konvencije o ljudskim pravima od strane Europskog suda za ljudska prava, s druge strane⁸⁷.

S obzirom na činjenicu da je ovaj program bio projekt neovisnog producenta, jednako tako bilo je i važno pitanje uredničke odgovornosti TV Kanala 5 za prikazani sadržaj⁸⁸.

Jedan dio komentara odnosio se na trojicu visokih dužnosnika – pomoćnika ministra i dvojicu veleposlanika Europske unije u zemlji, tako da je bilo neophodno vidjeti jesu li komentari koji su se odnosili na njih bili obuhvaćeni očekivanjem da

86 Dostupno na: <https://zaokruzi20.files.wordpress.com/2015/11/protokol-mk.pdf>.

87 Relevantni predmeti Evropskog suda za ljudska prava su *Vejdeland i drugi protiv Švedske* dostupan na:

88 Relevantni predmet iz prakse Europskog suda za ljudska prava koji je ovdje korišten je *Sürek protiv Turske*, dostupan na: [Strana 56 ► ► **Medijska regulatorna tijela i govor mržnje**](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22dmdocnumber%22:[%22696156%22],[%22itemid%22:[%22001-58279%22]}].</p></div><div data-bbox=)

ove osobe trebaju prihvatiti veću kritiku od drugih građana. Zato je u obzir uzeta Deklaracija o slobodi političke rasprave u medijima⁸⁹. Konstatirano je da izjave Milenka Nedelkovskog nisu bile odgovor na izjave bilo kojeg od navedenih dužnika o seksualnoj orijentaciji bilo koje osobe, te da nisu bile relevantne za način na koji oni obavljaju svoju dužnost.

Što se tiče tvrdnje da je homoseksualnost bolest, konzultirana je makedonska sudska praksa – odnosno konkretno predmet autora priručnika „Pedagogija“ za treći razred⁹⁰. Dio homofobnih izjava bio je zaogrnut velom naizgled normalnog i obrazloženog jezika, uz korištenje riječi: „promocija“, „normalan“, „progresivan“, izraza „europske vrijednosti“ i slično. AVMU vjeruje da to ne umanjuje njihov diskriminatorski sadržaj jer „govor mržnje“ može biti prikriven izjavama koje na prvi pogled mogu djelovati razumno ili normalno. Ipak, bilo ih je moguće razlikovati na osnovi relevantnih tekstova o ovom pitanju i načela na koja se nailazi u sudskoj praksi Europskog suda za ljudska prava ili drugih tijela⁹¹, koje izjave predstavljaju homofobiju i govor mržnje, a koje se ubrajaju pod pravo na slobodu izražavanja, iako su uvredljive i šokantne.

Zatim, bilo je neophodno utvrditi je li ograničenje slobode izražavanja imalo legitiman cilj i je li bilo neophodno u demokratskom društvu. Zbog toga je sadržaj emisije „Milenko Nedelkovski Show“ analiziran prema pitanjima iz uputa o praćenju govora mržnje iz AVMU-ovog „Vodiča za monitoring ‘govora mržnje’“ (vidi gore).

Monitoringom je utvrđeno da je TV kanal 5 prekršio zakon tako da je donio uređivačku odluku kao nacionalna televizija i omogućio autoru showa da u nekoliko uzastopnih, unaprijed snimljenih aktualno-informativnih emisija „Milenko Nedelkovski Show“ potiče i širi diskriminaciju, netoleranciju i mržnju na osnovu seksualne orijentacije. Analize su pokazale da je zakonom propisano da je seksualna orijentacija zabranjena kao osnova za diskriminaciju, a da je ograničenje slobode te vrste izražavanja imalo legitiman cilj i da je bilo neophodno u demokratskom društvu.

Zakon ne predviđa kaznenu mjeru za emitiranje govora mržnje i govora diskriminacije, zbog čega je AVMU pisanim putem obavijestio TV Kanal 5 o kršenju i objavio izvještaj o monitoringu na svojoj internetskoj stranici⁹², a snimku emisije i pisani izvještaj podnio Povjerenstvu za zaštitu od diskriminacije⁹³.

89 Dostupan na: http://www.avmu.mk/images/Dec2004PoliticalDebate_mk.pdf.

90 Dr. Marija Kostova, dr. Aneta Barakoska i dr. Eli Makazlieva protiv kolumnistkinje Irene Cvetković (2011.) i članka „Homoseksualci nisu neurotični“, objavljenog na Vestu 19. srpnja 2011. i „Izvještaj o seksualnim i zdravstvenim pravima marginaliziranih zajednica“, <http://xa.yimg.com/kq/groups/23471982/269959960/name/Analiza+finalna+verzija.pdf>.

91 „Priručnik o ‘govoru mržnje’“, Anne Weber, Vijeće Europe, rujan 2009., str. 5, dostupan na: http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/hrpolicy/publications/hate_speech_en.pdf.

92 Cijeli Pisani izvještaj o provedenom programu monitoringa dostupan je na: http://www.avmu.mk/images/Izvestaj_KANAL__DOOEL_Skopje.pdf.

93 Postojala je pisana komunikacija između Komisije i AVMU-a po ovom pitanju. U ožujku 2017. godine Komisija je obavijestila AVMU da nije mogla utvrditi diskriminaciju zbog tehničkih razloga. Naime, Komisija je tvrdila da AVMU nije naveo tko je osoba koja je diskriminirana i je li ona ovlastila Agenciju da je zastupa; da AVMU nije precizirao osnovu diskriminacije; da je prošlo više od godinu dana tako da to ne može biti ispitano itd. AVMU je vjerovao da Komisija pokušava naći izgovor kako ne bi razmotrila ovo pitanje i uputio je dopis Skupštini (koja imenuje članove Komisije) kako bi je obavijestio o ponašanju Komisije.

TV Kanal 5 Skoplje, 2011. godine, govor mržnje

U razdoblju u kojem je proveden monitoring bio je na snazi prethodni Zakon o radiodifuziji, prema kojem je naziv Agencije za radiodifuziju, nadležnosti regulatornog tijela bile su drugačije i postojale su kaznene mjere za govor mržnje i diskriminaciju.

Na osnovi pritužbe, proveden je monitoring nad programom „Milenko Nedelkovski Show“, koji je prikazan na TV Kanalu 5 18. studenoga 2011. godine. Ova emisija pokrenuta je povodom obilježavanja godišnjice ulaska nadzorne službe u tvrtke na adresi Pero Nakov bb, uključujući i A1 televiziju⁹⁴. Pritužba se odnosila na „prezentiranje grubih laži i kleveta i, što je najviše zabrinjavalo, govora mržnje“; prikazivanje „fotografije s 20-ak novinara iz nekoliko medija koje je domaćin (Milenko Nedelkovski, n.b.) nazvao izdajnicima i homoseksualcima, što je predstavljalo ozbiljno miješanje u njihova osnovna ljudska prava i slobode“.

Sadržaj programa, između ostalog, uključivao je:

Nedelkovski je rekao da mu je namjera bila „otkriti detalje o pokušaju oživljavanja zmaja koji se preselio iz Pere Nakova prema gradu, naročito prema Bulevaru Klimenta Ohridskog“. Iz cijele prezentacije moglo se zaključiti da je „zmaj“ opozicijska politička stranka SDSM i „vojska podmićenih novinara i luralica koji nisu uspjeli uvjeriti i ‘zamijesiti’ narod...“ Nedelkovski je nadalje naveo da su mjesto bivše TV A1, „Vremena“ i „Špica“ pokušali preuzeti drugi mediji „pro-SDSM orijentacije“ – TV 24 Vesti, TV A2, web portal Plusinfo, dnevno izdanje tjednika „Fokus“.

Domaćin je okupio više od 30 novinara, od kojih je većina njih ranije bila zaposlena na TV A1, u „Vremenu“ i „Špicu“, koje je pokušao diskreditirati koliko je to moguće, problematizirao je njihovo zapošljavanje u drugim medijima i koristio izraze kao što su: „nepotpune osobe, nenovinari, plaćenici i izdajnici, kukavice, doušnici, policijski špijuni, Svinjevac iz Ribaraca, homoseksualci“. „...Njegov zamjenik, zapravo zamjenik Ljupča Cvetanovskog je novinar, priznati homoseksualac, koji potiče iz sela Izvor, oblast Veles, a jednako tako je i novinar u ‘Fokusu’ i potpredsjednik sindikata novinara Makedonije. Dakle, potpuno nova paukova mreža stupa na snagu u ‘24’, a zapravo postoji paukova mreža s homoseksualnim osobama. Između ostalog, ne samo oni, nego oni zapošljavaju i normalne ljude tamo, a ja ne kažem da su ti normalni ljudi homoseksualci, ali oni su došli iz A1 televizije, kao što su Bogdanka Kuzevska, Ejdin Hajderpašić, Seat Rizvanović s nadimkom Spec...“ Nedelkovski je pokazao fotografije novinara koje je imenovao imenom i prezimenom, kao i fotografije tadašnjeg lidera SDSM-a Branka Crvenkovskog i Ljubomira Danailova-Frčkovskog.

---

94 Ova TV postaja je zatvorena, a njen vlasnik Velija Ramkovski i nekoliko osoba osuđeni su na zatvorsku kaznu zbog pranja novca, zločinačkog udruživanja, utaje poreza i zloupotrebe službenog položaja. Dnevne novine „Vremena“, „Špic“ i „Koha e re“, jednako tako u vlasništvu Ramkovskog, prestale su postojati. Kao posljedica ovoga, jedan broj novinara i medijskih djelatnika ostao je bez posla. Imena nekih od njih spominju se u ovom programu.

Mjere koje je poduzelo Vijeće za radiodifuziju

Monitoringom je utvrđeno da je domaćin i autor emisije prilikom davanja imena i stigmatizacije onih koji imaju različito političko mišljenje od njegovog, prije svega skupine novinara, pokazao otvorenu netoleranciju s elementima govora mržnje i stvorio atmosferu sukobljavanja. TV Kanalu 5 izrečena je privremena, dvodnevna zabrana oglašavanja i teleshoppinga zbog emitiranja programa koji potiče mržnju i netrpeljivost⁹⁵.

MRT (javni servis), 2009. godine, uvredljiv govor

Vijeće za radiodifuziju provelo je monitoring nad emisijom „Otvoreno s ljudima“ sa Slobodanom Tomikom, koja je prikazana na kanalu MRT-a 6. prosinca 2009. godine. Bio je to drugi nastavak emisije o Johanu Tarčulovskom⁹⁶, pod nazivom „12 godina zatvora: Johan Tarčulovski ‘sudbina izdaje’“, koji je bio posvećen označavanju Ljube Boškskog⁹⁷ kao izdajnika.

Sadržaj programa, između ostalog, uključivao je:

Kao uvod u temu, prikazan je prilog u kojem su u emocionalnom načinu obraćanja kršćanski moral, patriotizam i humanost postavljeni kao neke od vrijednosti koje su obrazac pravilnog ponašanja u društvu, koje čovjek treba prekršiti da bi počinio izdaju. Ilustracije koje su korištene uključivale su kratki film koji prikazuje borbe komita i Turaka tijekom Ilindenskog ustanka, liturgiju u hramu Makedonske pravoslavne Crkve; snimku izjave Ljube Boškskog prikazanu na YouTubeu; snimke suđenja Boškskom i Tarčulovskom na Haškom tribunalu.

Njih dvojica prikazana su jedan protiv drugoga – Johan Tarčulovski kao čovjek „vrijednosti, koji se razlikuje od drugih“, koji „ne prihvaća kršenje vrijednosti i nepravdu“, dok je Ljube Boškski opisan kao izdajnik Tarčulovskog bez imalo rezerve. Boškski je stavljen u istu skupinu s izdajicama Goce Delčeva, Metodija Andonova–Čenta⁹⁸, Tadora Aleksandrova⁹⁹, Gjorgija Sugareva¹⁰⁰, ljudi koji su otkrili tajni put na Belasici koji je vodio do položaja vojske

---

95 Izvještaj nije objavljen jer je obveza Agencije da objavljuje izvještaje i mjere uvedena Zakonom o audio i audiovizualnim medijskim uslugama, koji je stupio na snagu početkom 2014.

96 Johan Tarčulovski (1974.) bio je sudionik oružanog sukoba u državi 2001. Optužen je i osuđen od strane Haškog tribunala za kršenje zakona i ratnih običaja u selu Ljuboten, na području općine Skoplje, u kolovozu 2001.

97 Ljube Boškski (1960.) makedonski je političar, ministar unutarnjih poslova u vrijeme oružanog sukoba u državi 2001. Optužen je i oslobođen od strane Haškog tribunala za događaje u selu Ljuboten, na području općine Skoplje, u kolovozu 2001.

98 Metodija Andonov–Čento (1902. – 1957.), makedonski nacionalni borac, osnivač i političar i prvi predsjednik Predsjedništva ASNOM-a, zbog čega se često označava i kao prvi predsjednik zemlje.

99 Todor Aleksandrov (1881. – 1924.), makedonski politički vođa, ratni vođa (vojvoda) i jedan od vođa VMRO-a.

100 Gjorgi Sugarev (1876. – 1906.), makedonski revolucionar, član i ratni vođa (vojvoda) Bitoljskog revolucionarnog okruga Makedonske revolucionarne organizacije.

cara Samuila¹⁰¹, nalagodavcima ubojstva Gjorče Petrova¹⁰², izdajnikom Aleksandra Turundževa¹⁰³. U prilogu je navedeno da je izdaja „sociološka pojava koja je ukorijenjena u makedonskoj idejnoj osnovi“ i da je odnos Ljube Boškospkog prema Johanu Tarčulovskom bio posljednja izdaja.

Tijekom emisije prikazana je izjava povjesničara prof. Zorana Todorovskog iz prethodne emisije „Otvoreno s ljudima“. Govorio je o načinu kažnjavanja i nagrađivanja u revolucionarnoj organizaciji VMRO u prvim desetljećima 20. stoljeća. Istaknuo je da je bilo sedam primjera kod kojih je kazna bila smrt – od kojih je prvi bio „špijuniranje ili doušništvo, koji znače izdaju“. Tijekom rasprave napravljena je dekonstrukcija mita patriota „brata Ljube“, u kojoj je pored česte upotrebe izraza izdaja, doušnik i slično ponavljana i sintagma „sestra Ljube“, da bi mu se rodnim stereotipima dodijelilo pejorativno značenje.

Mjere koje je poduzelo Vijeće za radiodifuziju

Javni servis upozoren je da je prekršio opće načelo objektivnog i nepristranog predstavljanja događaja s jednakim odnosom prema različitim stavovima i mišljenjima i omogućavanjem publici da slobodno oblikuje mišljenje o događajima i problemima, kao i obvezu MRT-a da ostvari javni interes, promovira poštovanje osnovnih ljudskih prava i sloboda, demokratskih vrijednosti i institucija, poštuje privatnost, dostojanstvo, ugled i čast pojedinca. Postaji je ukazano da treba biti oprezna, ne smije stvarati atmosferu poticanja mržnje koja bi mogla dovesti do prijetnji po sigurnost, jer ima potpunu uređivačku odgovornost za emitiranje sadržaja i treba biti neovisna u kreiranju uređivačke politike. Naglašeno je i da mediji trebaju imati u vidu da sloboda novinarskog žanra, komentara, ne znači da je on oslobođen obveze poštovanja osnovnih novinarskih načela objektivnosti, nepristranosti, nedostatka pristranosti i, prije svega, slušanja druge strane. Posebna najava izdana je od strane Vijeća radi informiranja javnosti o poduzetim mjerama.

---

101 Car Samuilo (958. – 1014.), srednjovjekovni makedonski vladar na prelasku u 11. stoljeće.

102 Gjorge Petrov (1865. – 1921.), profesor, publicist, povjesničar, ideolog Makedonske revolucionarne organizacije.

103 Aleksandar Turundžev (1872. – 1905.) makedonski revolucionar, sudionik makedonskog revolucionarnog pokreta, ratni vođa (vojvoda) Makedonske revolucionarne organizacije.

CRNA GORA

Pregled slučajeva govora mržnje u Crnoj Gori po kojima je postupala Agencija za elektronske medije (AEM) (2003. – 2016.).

TV Elmag, 2005. godine, uvredljiv govor

AEM je, po službenoj dužnosti, utvrdio da je u programu TV Elmaga, u emisijama iz serijala „Oči u oči“, prikazanog tijekom prvog kvartala 2005. godine, te emisiji „Izazov istine“, koja je prikazana 9. lipnja 2005. godine na temu „Ratom do velikog Kosova“, došlo do kršenja minimalnih programskih standarda za rad elektronskih medija.

Sporni trenuci u sadržaju emisije „Oči u oči“:

Pitanje voditeljice: „Hoće li buduće generacije u Crnoj Gori mrziti Srbe kao Hrvati?“

Odgovor: „Vlast radi na tome.“

Voditeljica koristi izraze Šiptari¹⁰⁴ i Titogorci¹⁰⁵ (pritom misleći na Albance i Crnogorce).

Pitanje voditeljice: „Radi li se o tome da se Crnom Gorom širi propaganda da Crnogorci neće sa Srbijom?“

Komentar gosta: „...Crnogorsku himnu pisao je ustaša¹⁰⁶.“

Komentar/pitanje: „Ljuđuraj je Šiptar iz Crne Gore, imenovan šefom misije u SAD-u. Kako to da je Đukanović imenovao šefom misije u New Yorku Šiptara koji kaže da mu je maternji jezik albanski... Kako on predstavlja Crnu Goru?“

Ponovno nazivanje Albanaca „Šiptarima“.

SMS titlovi – komentari gledatelja koji su pisali o tome da bi sve Crnogorce trebalo protjerati iz Srbije, uz navode kako bi bilo više stanova, posla i hrane kada ne bi bilo Crnogoraca. Tijekom emisije bilo je mnogo titlova sličnog sadržaja.

Sporni trenuci u sadržaju emisije „Izazov istine“:

„Tajne šiptarske organizacije dobile su zadatak da tijekom 2005. godine pojačaju djelovanje prema Srbiji, odnosno prema političkim činiteljima

---

104 Izraz koji kada ga koriste osobe koje nisu Albanci ima pejorativno značenje.

105 Pejorativni izraz za Crnogorce koji sugerira da nisu postojali prije Titove vladavine.

106 Pejorativni izraz za Hrvate.

Srbije, da unutar nje stvaraju razdor, kao i da političkom režimu Mile Đukanovića¹⁰⁷ pomognu oko odcjepljenja Crne Gore.”

„Teroristički zapovjednici strahuju od intervencija srpskih snaga sigurnosti.”

„U planu neovisnosti Kosova stoji da će Vlada Kosova tražiti od Srbije plaćanje ratne odštete od 100 milijardi dolara, koju Srbija neće moći platiti, pa će u zamjenu tražiti jug Srbije.”

„Pripadnici Kosovskog zaštitnog korpusa već se obučavaju ako dođe do neovisnosti Kosova i srpska vojska krene u vojne intervencije. Čak i u slučaju napada KFORA¹⁰⁸, oni će biti spremni braniti se. Planira se i dopremanje vojne opreme iz zapadnih zemalja i dolazak ‘svetih ratnika’ – Al-Kaide i islamskih pripadnika.”

„Država Albanija i albanska narkomafija snabdijevaju Kosovski zaštitni korpus vojnom opremom, lakim oružjem i haubicama.”

„Pripremajući se za budući rat na području Balkana, Albanska nacionalna armija je i u Crnoj Gori formirala jezgru, s tri teroristička odreda, koji mogu mobilizirati 600 ljudi.”

Komentar novinara na kraju emisije: „Velikoalbanski pokret je spreman zaprijetiti i već prijeti stabilizaciji Balkana.”

Mjere koje je poduzeo AEM

Emitiranjem navedenih programskih sadržaja narušen je princip jednakosti građana na osnovi vjerske, nacionalne ili etničke pripadnosti. Objavljene su tvrdnje i ocjene o određenim nacionalnim manjinama (konkretno Albancima), uz kvalifikacije i način koji je uvredljiv i neprikladan za javno prikazivanje.

Ovakav način javne komunikacije predstavlja klasičan oblik kršenja osnovnih moralnih vrijednosti i principa vrijeđanjem određenog broja ljudi na osnovi njihove nacionalne pripadnosti. Korištenjem takvog načina izražavanja (nazivajući Albance Šiptarima i teroristima) pružatelj medijskih usluga nije vodio računa o strukturi slušatelja i nije uzeo u obzir izuzetno važnu činjenicu da je znatan dio puštenog materijala neprikladan za emitiranje, jer vrijeđa određene društvene skupine koje su mogle vidjeti takav sadržaj koji bi, u krajnjem slučaju, mogao dovesti do širenja nacionalne mržnje. Prikazivanjem navedenih programskih sadržaja TV Elmag nije vodio računa o zakonskoj obvezi da objektivno i uravnoteženo prikazuje sve kulturne i etničke zajednice, čime se promovira kulturna i etnička raznolikost kao prirodan i pozitivan element u društvu.

Prilikom izricanja kaznene mjere, AEM je imao u vidu da prema TV Elmagu do tada nisu poduzimane upravno-nadzorne mjere propisane zakonom, te da bi

---

107 Crnogorski političar koji je obavljao funkcije premijera i predsjednika Crne Gore.

108 Međunarodna vojna misija na Kosovu*.

kaznena mjera upozorenja bila u skladu s prirodom i težinom prekršaja, kao i da se može očekivati da će upozorenje biti dovoljno da TV Elmag ubuduće ne ponovi protupravno ponašanje.

Izrečeno je upozorenje i pružatelju medijskih usluga je naloženo da vodi računa o poštovanju minimalnih programskih standarda koji su propisani za rad elektronskih medija. Posebno mora voditi računa:

- a) da se u programima ne smije upotrebljavati nekonvencionalni jezik i negativni ideološki stereotipi (Šiptari, Titogorci itd.);
- b) da se prikazivanjem programskih sadržaja ne smije narušavati zakonom zaštićeni interes osoba na koje se informacija odnosi, odnosno da se ne smije narušavati princip jednakosti svih građana, bez obzira na kulturnu, vjersku ili etničku različitost;
- c) da u javnoj komunikaciji ne smije kršiti osnovne moralne vrijednosti i principe, pravila dobrog ponašanja i pristojnosti i vrijeđati osjećaje javnosti.

TV Elmag, 2006. godine, govor mržnje

AEM je po službenoj dužnosti konstatirao da je u programu TV Elmaga 29. svibnja 2006. godine u 20.00 sati prikazana emisija „Oči u oči s...” i da su puštene SMS poruke kojima se uz negativne konotacije naglašava pripadnost određenim nacionalnim skupinama, uz kvalifikacije i način koji je uvredljiv i neprikladan za javno prikazivanje.

Primjeri SMS poruka gledatelja prikazanih tijekom emisije:

„Vidi, neka se izdajica svoje vjere stidi.”

„Srpstvo Milo ugasiti ne može, a daj Bože da se Srbi slože.”

„Nije ovo Montenegro, već junačko srpsko leglo.”

„O, dragi Crnogorci, pročitajte ‘Gorski vijenac’, o kukavno srpstvo ugašeno, zla nadživjeh tvoja svekolika, a s najgorim hoću da se borim, pročitajte, ne brukajte se.”

„Pozdrav za Srbe u Crnoj Gori! Ima ih više nego dovoljno! Crna Gora i Srbija, to su braća najmilija. Albanci, sretna vam država.”

„Vidi se tko je većina sa Šiptarima, sretna vam država.”

„A Srbija sretna blista, ekološki sad je čista, Crnogorci ruke bratske očekuju iz Hrvatske, no možda će stići prije iz susjedne Albanije. Kralj Nikola.”

„Ja sam Bulajić, nećete mi uzet za pravo da sam pravi Crnogorac, ali me danas sram toga, zbog ovih ne znam kako ih nazvati, što s Turcima izrodiše nešto sramno, jadi.”

„Njegoš, ne tako davno, bijaše proglašen genocidnim piscem. Nenadano, pred referendum, abolidan je i dodijeljeno mu da agitira za po.“

Mjere koje je poduzeo AEM

Prikazivanjem spornih SMS poruka, prikazane su informacije i mišljenja kojima se uz negativne konotacije naglašava pripadnost određenim nacionalnim skupinama, uz kvalifikacije i način koji je uvredljiv i neprikladan za javno prikazivanje. Ovakav način javne komunikacije, uz prisustvo elemenata nacionalne i vjerske mržnje, predstavlja oblik kršenja osnovnih moralnih vrijednosti i principa i vrijeđanje dijela građana Crne Gore na osnovi nacionalne i etničke pripadnosti. Korištenjem ovakvog načina izražavanja (prilikom prikazivanja SMS poruka) TV Elmag nije vodio računa i nije uzeo u obzir činjenicu da je znatan dio prikazanih poruka neprikladan za prikazivanje, jer može potaknuti elemente nacionalne i vjerske mržnje. Objavljivanjem, odnosno prikazivanjem SMS poruka takvog sadržaja „potiče se diskriminacija, mržnja ili nasilje protiv osoba ili skupine osoba zbog njihove pripadnosti ili nepripadnosti nekoj... vjeri, naciji, etničkoj skupini...“

Prilikom izricanja novčane kazne, AEM je imao u vidu težinu prekršaja (kršenja zakona i drugih propisa AEM-a i uvjeta iz izdanog dopuštenja), ali i pismeno objašnjenje pružatelja medijskih usluga da propusti nisu napravljeni namjerno i da su posljedica neodgovornog odnosa i nestručnosti pojedinaca, te je u ovom slučaju izrečena novčana kazna koja je u skladu s prirodom i težinom prekršaja. Prilikom donošenja odluke, AEM je posebno imao u vidu da je pružatelj medijskih usluga ranije pokazivao odgovoran odnos prema upozorenjima ove Agencije da program usuglasi s programskim standardima definiranima Zakonom o medijima, Zakonom o radiodifuziji i aktima AEM-a.

Izrečena je novčana kazna u iznosu od 2.500 eura i izdan nalog da se obavijest o izrečenoj kaznenoj mjeri objavi u programu.

Vijeće AEM-a odbilo je žalbu pružatelja medijskih usluga na izrečenu novčanu kaznu. Vijeće je pritom imalo u vidu da je pružatelj medijskih usluga potvrdio da je sporni programski sadržaj prikazan u „razdoblju odvijanja referendumskog procesa, podijeljenih političkih stavova i mišljenja i u uzavreloj verbalnoj atmosferi...“ Iznošenje podatka o izvršenom odabiru SMS poruka i apel za razumijevanje za tešku finansijsku situaciju pružatelja medijskih usluga koju popravljaju prihodi od prikazanih SMS poruka, potvrđuju nedovoljnu senzibilnost pružatelja medijskih usluga i odgovornost za ulogu koju medij, posebno elektronski, može imati u ovakvim okolnostima. Ne očekujući da pružatelj medijskih usluga zanemari očekivanu komercijalnu stranu prikazivanja određenog programskog sadržaja, Vijeće AEM-a smatralo je da se u svakom trenutku mora voditi računa o zaštiti ljudskih prava, odnosno dosljednoj primjeni definiranih minimalnih programskih standarda. Stupanj odgovornosti prema ovom važnom pitanju pružatelj medijskih usluga pokazuje, u prvom redu, donošenjem odluke o strukturi i vremenu prikazivanja programskih sadržaja i angažiranjem kompetentnog i profesionalnog osoblja koje je upoznato i koje zna primijeniti programske standarde. Prema mišljenju Vijeća AEM-a, u predmetnom slučaju došlo je do prekršaja zbog nepostojanja mehanizama koji bi osigurali da se određeni programski sadržaji ne upotrijebe na način koji predstavlja

prepoznato kršenje programskih standarda. Vijeće AEM-a konstatiralo je da je, bez obzira na financijsku situaciju ili odluku hoće li određene sadržaje uređivati kompetentna osoba ili ne, na uređivačkoj slobodi i prije svega odgovornosti svakog pružatelja medijskih usluga pojedinačno hoće li određen programski sadržaj objaviti ili ne, a sama uređivačka sloboda ograničena je Ustavom i zakonima zaštićenim interesima pojedinaca. Dakle, nadležnost AEM-a nije da odlučuje o pitanjima je li financijski opravdano prikazivati SMS poruke ili o kompetentnosti osoblja koje procjenjuje ovakve sadržaje, jer bi to vodilo u nedopušteno miješanje AEM-a u uređivačku politiku i nepoštovanje načela neovisnosti i samostalnosti medija. S druge strane, obveza je regulatora da prepozna i kazni kršenje programskih standarda.

TV Elmag, 2006. godine, govor mržnje

AEM je po službenoj dužnosti ustanovio da je u programu TV Elmaga 22. svibnja 2006. godine u 21.40 sati prikazana emisija „Hoće li se poništiti referendum?“ i da su puštene SMS poruke kojima se uz negativne konotacije naglašava pripadnost određenim nacionalnim skupinama, uz kvalifikacije i način koji je uvredljiv i neprikladan za javno prikazivanje.

Neke od SMS poruka gledatelja prikazanih tijekom emisije:

„Ako srpska – Crna Gora suverena biti mora s glasovima muslimana, šiptarije i cigana, mafijaša i Dukljana, zli je vakat onda doša, pljunuli smo na Njegoša.“

„Ko ne voli Svetog Savu, ne imao krsnu slavu. Ko vladiku neće Rada, propala mu svaka nada. Ko ne voli Karađorđa, Demaći mu bio vođa, ko Srbina mrzi brata, krio oči iza vrata. A ko djeda svog izdao, vjeru srpsku sad prodao, nek se stidi pred Bogom, Vasilijem i Ostrogom.“

„NE i sekti raspopa Miraša, NE najvećem leglu mafijaša, NE drogama i prodaji duša, NE ubojici Jovanović Duška, NE nepravdi, zlobi i pakosti. NE izdaji svijeta i prošlosti, NE igranju slavnom poviješću, NE granici s bratskom Srbijom, NE ovakvom sudstvu i policiji, NE teroru, NE korupciji, NE prodaji časti...“

„Pozdrav za sve Srbe. Neka je na obraz i čast što su pojedinci prodali svoj glas, svoju vjeru, stigla ih kletva cara Lazara.“

„Ne mogu srpstvo ugasiti Turci, da pa ih ima duplo više.“

„Zar o našoj srpskoj Crnoj Gori odlučuju poturice, Albanci i domaći Brankovići. SRAMOTA.“

„Neka vam je sretna ona šahovnica na Cetinje, Crnogorci!“

„Crna Gora, crna si, a bit ćeš još tamnija i tužnija, prodana za tuđi cilj, odavno planiran, Velike Albanije. A braće Srba tad biti neće, jer si im leđa okrenula 21. 5.“

„Drži glavu uspravno, ne spuštaj je pred Dukljanima, budi ponosna na ono što si. Živjela Srbija!“

„Stidite se, prodane duše, Zeta je srpska, Mašane Srbije.“

„Imali smo veliku Srbiju i Crnu Goru i malu mržnju u narodu, sad imamo minijaturnu Srbiju i Crnu Goru i veliku mržnju u narodu.“

„Pozdrav za sve Srbe, ne dajmo da nas Albanci gaze.“

„Počeli ste slaviti prije završetka glasanja. Hoćete na silu državu. Sram vas bilo, lopovi. Uništavate sve što je sveto.“

„Ne dam kapu djeda moga, djeda moga čestitoga. Na njoj četiri slova stoje, crnogorska kapa to je. Živjela SCG, živjele srpske zemlje.“

„Ne dopustite Turcima da odlučuju o nama. Cetinje, sram te bilo, što si šahovnicu razvio.“

„Punim gasom, cilj je Europa, pa sa šahovnicom u ruci, kao na Cetinje noćas, Crnogorci.“

„O vojnom puču učila sam ja u školi prije 30 godina, a o sinoćnjem narodnom puču učiti će moja unučad u budućnosti.“

„E, kuku nama s ovakvom državom, Lipka se prod'o za džak krtole.“

„Ovo mi slični na rat u Bosni.“

„500 godina smo se, braćo, borili protiv Turaka, a oni nas podijeliše, rastaviše. Grlite se, braćo Crnogorci, s njima, ja NEĆU, pa mi se kosti nevidjelo.“

„Nije Boka Montenegro, već junačko srpsko leglo, pozdrav iz Igala.“

„Proklet bio ko izda i proda našu zemlju, naš narod i zavadi brata s bratom, ne dajte zemlju, sačuvajte mir.“

„Prokleta im bila ovako dobivena država, Srbijo majko, vidiš li nas?“

„Nije mi jasno, đe se ovo slavi? Je li u Zagreb ili nekadašnje slavno Cetinje. Vidim više šahovnica nego ovih novih barjaka, crnogorskih.“

„Prodane duše koje prodaste lične i padoste pred Bogom, razdvojiste braću nerazdvojnu i podijeliste CG, imate li savjest svoju?“

„Sretna vam Crna Gora, prodane duše, crnogorske s vašom braćom ciganima, ciptarima i Turcima. Danas ste Crnogorci, sutra već Albanci.“

„Hoće da me odvoje od Srbije, da iščupaju iz srca najmilije! Hoće da mi uvode jezik crnogorski, pa da sa srpskog prevodim i Vijenac Gorski.“

„Ko neće brata za brata, hoće Dinošu za gospodara.“

„Neka ti na čast služi Milo što nas spoji s Turcima, a zavadi sa Srbima.“

„Ostajte ovdje, Sunce našeg neba sa Šiptarima i Albancima, uživajte sa svojom šiptarskom državom i dovedite Envera Hodžu za predsjednika.“

„E, pusti Crnogorci, kako vas nije sramota? Vi ste prodane duše, savjest vam nikada neće biti čista. Vama su braća muslimani i uživajte sad... ali pitanje je dokad.“

„Čim ste vjeru promijenili, Srbiju ste zamijenili. Sbutega je nada vaša, skrasite se kod ustaša. Sram vas bilo ništa ljudi, povijest nek se čudi, za 100 eu.“

Mjere koje je poduzeo AEM

Prikazivanjem spornih SMS poruka, prikazane su informacije i mišljenja kojima se uz negativne konotacije naglašava pripadnost određenim nacionalnim skupinama, uz kvalifikacije i način koji je uvredljiv i neprikladan za javno prikazivanje. Ovakav način javne komunikacije, uz prisustvo elemenata nacionalne i vjerske mržnje, predstavlja oblik kršenja osnovnih moralnih vrijednosti i principa i vrijeđanje dijela građana Crne Gore na osnovi nacionalne i etničke pripadnosti. Korištenjem ovakvog načina izražavanja (prilikom prikazivanja SMS poruka) TV Elmag nije vodio računa i nije uzeo u obzir činjenicu da je znatan dio prikazanih poruka neprikladan za prikazivanje, jer može potaknuti elemente nacionalne i vjerske mržnje.

Prilikom izricanja novčane kazne, AEM je imao u vidu okolnosti kao i u prethodnom slučaju.

Izrečena je novčana kazna u iznosu od 2500 eura i dan je nalog da se obavijest o izrečenoj kaznenoj mjeri objavi u programu.

Vijeće AEM-a odbilo je žalbu pružatelja medijskih usluga na izrečenu novčanu kaznu, sa sličnim obrazloženjem kao i u prethodnom slučaju.

TV Atlas, 2010. godine, govor mržnje

Zaštitnik ljudskih prava i sloboda obratio se AEM-u sa zahtjevom za izjašnjenje u vezi s obraćanjem nevladinih organizacija i predstavnika LGBT populacije povodom emisije „Glamour noir“, prikazane na TV Atlasu 11. listopada 2010. godine.

„Glamour noir“ je kontaktna zabavna emisija TV Atlasa, koja je prikazivana ponedjeljkom uživo od 21 do 22 sata, a reprizirana je utorkom od 14 do 15 sati. Planirana je i koncipirana da se u „pop art“ stilu bavi temama i pojavama iz popularne kulture: muško-ženskim odnosima, popularnim trendovima na estradi, fenomenima pop-kulture, kontrakture i sl.

Format i autorsku viziju emisije izražava sadržaj koji je prikazan na njenom početku, tekst je ispisan na ekranu, a istovremeno ga čita i spiker, a glasi: „UPOZORENJE: U glamuru ima malo, ili nema ništa, od trajne estetske vrijednosti. Njegove

manifestacije nemaju umjetničke ciljeve. Cilj je fantazija, a ne umjetnost. Namjera nije gledatelju otkriti neku istinu nego je sakriti. Glamur obično nema ukusa. U ovoj emisiji obilježen je prikazivanjem – istovremeno nastoji privući ljude i skrenuti njihove misli. Naša namjera je spektaklom zaslijepiti i začarati kako bismo sakrili ono obično i komercijalno.”

Tema emisije je traženje odgovora na pitanje: odagnava li postmoderni subjekt nasiljem teret slobode (formulacija voditeljice). Na osnovi sadržaja emisije, može se zaključiti da su povod tada aktualni događaji s Parade ponosa, koja je održana dan ranije u Beogradu, a suštinske teme su sloboda i prava LGBT populacije u Crnoj Gori.

Gosti u studiju su profesorica psihologije iz Gimnazije Slobodana Škerovića u Podgorici, predstavnica nevladine organizacije Juventas i učenici trećeg razreda Gimnazije Slobodana Škerovića.

Opis tijeka i sadržaja emisije: Najavna špica emisije, scenografija, rasvjeta, kostimi voditeljica i raspored gostiju nisu najavljivali potpuni konceptijski zaokret u ovoj emisiji, od naglašeno laganih i zabavnih sadržaja prema ozbiljnoj i vrlo osjetljivoj društvenoj temi, koja od autora iziskuje ozbiljnu pripremu, odlično poznavanje problematike i pun osjećaj za suptilnost i nijansiranje u komunikaciji s javnošću. Cjelokupan vizualni dojam – scenografija u studiju, džinglovi koji odvajaju cjeline i izgled voditeljica – potvrđivali su već prepoznatljivu orijentaciju emisije prema laganim sadržajima iz područja popularne kulture i „aktualnih trendova na estradi”.

Za odabranu temu i najavljenju raspravu bio je neuobičajen i raspored gostiju. Profesorica psihologije, predstavnica nevladine organizacije Juventas i voditeljice bile su smještene na trosjedu i dvjema foteljama, u sredini studija, a bočno u odnosu na njih, neprirodno odvojeni, uz to, gotovo „maskirani” iza trakastih zavjesa s perlama, sjedili su učenici trećeg razreda Gimnazije Slobodana Škerovića iz Podgorice, najavljeni kao ravnopravni gosti.

Nakon opsežnog i prilično improviziranog uvoda voditeljica, predstavljanja gostiju i teme emisije te najave planiranog sadržaja, uslijedio je prilog snimljen prošle godine u Beogradu, uoči najavljene i u posljednjem trenu odgođene Parade ponosa u glavnom gradu Srbije. Snimljene su izjave građana i osoba iz političkog i javnog života iz Srbije i Crne Gore.

Razlike u mišljenjima prikazane su u nastavku sažetim iskazima profesorice psihologije i predstavnice nevladine organizacije Juventas.

Profesorica psihologije:

Smatra da je naziv Parada ponosa neadekvatan i pita „čime se ponose ti ljudi i zašto paradirati” kada je seksualnost intimna stvar čovjeka?

Do prije dvadesetak godina je u službenim registrima homoseksualnost vođena kao poremećaj seksualnog ponašanja. „Dakle, ne poremećaj osobnosti, nego poremećaj jednog segmenta ponašanja – seksualnog ponašanja.”

Poslije toga Svjetska zdravstvena organizacija „odlučila“ je da to više nije poremećaj, nego da je to seksualni izbor. „Mi znamo da je homoseksualni lobi u svijetu vrlo jak, da je ušao u Svjetsku zdravstvenu organizaciju i da mu smeta izraz poremećaj...”

Na seminaru održanom u svibnju predstavljeno je najnovije istraživanje koje je otkrilo da kod homoseksualaca postoji određena genetska anomalija i da se sad ponovno vraćaju ranijoj formulaciji da je riječ o poremećaju seksualnog ponašanja.

Poremećaj seksualnog ponašanja ne znači da je u pitanju poremećaj osobnosti. Homoseksualci su normalne osobe, u smislu da imaju normalnu inteligenciju, sposobni su raditi, normalno se društveno ponašati i nemaju druge poremećaje.

Taj poremećaj može se „liječiti“ i poznati su joj primjeri ljudi koji su promijenili orijentaciju.

Govorimo o toleranciji odraslih, a zaboravljamo da imamo djecu i mlade ljude... Jednako tako, znamo da su glavni nositelji HIV-a homoseksualci i narkomani. Ako nas nešto ugrožava, onda to ne treba javno promovirati.

Naš odnos prema homoseksualcima je odnos prema različitostima. Trebamo pokušati razumjeti, ali ne i stimulirati i učiti mlade da budu homoseksualci.

Predstavnica nevladine organizacije Juventas:

Smatra da je stav da je u pitanju poremećaj, odnosno devijantno ponašanje, s jedne strane, rezultat predrasuda, stereotipa i netrpeljivosti, a s druge, posljedica nedostatka seksualnog odgoja u srednjim školama...

U Svjetskoj zdravstvenoj organizaciji od 1991. godine, a Crna Gora to je usvojila, homoseksualnost se ne tretira kao bolest, nego kao jedna od mogućnosti, jedna od seksualnih orijentacija.

Naziv Parada ponosa koristi se kako bi pokazali da se nemaju čega sramiti i da su jednako zaokružena, jednako zdrava bića kao i netko tko je heteroseksualne orijentacije.

Dokazano je da se ne može promijeniti seksualna orijentacija. Novija istraživanja govore o tome što bi tome mogao biti uzrok da se netko rađa kao homoseksualna osoba i tu postoje razlike u mišljenjima. Ali službeni i konačan stav znanosti je da nije u pitanju bolest.

Mi ne učimo mlade da budu homoseksualci, učimo ljude da razumiju sebe i druge i da se ponašaju u skladu s onim što je njihov identitet.

Homoseksualci ne ugrožavaju nikoga i društvo je dužno osigurati im punu ravnopravnost....

Što se tiče sudjelovanja učenika¹⁰⁹:

To su bili učenici iz škole u kojoj predaje profesorica psihologije i ona je sudjelovala u izboru koji će učenici gostovati u emisiji. Kada ih je na početku predstavila, voditeljica je rekla: „Večeras ćete ravnopravno sudjelovati s našim gošćama, bez obzira na to što je ovdje s vama i vaša profesorica. Vidim da vas je nekako i ona izdvojila, da date i svoje mišljenje.“

Učenici su zbog toga, objektivno, bili pod pritiskom kako bi ispunili očekivanja za njih neospornog autoriteta profesorice, ali i ukupnog okruženja (obitelji, sredine, vršnjaka...) – što je nesumnjivo moglo (i najvjerojatnije je) u određenoj mjeri negativno uticati na njihov doživljaj slobode javnog izražavanja vlastitog mišljenja.

Uglavnom su dobivali riječ kada su prozivani, i to kako bi potvrdili stavove onih koji ih prozivaju da se izjasne (jednom su odgovarali na pitanja gošći), ne bez primjesa paternalističkog i pokroviteljskog odnosa.

Snimljeni priloz i anketa uglavnom su ispunili svoju funkciju. Vjerno su oslikali dominantna opredjeljenja u društvu, generacijske razlike i dileme s kojima se ljudi suočavaju u razmišljanjima o temi koja je desetljećima, a vjerojatno i stoljećima bila tretirana kao nastranost i protuprirodna izopačenost, bolest i slično. Autorice su osigurale dovoljno vrlo ilustrativnih izjava i zastupljenost različitih društvenih struktura i slojeva, pa je možda trebalo razmisliti o izostavljanju nekih, doduše malobrojnih, uvredljivih izjava koje su sadržavale govor mržnje.

Mjere koje je poduzeo AEM

AEM je zaključio da je sporna emisija protekla skladu sa Zakonom o elektronskim medijima, podzakonskim aktom o programskim standardima i relevantnim europskim standardima, u atmosferi tolerantnog dijaloga, međusobnog uvažavanja neistomišljenika i u osnovi je na realan način prikazala društvenu realnost o kontroverznom pitanju.

U pomalo neprimjerenoj atmosferi za emisije o aktualnim događajima, s najavnom špicom i studijom koji obećavaju kabaretsku zabavu, a ne raspravu o izuzetno složenom i osjetljivom društvenom pitanju, kada je već donesena hrabra odluka da se s laganih tema o estradnim zgodama i nezgodama prijeđe na raspravu o složenim društvenim problemima, bila je nužna i ozbiljnija priprema za raspravu, koja iziskuje vrhunsko poznavanje materije, puno obazrivosti i vještine da se u javnoj komunikaciji s više sudionika izbjegniju opasnosti da se, iako i bez stvarne namjere, bilo tko osjeti povrijeđen, po bilo kojoj osnovi. Budući da je TV Atlas na programu imao takve emisije, bilo bi logično da su ostali žanrovski

---

¹⁰⁹ Učenici su iz škole u kojoj profesorica (gošća) predaje i ona je sudjelovala u odabiru učenika koji će se gostovati u emisiji.

dosljedni. No i ovakav izbor spada u njihovu uređivačku slobodu i predstavlja legitiman izbor.

Mogući su ozbiljni prigovori na cjelokupan način realizacije, inače pozitivne ideje, da se u razgovor uključe i učenici trećeg razreda gimnazije. Posebno je istaknuto:

- Nije profesionalno da jedan od gostiju u studiju, i to na temu koja je predmet oprečnih stavova, po vlastitom nahođenju bira druge goste u istoj emisiji, inače predstavnike vrlo značajne ciljane skupine, za koje je, uz to, više nego realno očekivati da budu pod utjecajem svoga autoriteta prilikom izricanja stavova. Drugim riječima, sudionike iz redova mlade generacije trebali su izabrati sami autori, vodeći računa da oni budu maksimalno pošteđeni bilo kakvih pritisaka. U ovoj emisiji to nije bio slučaj.
- Mjesto u studiju, odnosno prostor u kojem su sjedili učenici te „šljokice” kojima su bili „odvojeni” od ostalih sudionika i voditeljica, ukazivali su njihov marginalan i pomalo negativan položaj i odnos (iako je jasno da autorima to nije bila namjera).
- Način na koji su uključivani u razgovor mogao je biti znatno primjereniji. Učenici su dva puta odgovali nakon što su ih prozvali drugi gosti (profesorica i predstavnica NVO-a), više da bi potvrđivali njihove stavove. Uz to, pitanja su bila tako formulirana da su potencirala izjašnjavanje o njihovoj orijentaciji i iskustvu, a ne njihovo izražavanje mišljenja o fenomenu, što nije bio slučaj s ostalim gostima.

Iako to spada u domenu uređivačke slobode, u kontekstu oštih društvenih polarizacija u odnosu na temu emisije, pružatelj medijskih usluga mogao je biti obazriviji prilikom izbora mišljenja građana u anketama i eventualno izostaviti najekstremnije stavove i poruke, jer je, po mišljenju AEM-a, bilo dovoljno vrlo reprezentativnih ilustracija javnog mišljenja i raspoloženja.

Prikazani programski sadržaj detaljno je analiziran s aspekta usuglašenosti sa zakonom i podzakonskim aktima AEM-a, ali i Preporukom Vijeća Europe br. R (97)20 o „govoru mržnje”. AEM je posebno imao u vidu da u praksi i prilikom primjene zakonskih odredbi u području govora mržnje treba uzeti u obzir ulogu medija u prenošenju informacija i ideja koje izlažu, analiziraju i razjašnjavaju obilježja konkretnih slučajeva govora mržnje i tu pojavu u cjelini, kao i pravo javnosti da prima takve informacije i ideje. Zato treba napraviti jasnu razliku između odgovornosti autora govora mržnje, s jedne strane, i odgovornosti medija i medijskih zaposlenika koji pridonose njegovom širenju u okviru svog zadatka da prenose informacije i ideje o pitanjima od javnog interesa, s druge strane.

Mediji i medijski zaposlenici trebaju voditi računa prilikom izvještavanja o govoru mržnje ili netoleranciji, zato što postoji rizik da publika njihov rad protumači kao izraz podrške pogledima koji su za osudu. Međutim, to je pitanje profesionalnosti, posebno profesionalne etike, kojom se trebaju pozabaviti sami mediji i medijski zaposlenici, a ne tijela vlasti.

Poštovanje profesionalnih pravila i načela od strane medija nije stvar koju trebaju regulirati državna tijela, jer bi to predstavljalo veliku opasnost za slobodu izražavanja i uređivačku neovisnost i samostalnost. Druga je stvar što određene zakonske odredbe koje ograničavaju slobodu izražavanja mogu odgovarati nekim pravilima ponašanja kojih se pridržavaju medijski zaposlenici.

AEM smatra da je ova tema, kao i brojne druge vrlo značajne društvene teme, nedovoljno i sporadično obrađivana u crnogorskim medijima, kao i da su redovite i u pravilu oštre reakcije dijela nezadovoljne javnosti na sve tzv. kontroverzne sadržaje. Zbog toga postoji realna opasnost da mediji počnu izbjegavati takve teme i još više se okrenu komercijalnim i manje „rizičnim“ sadržajima. U tom kontekstu, olako izricanje bilo kakvih restriktivnih ili kaznenih mjera prema pružateljima medijskih usluga, koje ne bi bile opravdane ili neophodne, može imati obeshrabrujući učinak na njih da se bave kompleksnim (ili kontroverznim) pojavama ili procesima.

Konačno, AEM je zaključio da je dovoljno uputiti preporuku TV Atlasu i ostalim elektronskim medijima u Crnoj Gori da posvete maksimalnu profesionalnu i stručnu pozornost prilikom obrade svih osjetljivih tema vezanih za ostvarivanje ljudskih prava i izbjegavaju opasnosti od promoviranja i poticanja netolerancije ili (govora) mržnje.

TV Pink M, 2011.¹¹⁰ godine, govor mržnje

AEM je po službenoj dužnosti 19. veljače 2011. godine pokrenuo skraćeni postupak u cilju utvrđivanja je li došlo do kršenja minimalnih programskih standarda povodom prikazivanja „Dnevnog pregleda“, odnosno direktnih uključenja u reality show program „Dvor“ 18. veljače, odnosno 25. veljače 2011. godine, u okviru programa TV Pink M.

Analizom snimki direktnih uključenja u program, prikazanih 18. veljače i 25. veljače, kao i tijekom cjelokupnog prikazivanja predmetnog reality programa, utvrđeno je da su sudionici u programu kontinuirano koristili uvrede i psovke, čime se pridonosi promociji nekonvencionalnog jezika i načina izražavanja.

Tijekom direktnog uključenja 25. veljače 2011. godine (oko 4 sata ujutro) razgovor između sudionika sadržavao je njihova mišljenja i stavove vezane za odnos prema jednoj etničkoj skupini (Židovima). Ove izjave mogle su se okarakterizirati kao mišljenja kojima se potiče mržnja.

Mjere koje je poduzeo AEM

Prikazivanjem direktnih uključenja i dnevnih pregleda koji sadrže primjere nekonvencionalnog jezika i načina izražavanja, kao i primjere nasilja (pa i njegovog naglašavanja) u vrijeme kada postoji vjerojatnost da ga maloljetnici u uobičajenim okolnostima mogu čuti ili vidjeti (termini u 10.00, 13.00, 15.00 i 20.00 sati), pružatelj medijskih usluga prekršio je odredbe Zakona o elektronskim medijima i

¹¹⁰ Stupanjem na snagu Zakona o elektronskim medijima iz 2010. godine, Agencija za elektronske medije nema pravo izricanja novčanih kazni.

Zakona o medijima, jer sadržaje koji na zaštićeni dio publike (maloljetnike) mogu imati učinak odobravanja, promoviranja ili veličanja nasilja nije prikazao u kasnijem terminu i nije ih vizualno i zvučno označio kao sadržaje koji su neprikladni za maloljetnike, odnosno za praćenje u krugu obitelji.

Izrečeno je upozorenje zbog kršenja:

- zabrane objavljivanja informacija i mišljenja kojima se potiče diskriminacija, mržnja ili nasilje protiv osoba ili skupine osoba zbog njihove pripadnosti ili nepripadnosti nekoj rasi, vjeri, naciji, etničkoj skupini, spolu ili seksualnoj orijentaciji;
- pravila raspoređivanja i označavanja sadržaja neprikladnih za maloljetnike prilikom direktnih uključenja i dnevnih pregleda reality programa „Dvor“ u neprimjerenom terminu i bez adekvatnog upozorenja da se radi o takvim sadržajima.

Prilikom izricanja kaznene mjere, AEM je imao u vidu da je pružatelj medijskih usluga kod ranijeg prikazivanja sličnih sadržaja postupio prema zahtjevu AEM-a i ovakav program, neprimjeren za djecu i mladež, prikazivao isključivo nakon 23 sata. U tom smislu, izrečena mjera u skladu je s prirodom i težinom prekršaja.

Pružatelj medijskih usluga morao je:

- izrečenu kaznenu mjeru objaviti u programu;
- prilikom prikazivanja programskih sadržaja voditi računa o standardima i pravilima raspoređivanja i označavanja sadržaja koji su neprikladni za maloljetnike i koji mogu ugroziti njihov fizički, zdravstveni, moralni, mentalni, intelektualni, emotivni i socijalni razvoj, u skladu s propisima navedenima u pravorijeku ove odluke;
- ne objavljivati informacije i mišljenja kojima se eventualno može poticati diskriminacija, mržnja ili nasilje protiv osoba ili skupine osoba zbog njihove pripadnosti ili nepripadnosti nekoj rasi, vjeri, naciji, etničkoj skupini, spolu ili seksualne opredijeljenosti.

Radio Svetigora, 2011. godine, govor mržnje

AEM je po službenoj dužnosti 30. ožujka 2011. godine pokrenuo postupak u cilju utvrđivanja je li došlo do kršenja minimalnih programskih standarda povodom emisije „Pitajte svećenika“ 27. ožujka 2011. godine u programu Radija Svetigora.

Tijekom kontaktne emisije, koja je koncipirana i realizirana tako da voditelj postavlja gostu emisije pitanja koja su uputili slušatelj, voditelj je, između ostalih, postavio i ovo pitanje:

„Evo, oče, sljedećeg pitanja našeg slušatelja. Kako se izjasniti na sljedećem popisu stanovništva u slučaju kada se u obitelji otac izjašnjava kao Crnogorac, a djeca kao Srbi, a pritom izbjeći razmirice u obitelji?“

Gost (tada iguman manastira Dajbabe u Podgorici) na pitanje je, između ostalog, odgovorio: „...Nitko ne može blagoslivljati ono što nije stvorio Bog, a definitivno crnogorsku naciju nije stvorio Bog, nego je ona plod ljudskih taština i slabosti itd. Generalno je tvorac crnogorske nacije zapravo đavo, u suštini stvari, i to Crkva ne može blagosloviti.”

Mjere koje je poduzeo AEM

Prikazivanjem spornog sadržaja pružatelj medijskih usluga omogućio je i tolerirao korištenje uvredljivih izraza koji se mogu povezati s određenom društvenom skupinom. Time je prekršio standard koji propisuje da programski sadržaji elektronskih medija ne smiju biti usmjereni na kršenje zajamčenih sloboda i prava čovjeka i građanina ili izazivanje nacionalne, rasne i vjerske netrpeljivosti ili mržnje, kao i da se u njihovim programima ne smiju prikazivati programski sadržaji kojima se naglašava pripadnost etničkoj skupini, spolu ili seksualna opredijeljenost, kao oblik diskriminacije prema njima. Jednako tako, prekršen je standard da su mediji dužni izbjeći korištenje uvredljivih izraza koji bi se mogli povezati s određenom društvenom skupinom.

Uvažavajući slobodu izražavanja i informiranja, podzakonskim aktom AEM-a predviđeno je da je prikazivanje programskih sadržaja u kojima se upotrebljavaju uvredljivi izrazi dopušteno isključivo ako su dio znanstvenog, autorskog ili dokumentarnog djela, a objavljeni su bez namjere poticanja na diskriminaciju, mržnju ili nasilje i dio su objektivnog novinarskog izvještaja ili su objavljeni s namjerom kritičkog ukazivanja na diskriminaciju, mržnju, nasilje ili na pojave koje predstavljaju ili mogu predstavljati poticanje na takvo ponašanje. Imajući u vidu da se radi o kontaktnoj emisiji, jasno je da se u ovom slučaju ne može govoriti o nekom od uvjeta za izuzeće od generalne zabrane. AEM je posebno imao u vidu da je izjava dana uoči popisa stanovništva, čija su organizacija i provođenje promatrani u neopravdano naglašenom političkom kontekstu. Voditelj emisije morao/la je biti svjestan toga, pa se samim time može govoriti o odgovornosti medija za mogući doprinos bilo kakvom zaoštavanju odnosa zastupnika različitih stavova (izazivanje netrpeljivosti).

Izrečeno je upozorenje i naloženo:

- izrečena kaznena mjera mora se objaviti u programu;
- pri nastajanju radijskog programa mora se voditi računa o propisanim programskim standardima, a posebno:
  - ne poticati ili širiti, odnosno omogućavati poticanje ili širenje mržnje ili diskriminacije po bilo kojoj osnovi;
  - ne prikazivati programske sadržaje koji su usmjereni na kršenje zajamčenih sloboda i prava čovjeka i građanina ili izazivati nacionalnu, rasnu i vjersku netrpeljivost ili mržnju kojom se naglašava pripadnost etničkoj skupini, spolu ili seksualnoj opredijeljenosti kao oblik diskriminacije prema njima;
  - izbjegavati korištenje ili omogućavati i tolerirati korištenje uvredljivih izraza koji bi se mogli povezati s određenom društvenom skupinom.

Prilikom izricanja kaznene mjere, AEM je imao u vidu dotadašnji rad pružatelja medijskih usluga, dano objašnjenje, da je izrečena mjera u skladu s prirodom i težinom prekršaja, kao i da se može očekivati da će upozorenje biti dovoljno da pružatelj medijskih usluga ubuduće ne ponovi protupravno ponašanje. Posebno, AEM je imao u vidu da je pružatelj medijskih usluga pravovremeno reagirao i sporni sadržaj nije reprizirao, iako je to bilo najavljeno u programskoj shemi, čime je prepoznato i onemogućeno daljnje kršenje standarda. Jednako tako, pružatelj medijskih usluga prepoznao je da se radi o propustu voditelja/novinara Radija Svetigora, jer je izostala adekvatna reakcija na izrečene izjave, što se moglo protumačiti kao stav pružatelja medijskih usluga.

U tom smislu, prilikom donošenja odluke AEM je uvažio jasnu razliku između odgovornosti autora govora mržnje, s jedne strane, i odgovornosti medija i medijskih zaposlenika koji pridonose njegovu širenju u okviru svog zadatka prenošenja informacija i ideja o pitanjima od javnog interesa, s druge strane.

KOSOVO*

Pregled relevantnih slučajeva u kojima je postupalo Neovisno povjerenstvo za medije (IMC).

Kanal Tribuna, uvredljiv govor

IMC primio je pritužbu od osobe protiv programa Kanala Tribuna, u kojoj je istaknuto da je podnositelj pritužbe pretrpio nepopravljivu štetu zbog uvreda i kleveta koje je iznio gost u studiju, nazivajući ga imenima kao što su „špijun UNMIK-a i Srbije.“ Osim toga, podnositelj pritužbe tražio je ispravak lažnih ili uvredljivih navoda od strane pružatelja medijskih usluga. U suprotnom, podnositelj pritužbe bi kao novinar pretrpio povredu svog ugleda kao istinskog novinara koji obavlja ovu profesiju dostojanstvo i neovisno.

Mjere koje je poduzeo IMC

IMC je utvrdio da je ovaj program bio u suprotnosti s relevantnim odredbama koje propisuju:

„Tijekom programa uživo (rasprave/intervjui itd.) obveza je pružatelja medijskih usluga da poduzme odgovarajuće mjere kako bi se izbjeglo korištenje vulgarnog ili uvredljivog jezika od strane sudionika.“

IMC je postaji uputio obavijest o kršenju.

Radiotelevizija Kosova, govor mržnje

IMC primio je pritužbu Udruge novinara Srbije. Podnositelj pritužbe tvrdio je da je javna televizija u priči objavila imena i fotografije nekoliko ljudi, u kontekstu ruske špijunske mreže koja je aktivna na Kosovu*. S obzirom na to da su osobe o kojima je bilo riječi bile srpske nacionalnosti, ovo bi moglo potaknuti mržnju, opasnost i pridonijeti povećanju međuetničkih tenzija, a to predstavlja rizik od izazivanja štetnih posljedica, što bi moglo dovesti do smrti, ozljeda, oštećenja imovine ili nekog drugog oblika nasilja.

Podnositelj pritužbe naveo je da predstavljanjem tih osoba dijelom špijunske mreže, priča RTK1 predstavljala uvredu, glasine i napad na njihovu čast i integritet, čime je prekršeno pravo osobe da bude smatrana nevinom sve dok se njena krivnja ne dokaže na sudu.

Mjere koje je poduzeo IMC

IMC je smatrao da objavljivanje imena, fotografija i drugih osobnih obilježja može izazvati mržnju i rizike i pridonijeti povećanju međunacionalnih tenzija, što je u suprotnosti s člankom 5 stavak 5 Etičkog kodeksa, koji propisuje:

„Pružatelji medijskih usluga ne bi trebali prikazivati programske sadržaje koji potiču mržnju i nejednakost i koji mogu dovesti do kriminalnih ili nasilnih radnji protiv pojedinca ili skupine.“

RTK1 objavio je reakciju ove udruge.

IMC postaji je uputio obavijest o kršenju.

SRBIJA

Pregled slučajeva po kojima je postupalo Regulatorno tijelo za elektronske medije (REM).

Radio Fokus, 2011. godine, govor mržnje

Radio Fokus u vrijeme emitiranja predmetnog programa emitirao je program na području cijele Republike Srbije. Služba za nadzor i analizu Republičke radiodifuzne agencije (sada: Regulatorno tijelo za elektronske medije) na osnovi službenog nadzora napravila je izvještaj o programu Radio Fokusa.

Predmet programa bio je direktan prijenos mitinga Srpske napredne stranke (u tom trenutku najveće opozicijske stranke), tijekom kojeg je ukinuta uobičajena programska shema i cijeli dan se, s uključenjima slušatelja, govorilo o mitingu, zahtjevu za raspisivanjem izbora, zdravstvenom stanju Tome Nikolića, o političarima na vlasti i o temama vezanim za SNS i opoziciju. Pružatelj medijskih usluga u svom je programu prikazao ove sadržaje:

Izjava voditelja programa: „Vesa Simonović, s novom vlašću, u Srbiji ne da se više ne smije baviti ovim poslom, ne da treba biti lustriran do kraja svijeta i vijeka i svog bijednog, jadnog, izdajničkog života, nego za ovako nešto postoje i moralni sudovi, udruge novinara i tako dalje. Treba biti protjeran, najuren iz svih novinarskih udruga i treba mu na jedno desetak godina zabraniti rad u medijima, jer je uostalom kao i nacistima poslije Drugog svjetskog rata, kao Goebbelsu i cijeloj njegovoj nacističkoj mašineriji propagandnoj (...) to je kao kad bi nacisti dali naslov da je najbolje židovsko gnojivo za nacističke usjeve. Naprimjer, taj naslov koji je danas 'Blic' dao zaslužuje ući u anale beščasća, zlikovštine koju je izdajnički dosovski režim vođom mafije Zoranom Đinđićem ovdje započeo, krvavi pir 2000. godine.”

Uključenje slušatelja: „To su žutaći lopuže i oni trebaju nestati, pocrkati!”

Voditelj: „E, nemojte, to prekidamo, molimo vas, tu prekidamo, ne možemo dopustiti za bilo koga, bilo kakav oblik govora mržnje!” Nakon toga se isti slušatelj ponovno uključuje: „Motika, samo motika i vile, kakva policija.” Voditelj: „Molim vas, kakve motike i vile?!” Slušatelj: „Ja nemam što jesti, ja ću vas ujesti za grkljan, je l' ti jasno!”

Uključenje slušatelja: „Borise, odmori se, padni i odmori se, umri...” Voditelj: „E, prekidamo!” Slušatelj: „...Umri, mamu ti jebem u pičku!” Voditelj: „Molimo vas, nemojte vrijeđati, ne možete tako govoriti, poštovani slušatelji Radio Fokusa, ja, ja bih vas zamolio bez govora mržnje...”

Mjere koje je poduzeo REM

Imajući u vidu sadržaj opisane izjave voditelja, način na koji je priopćena i kontekst u kojem je dana, Vijeće Agencije smatralo je da takvo postupanje predstavlja govor mržnje, jer je voditelj, vjerujući da g. Simonović pripada određenoj političkoj orijentaciji i da zbog toga ne obavlja svoj poziv profesionalno, iznio niz uvredljivih riječi na njegov račun, što predstavlja poticaj na mržnju, odnosno netrpeljivost, posebno ako se ima u vidu gore opisana tenzija u vezi s aktualnim društveno-političkim zbivanjima. U dijelu našeg društva vjerovanje da je određena osoba „izdajnik” (suradnik „neprijateljske” strane; onaj koji radi protiv „naših” interesa) razlog je za mržnju, netrpeljivost, diskriminaciju, pa čak i nasilje, stoga se riječ „izdajnik” i upotrebljava u javnom, posebno političkom, diskursu radi diskreditacije onoga na koga se ta kvalifikacija odnosi. Stoga, u trenutku opisanih tenzija nazivati određenu osobu izdajnikom (odnosno njegov život izdajničkim) zbog drugačijeg političkog mišljenja, veoma je neodgovorno i štoviše opasno i nesumnjivo se može kvalificirati kao poticaj na diskriminaciju, mržnju ili nasilje protiv g. Simonovića zbog različite političke oprijediljenosti (govor mržnje). Vijeće Agencije smatralo je da je irelevantno je li se voditelj izražavao na opisan način s namjerom poticanja na diskriminaciju, mržnju ili nasilje, ili je to učinio bez te namjere, jer je u konkretnom slučaju riječ o prenošenju vlastitih misli javnosti putem sredstava javne komunikacije (radioprogram), što zahtijeva uzorno, umjereno i promišljeno izražavanje, a te kriterije svojim izražavanjem voditelj nije zadovoljio. Osim toga, izražavanje voditelja je po svojoj prirodi uvredljivo, s obzirom na to da kvalifikacija nečijeg života kao jadnog, bijednog i izdajničkog u našem društvu nesumnjivo predstavlja vrijeđanje, imajući u vidu njegov sustav vrijednosti koji obvezuje pripadnika tog društva da živi uzorno, ne ponašajući se na način koji bi se mogao nazvati jadnim, bijednim ili izdajničkim.

Na osnovi nastupa spomenutog voditelja, osnovano se može pretpostaviti da je u konkretnom slučaju svoje stajalište iznosio s pozicije simpatizera Srpske napredne stranke ili druge bliske političke stranke, a ne kao novinar kojega pravila novinarske etike obvezuju na nepristranost. Naime, način na koji je predstavio (obradio) informaciju o načinu izvještavanja dnevnih novina „Blic” – stil izražavanja (riječi koje su upotrijebljene – zlikovački, beščašće, zlikovština, jadni, bijedni, izdajnički) i primijenjena analogija u izlaganju (usporedba s nacističkim režimom i metodama tog režima) – nesumnjivo ukazuje na pristranost prilikom iznošenja mišljenja, što je bitno utjecalo na način predstavljanja navedene teme i učinilo da to predstavljanje ima prirodu govora mržnje.

Vijeće Agencije izreklo je mjeru opomene.

Happy TV, 2016. godine, govor mržnje

Happy TV ima dopuštenje za pružanje medijskih usluga na području cijele Republike.

Happy TV prikazivao je reality televizijski show „Parovi”, u kojem je sudjelovao Kristijan Golubović (višestruki recidivist) i njegovi odvjetnici. Tijekom emisije Kristijan Golubović, govoreći o svom odsluženju zatvorske kazne u Grčkoj, izjavljuje: „A ne možete kontrolirati, to je pun hodnik razjarene rulje koja vas udara ladicama, ga-

đaju vas kokakolama, bodu vas noževima. To je masovna tučnjava, to je udri prst u oko, čupaš mu usta, čupaš ga za kosu, da ih što više oboriš na koljena, napraviš busen ljudi da ti ne mogu prići nego preko njih padaju. A oni neartikulirani (ustaje i gestikulira). A oni kao neandertalci. Oni ne staju, takvu srčanost nisam vidio ni u jednom narodu. Toliko idu u namjeri da ubiju.” Voditelj pita Kristijana: „Je l’ istina da su Albanci istisnuli srpsku mafiju prvo na ulicama europskih metropola pa su poslije krenuli?” Kristijan: „Usporedimo vrapce i žohare. Oni se kote kao žohari, sad padne atomska bomba, umre jedna serija njih, ali druga je imuna na to zračenje i oni se samo kote. Kod njih nema svađe između klanova ako je u pitanju Albanac – Albanac, samo stranac. Onda se pomire. Oni su pokazali, oni trebaju na zastavi imati četiri slova S ili „samo sloga Albanca spašava”. I oni toliko drže, oni su u krvnoj zavadi, ali pomire se ako je u pitanju stranac. Da mi to imamo, mi bismo ih pregazili za jedan dan, osvojili bismo im državu. Ali ne, Srbin će sa Srbinom, s Albancem trange frange i pljuvati drugog Srbina. Albanac s Albancem, ne pričaju, ali neće trange frange zato što je ovaj loš s njim. Vode računa! E, to je to poštovanje, što oni kažu.”

Mjere koje je poduzeo REM

Emisija „Parovi” predstavlja reality programski sadržaj koji uglavnom u cilju zabave prikazuje, u prirodnom ili umjetno stvorenom okruženju (npr. umjetno stvorena zajednica ljudi na ograničenom prostoru), na koji način se jedan ili više sudionika ponašaju u predviđenim, spontanim ili na drugi način nastalim konkretnim životnim situacijama (npr. suživot u određenoj zajednici ljudi, međusobna komunikacija, rad, dokolica, rješavanje određenih zadatah ili nepredviđenih konkretnih životnih problema i sl.) u određenom razdoblju, a u kojem sudionici, po pravilu, sudjeluju radi pribavljanja određene imovinske ili neimovinske koristi.

Sudionik realityja iznosio je informacije i detalje koji su se odnosili na njegovo odsluženje zatvorske kazne u Republici Grčkoj i o tučnjavama s drugim zatvorenicima albanske nacionalnosti. Tom prilikom koristio je vulgarne nazive za pripadnike albanske nacionalnosti, usporedio ih je na neprimjeren način s pripadnicima drugih naroda koristeći opise koje imaju genetska obilježja. Navedene informacije sadržavale su diskriminaciju, mržnju, nasilje zbog rasne, nacionalne pripadnosti, jezika, vjerskih i političkih uvjerenja, genetskih obilježja prema albanskim zatvorenicima. Happy TV bio je dužan pobrinuti se da navedeni programski sadržaj ne potiče na diskriminaciju, mržnju, nasilje zbog rasne, nacionalne pripadnosti, jezika, vjerskih i političkih uvjerenja, genetskih obilježja.

Regulatorno Vijeće izreklo je mjeru upozorenja.

SLUČAJEVI U KOJIMA NIJE BILO GOVORA MRŽNJE I UVREDLJIVOG GOVORA

Radiotelevizija Srbije, TV Pink, 2007. godine, govor mržnje

Organizacija za lezbijska ljudska prava Labris tijekom prve polovice 2007. godine podnijela je seriju predstavi REM-u, ukazujući na govor mržnje usmjeren prije svega prema osobama homoseksualne orijentacije (Slučaj Labris).

Predstavke su se odnosile na TV Pink (emisija „Bravo Show“ i „Piramida“ – u dva navrata) i RTS (emisija „Ključ“). Ovo su sporni navodi, u sažetku:

„Normalno je muško i žensko. Muško i muško nije normalno.“ („Bravo Show“)

„I svi normalni ljudi misle tako. Ako lezbijke sklapaju brakove, ako je to zapadna tvorevina da uđemo u Europu, hvala i Europi i Americi... Onda ću ja otići među pingvine... Radi se o tome da je to vrlo nenormalno i mi Srbi nismo poznati po tome što smo bili pederi. Ali budući da je to ulaznica za Europu, mislim da će neki, ja ću glasati protiv toga, mislim i vi ovdje.“ („Ključ“)

„Božja volja je produžetak vrste, zna se što je pravo seksualno opredjeljenje, sve drugo je vrsta bolesti. Međutim, ta bolest ne treba paradirati ulicama jer može proizvesti učinak vrlo primamljiv za neke mučenike koji nemaju dovoljno seksualne hrabrosti, odnosno hrabrosti stupiti u odnose s normalnim partnerom... I kada pederima uskratiš pravo da paradiraju, oni se žale na svoja prava. A kada su se žalili njihovi liječnici i oni koji ih trebaju liječiti u sanatorijima od tih opakih bolesti, stvoriti normalne ljude od njih? Kada je to bolest, toj bolesti treba pomoći, ali kada je to interesna sfera...“

(„Piramida“)

Mjere koje je poduzeo REM

Vijeće REM-a predstavke protiv TV Pinka i RTS-a odbacilo je kao neosnovane. U obrazloženju odluka navedeno je da iako su u navedenim emisijama izneseni stavovi nepovoljni po osobe istospolne orijentacije, oni nisu takve prirode da bi predstavljali poticanje diskriminacije i mržnje. Navedeno je i da bi prihvaćanje navoda iz predstavke ugrozilo temeljne, zakonom zajamčene vrijednosti koje se odnose na slobodu širenja i objavljivanja ideja.

TV Prva, 2011. godine, uvredljiv govor

Služba za nadzor i analizu REM-a po službenoj dužnosti pokrenula je postupak protiv TV Prve (ima dopuštenje za pružanje medijskih usluga na području cijele Republike) zbog emisije „Večer s Ivanom Ivanovićem“, na intervenciju Demokratske zajednice Hrvata iz Subotice, zato što se pogrdno govorilo o Hrvatima i Katoličkoj Crkvi, kao i da je pozvana „Al-Kaida da postavi atomsku bombu kada Hrvatska uđe u Europsku uniju“.

Mjere koje je poduzeo REM

Utvrdivši da su izrečeni navodi bili u okviru žanra stand-up komedije, koja, između ostalog, podrazumijeva podrugljiv odnos prema tabuima, te imajući u vidu da je na kraju svake emisije objavljeno da cilj emisije nije vrijeđanje ni omalovažavanje, nego isključivo zabava i humor, Vijeće REM-a donijelo je odluku o obustavi pokrenutog postupka.

TV Kraljevo, 2012. godine, uvredljiv govor

U emisiji „Uz šank“ prikazanoj na TV Kraljevu u kojoj je gostovao Dejan Lučić, govoreći o sadržaju svoje knjige, on je iznosio stavove kojima se širi rasna i vjerska mržnja i netrpeljivost prema romskom stanovništvu. Sporni iskaz bio je da Europska unija ima namjeru Rome iz bivših jugoslavenskih republika „koji su se razmnožili u velikim količinama“ naseliti u Srbiji.

Mjere koje je poduzeo REM

U objašnjenju pružatelj medijskih usluga naveo je da nije riječ o govoru mržnje i širenju fašističkih ideja, nego otvorenom iznošenju stavova koje je Dejan Lučić iznio i u svojoj knjizi. Vijeće REM-a razmatralo je jesu li u emisiji izneseni kritički stavovi o konkretnim javnim osobama (što je neosporno pravo) ili je riječ o omalovažavanju i uvrijedljivim izrazima kojima se potiče diskriminacija pojedinaca zbog pripadnosti određenoj etničkoj skupini, neovisno o njihovim osobnim obilježjima i konkretnim djelovanjima. Pružatelj medijskih usluga je opomenut i skrenuta je pozornost na povećanu uredničku kontrolu i neophodnu reakciju voditelja/autora na izrečene stavove sudionika emisije.

TV Studio B, 2011. godine, govor mržnje

Protiv TV Studija B podnesena je predstava u kojoj je građanin iznio primjedbu da jedan od gostiju u emisiji debatnog tipa na neistinit i uvrijedljiv način govori o partizanskom pokretu, smatrajući da u ovom slučaju ne može biti riječi o slobodi govora te da je riječ o govoru mržnje.

Sporni su bili navodi u kojima je negirana antifašistička priroda partizanskog pokreta, a i tvrdnje da je partizanski vođa Tito (koji je okvalificiran kao ustaša) kriv za mnoge zločine, prije svega prema srpskom narodu. Naveo je da „partizani nisu spasili nijednog američkog oficira, partizani su ubijali američke oficire, kao Staljinove sluge“.

Mjere koje je poduzeo REM

Vijeće REM-a u ovom slučaju nije smatralo da je riječ o govoru mržnje. Agencija se u postupku vodila time da, unatoč iznesenim ekstremnim stajalištima u pogledu interpretacije povijesti, sudionici u emisiji nisu pozivali na mržnju ili nasilje protiv neke određene osobe ili skupine osoba. U obzir je uzeto i to da su se ostali sudionici u emisiji, pa i sam voditelj, suprotstavili navedenim gledištima ili su ih relativizirali.

Radio B92, 2013. godine, uvredljiv govor

Vijeće REM-a početkom 2013. godine postupalo je u slučaju pružatelja medijskih usluga koji je imao emisiju s potencijalno uvrijedljivim govorom i ekstremizmom.

Postupak je proveden prema Radiju B92, protiv kojeg je pokrenut postupak zbog emisije „Mentalno razgibavanje“ u kojoj su u humorističnoj formi izneseni politički

komentari povodom vijesti da je Papua Nova Gvineja priznala neovisnost Kosova*. Sporni trenutak je u tome što su autori kricima majmuna oponašali afričke narode i njihovu kulturu.

Mjere koje je poduzeo REM

Nakon provedenog postupka, Vijeće REM-a obustavio je izricanje mjera prema Radiju B92. U konkretnom slučaju ustanovljeno je da je emisija zabavnog karaktera, te su voditelji komentarima u humorističnoj formi željeli skrenuti pozornost na određena pitanja, odnosno nisu bili izneseni u cilju puke diskreditacije i diskriminacije, ali i da izrečeno ipak može predstavljati rasizam prema stanovnicima afričkih država. Vijeće REM-a oštro je upozorilo pružatelja medijskih usluga i naložilo da podigne razinu uredničke kontrole nad sadržajem te emisije.

4. Preporuke i zaključci

Sloboda izražavanja osnovno je ljudsko pravo, važno kako s individualnog stajališta zaštite prava pojedinca, tako i sa stajališta razvoja demokratskog društva. Stoga ne čudi da je to pravo, kao što smo mogli vidjeti, zaštićeno nizom međunarodnih dokumenata.

Međunarodni standardi koji se odnose na slobodu izražavanja daju joj veliku važnost, iako ne tako da predviđaju apsolutni status za ovo pravo. U tom smislu, govor mržnje utvrđen je kao neprihvatljiv oblik izražavanja, što je potvrđeno i sudskom praksom Europskog suda za ljudska prava.

Kako je ova publikacija usmjerena na rad i aktivnosti neovisnih regulatornih tijela iz regije, prirodno je da se ukaže na moguće smjerove djelovanja ovih institucija. Osim aktivnosti koje se odnose na ovlasti neovisnih regulatornih tijela na izricanje sankcija protiv pružatelja medijskih usluga, postoje i drugi načini njihovog djelovanja koji pridonose djelotvornom okviru za sprječavanje govora mržnje. Oni uključuju, ali nisu ograničeni na, „transparentnost, profesionalnost, odgovornost, inkluzivnost, kao i nastavak suradnje sa svim relevantnim institucionalnim tijelima/organizacijama na nacionalnom nivou“. Sve važnije područje njihovog angažiranja i doprinosa podizanju svijesti i razumijevanja medijskih standarda, uključujući i one koje se odnose na govor mržnje, medijska je pismenost.

TRANSPARENTNOST

Transparentnost rada neovisnih regulatornih tijela promatra se iz perspektive podizanja svijesti o pojedinim pitanjima, umjesto iz perspektive njihove zakonske obveze da pripremaju i objavljuju godišnje izvještaje, odluke itd. Redovito i pravovremeno objavljivanje svih odluka neovisnih regulatornih agencija (u potpunosti ili uz skraćeno obrazloženje) sredstvo je koje pomaže da šira javnost i različite interesne skupine imaju uvid u primjenu relevantnih pravila. Ali još je važnije poticanje javnosti da postane angažiranija po ovim pitanjima, jer mehanizmi transparentnosti javnosti jasno poručuju da je podnošenje pritužbe poželjno i da javnost može očekivati određeni stupanj zaštite od neprimjerenog sadržaja koji se nudi ili im se stavlja na raspolaganje. Ovo je vrlo važno za zaštitu potrošača i ne treba postojati opravdanje za neispunjavanje transparentnosti neovisnih regulatornih tijela.

Osim toga, objavljivanje redovitih izvještaja regulatornih tijela još je jedno odlično sredstvo jer omogućava sveobuhvatan uvid u aktivnosti tog tijela i predstavlja konkretne podatke i trendove. Iako ponekad takve aktivnosti izgledaju zamorno

i nepotrebno, rezultati su sasvim suprotni. Potpuna i detaljna prezentacija rada regulatornog tijela omogućava javnosti, akademskim institucijama i drugim zainteresiranim osobama pristup korisnim informacijama koje se mogu koristiti u pokretanju mnogih aktivnosti. Ovo se posebno odnosi na akademske institucije, koje ove podatke i informacije mogu koristiti kako bi ojačale određena pitanja u svom programu.

INKLUZIVNOST

Neovisna regulatorna tijela imaju direktan kontakt s građanima. Taj kontakt ostvaruje se u mnogim oblicima i formama. Podnošenje pritužbi nije samo jedna od ovih kontaktnih točaka, nego i važno demokratsko sredstvo. Zato bi regulatorna tijela trebala pažljivo obraditi svaku pritužbu. Ne smije biti restriktivnih mjera u vezi s postupcima koji se odnose na prijem i obradu pritužbi, ali obavezno mora postojati interakcija s podnositeljem pritužbe. Neovisna regulatorna tijela trebaju uvijek obavijestiti podnositelje o ishodu pritužbe, je li ona dovela do izricanja sankcije, upućivanja predmeta drugim tijelima na odlučivanje ili odluke da nije bilo kršenja relevantnih pravila. Naravno, ne predstavljaju sve pritužbe moguću povredu relevantnih pravila. Međutim, ključno je da podnositelj zna da se njegova pritužba, bez obzira na što se odnosi, pažljivo rješava i obrađuje.

Postupak usvajanja odgovarajućih propisa, otvorenost, inkluzivnost i puna transparentnost postupaka su ključni. Neovisna regulatorna tijela (ili druga tijela koja su zadužena za donošenje propisa) ne smiju pristupati proceduri javnih savjetovanja samo radi čistog zadovoljenja zakonskih obveza, nego s iskrenom namjerom da u potpunosti otvore postupak za bilo čije sudjelovanje. Ne treba zanemariti ni tehničke norme u ovom postupku, jer važno je postići najšire moguće savjetovanje. Svaki doprinos javnom savjetovanju mora se ozbiljno uzeti u obzir.

INSTITUCIONALNA SURADNJA

Osim slučajeva u kojima neovisna regulatorna tijela imaju zakonsku obvezu uputiti određeni slučaj nadležnim tijelima, postoje i drugi načini suradnje. Uz njihovu stručnost i iskustvo, neovisne regulatorne agencije mogu značajno pridonijeti usvajanju zakona, strateških dokumenata i politika, izvještaja međunarodnih foruma itd. u području govora mržnje i uvredljivog jezika. Imajući u vidu moć medija, posebno televizije i radija, kao i ulogu regulatornih tijela koja trebaju osigurati nadzor nad primjenom zakona i podzakonskih akata, uvid koji regulatorna tijela imaju u način ponašanja medija može ukazati na ograničenja ili prednosti postojeće ili planirane/željene zakonodavne ili političke inicijative.

MEDIJSKA PISMENOST

Medijska pismenost je vještina koja je ključna za modernog građanina i potrošača. Definira se kao sposobnost pristupa medijima, kao i analize njihovih procjena i stvaranja. Medijski pismene mlade i odrasle osobe mogu bolje razumjeti kom-

pleksne poruke koje dolaze s televizije, radija, interneta, novina, časopisa, knjiga, billboarda, videoigrice, glazbe i svih drugih vrsta medija.

Kao što je već opisano, živimo u složenom svijetu, sa složenim mrežama informacija koje nam se pružaju kroz isprepleten sustav medijskih tehnologija. Mnoge zemlje prepoznale su značaj medijske pismenosti u današnjem svijetu i usvajaju interdisciplinarni pristup.

Medijska pismenost djelotvoran je i angažiran način primjene vještina kritičkog razmišljanja na širok spektar pitanja. Naglasak je na razvoju kritičkog razmišljanja. Nije dovoljan pristup medijima. Važno je razvijati vještine i alate koji svima omogućavaju kretanje kroz more dostupnih informacija i primjenu razuma u odgone-tavanju i obradi. Ovo svakako ne obuhvaća samo neke skupine stanovništva, kao što su mladi ili starije osobe, nego cjelokupno stanovništvo. Znajući da je ciljana skupina globalna populacija, značaj ovih aktivnosti postaje jasan. S obzirom na to da smo duboko zagazili u potpuno redefiniran odnos s medijima, jasno je da su potrebni novi pristupi, politike i sustavi.

SAMOREGULACIJA I ZAJEDNIČKA REGULACIJA

Podjednako je važno stalno podizati profesionalne standarde. Postoji ogroman broj dobrih novinarskih praksi, ali ih treba i dalje razvijati i jačati radi promocije dijaloga i demokratskih procesa. Ovo posebno vrijedi kada su u pitanju turbulentna vremena, kao što nam to upravo pokazuju ova u kojima živimo. Neovisna regulatorna tijela mogu i igraju važnu ulogu u tome. Kako su mnoga neovisna regulatorna tijela uključena ili ih konzultiraju tijekom izrade kodeksa ponašanja za medije pod njihovom jurisdikcijom, važnost ove uloge sve je značajnija.

Iz te se perspektive mora razmotriti nekoliko čimbenika. Prvi, regionalna i međunarodna suradnja neovisnih regulatornih tijela igra važnu ulogu jer omogućava razmjenu ekspertize i prakse, unaprjeđenje znanja i rada kroz stalno ažuriranje politika i praksi i kontinuiranu podršku za opće dobro. Suradnja pomaže ovim tijelima da zajedno rade na postizanju zajedničkog cilja ili da imaju obostranu korist, što ova publikacija jasno pokazuje. Odlični primjeri su kontinuirane aktivnosti pod pokroviteljstvom Vijeća Europe u ovoj regiji, preko brojnih regionalnih i bilateralnih događaja. Drugi je primjer regulatorne platforme na nivou Europe – EPRA, koja je, kao što je ranije spomenuto, dobrovoljna, neovisna mrežu europskih audiovizualnih regulatornih tijela.

Način na koji se ostvaruje pravo na slobodu izražavanja ovisi o regulatornom okviru i mediju – posebno novinaru. Da bi mediji mogli ispuniti ulogu „čuvara“, mora postojati dobra regulatorna struktura i neophodno je da novinari imaju pristup informacijama iz različitih izvora kako bi se iskorijenile zloupotrebe. Novinari trebaju biti slobodni i trebaju moći objavljivati priče koje su od javnog interesa, bez straha od cenzure, progona ili tužbi. S druge strane, sami novinari imaju odgovornost održati i štiti kulturu objektivnosti i izvještavati točno, pravedno i u dobroj vjeri u svakom trenutku i u svim okolnostima.

Kao i političke promjene i prikazivanje mora igrati demokratsku ulogu. Demokratske uloge dolaze s obvezom poštovanja i podržavanja slobode izražavanja i slobodnog protoka informacija i ideja. Državna kontrola i regulacija moraju se povući pred neovisnom regulacijom. Neovisna regulacija zahtijeva institucionalne sporazume, koji su sveobuhvatni i transparentni. Zato tvorcima nacionalne politike i zakonodavna tijela trebaju stvoriti regulatorno okruženje u kojem se poštuje i provodi puna neovisnost medijskih regulatornih tijela.

Važno je shvatiti da pravila i propisi, bilo da ih neposredno donosi neovisno regulatorno ili zakonodavno tijelo (a samim time, regulatorno tijelo zaduženo je za njihovu primjenu), moraju biti zasnovani na načelima zaštite prava na slobodu izražavanja, promociji najvišeg stupnja profesionalizma i poslovnoj održivosti u audiovizualnoj zajednici, poticanju razvoja tržišno orijentiranog i konkurentnog audiovizualnog sektora za dobrobit svih građana, poticanju uvjeta za razvoj slobode medija, i tako na osnivanju i održavanju otvorenog društva, zaštiti interesa svih korisnika u smislu nediskriminatornog pristupa i kvalitetnih usluga, kao i na poticanju uvođenja novih tehnologija i usluga u skladu s potrebama građana.

Jednom usvojeni, pravila i propisi trebaju biti instrumenti jačanja ovog sektora, uključujući javne pružatelje medijskih usluga, a sve u svrhu davanja doprinosa visokoj razini profesionalnih standarda, kvaliteti medija, odgovornosti i neovisnosti. Prilikom određivanja potencijalnih slučajeva govora mržnje, posebno se preporučuje sagledavanje iz svih mogućih kutova, kao što je pokazano na primjerima makedonskih slučajeva.

U tom je smislu suradnja između regulatornih, samoregulatornih ili zajedničkih tijela jednako važna. Sve zemlje regije uključene u projekt JUFREX imaju određenu razinu samoregulatornog mehanizma, obično u obliku samoregulatornih tijela za tisak i, kako neki primjeri pokazuju, za online medije. Ove organizacije osnovane su na dobrovoljnom članstvu samih medija i cilj im je pomoći novinarima i urednicima u razumijevanju i usvajanju najviših međunarodnih novinarskih, uredničkih, etičkih, pravnih i tehničkih standarda aktivnosti medija. Zadaci ovih tijela obično uključuju i provjeravanje pritužbi građana i javnosti na novinske izvještaje i rješavanje sporova na jednostavan način, brzo i besplatno.

Donošenje etičkog kodeksa i prakse usvojene od strane same profesije krajnji je test introspekcije i samoinicijative u naporima da se osigura poštovanje profesionalnih normi i standarda. U takvim kodeksima obično se navode prihvatljivi standardi profesionalnog novinarskog ponašanja. Kodeksi navode da novinari i njihove publikacije imaju obvezu prema javnosti držati se visokih etičkih standarda u bilo kojem trenutku i u svim okolnostima.

Kontinuirana rasprava u vezi s ovlastima samoregulatornih tijela uvijek je prisutna. Jedna linija kaže da su samoregulacijski mehanizmi nedjelotvorni zbog nepostojanja ovlasti da izriču pravno obvezujuće sankcije, osim svojim članovima i ovisno o sporazumima svake zemlje.

Međutim, druga linija stoji na gledištu da potpuno reguliranje tiskanih i online medija nije primjenjivo kao što je to slučaj s medijima koji koriste ograničene re-

surse (kao što je frekvencijski spektar). To otvara pitanje ravnoteže, odnosno prije nedostatka ravnoteže u reguliranju samog medija. Kao što je navedeno, Smjernica o AVMU-u pokriva sve audiovizualne medijske usluge – usluge tradicionalne televizije (linearne usluge) i usluge video-na-zahtjev (VOD – nelinearne usluge). Ove usluge moraju biti usmjerene na javnost i cilj im treba biti pružanje informacija, zabavnih i obrazovnih sadržaja pod uredničkom odgovornošću pružatelja medijskih usluga. Smjernica o AVMU-u uvodi višestupanjsku regulativu u kojoj se samo osnovna pravila odnose na usluge na zahtjev, a razlog je što korisnici imaju različite mogućnosti izbora i kontrole nad audiovizualnim medijskim uslugama na zahtjev. Ovo postaje još kompliciranije kada dodamo tisak i online informativne portale koji su slični medijima.

Neke zemlje, poput Hrvatske i Crne Gore, imaju zakonske odredbe koje se odnose na nadležnosti neovisnih regulatornih tijela u vezi s elektronskim publikacijama, ali samo u ograničenom okviru.

Utjecaj društvenih mreža, koje lako i rado koristi svjetsko stanovništvo, koji je bio nezamisliv u analognom svijetu, zatekao je čak i najveće tehnološke entuzijaste i vizionare. Društvene mreže danas su dominantni igrači, bez konkurencije ili drugog oblika regulacije u ovom trenutku. Međutim, sve je više pitanja u vezi s nekim sadržajima koji se mogu naći na društvenim mrežama, a jedan od njih je prirodno govor mržnje. Kao što je ranije prikazano, ljudi su skloni isključiti se iz otvorenih dijaloga i rasprava zbog prevelikog broja „izvora“ informacija, a posebno zbog sadržaja kao što je govor mržnje. Zato neke studije pokazuju sve veći povratak povjerenja ljudi u ono što danas nazivamo „tradicionalnim“ redakcijama, s naglaskom na profesionalne standarde i dugu novinarsku praksu. Ostaje otvoreno pitanje što s planovima društvenih mreža koje se žele upustiti u neku vrstu samo-regulacije sadržaja. Tu je trenutno više pitanja nego odgovora. Ta tema zaslužuje detaljniju analizu o pitanjima regulacije i upravljanja, te koji su najbolji modeli primjene za te usluge, predviđene za eru interneta, na osnovi definiranih vrijednosti za nastajuću strukturu globalne regulacije interneta.

Ovo dovodi do pitanja o kojem se dugo raspravlja, a to je pitanje objedinjavanja. Regulatorni okvir treba se razvijati tako da u potpunosti prihvati i primi sve prakse i kulture na smislen način. Kao što je ranije navedeno, osnovna načela u ovim nastojanjima su poštenje, otvorenost i transparentnost. Ispod svega toga leži uređivačka odgovornost, koja je ista od samih početaka novinarstva i koja je još uvijek vrlo živa i zdrava. Treba biti utemeljena na integritetu, humanosti, profesionalnosti i etičnosti. Budući da su ova pitanja izvan dosega bilo kojeg zakona, ova načela trebaju biti sadržana u srcu svakog pojedinca koji se bavi pružanjem takvih usluga. Zato se moramo vratiti tamo gdje su stečena ova načela. Moramo pogledati društva u cjelini, gledajući na obiteljske vrijednosti i obrazovne prakse, jer to su institucije iz kojih mi kao pojedinci preuzimamo osnovne vrijednosti koje nosimo kroz život.

Mora se istaknuti tendencija koja se može vidjeti u ovoj regiji u odnosu na funkcioniranje neovisnih regulatornih tijela. Značajan dio pokušaja promjene i stvarnih promjena zakonodavstva koji se odnosi na funkcioniranje i ovlasti regulatornih tijela ukazuje na smanjenje neovisnosti i ovlasti neovisnih regulatornih tijela,

posebno u vezi s pitanjima financiranja, izricanjem sankcija i mehanizmima upućivanja. Postojanje funkcionalnog neovisnog regulatornog tijela znači da sve strane i zainteresirani sudionici polaze od premise neovisnosti kao osnove za djelotvornu regulaciju ovog važnog sektora. Bez razumijevanja svega ovoga, ne može se izraditi transparentna, neovisna i djelotvorna regulativa. Neovisna regulatorna tijela, s dovoljnim financijskim i ljudskim resursima, procedurom imenovanja bez političkog utjecaja i s profesionalnim, operativnim osobljem, omogućavaju funkcionalno i živo medijsko okruženje.

Jednako tako važno je i pojačati aktivnosti koje će uključivati različite kampanje u borbi protiv stereotipa i populizma. Budući da se govor mržnje i stereotipi sve više šire, izbalansirano i korektno izvještavanje medija potrebnije je nego ikad prije.

Nadalje, treba povećati i broj projekata kojima je cilj borba protiv govora mržnje, rasizma i diskriminacije, jer oni omogućavaju podizanje svijesti, javno zastupanje i kreativna rješenja. Svi oni trebaju biti osmišljeni kao pravi instrumenti za akcije i intervencije. Ovo uključuje kampanje protiv govora mržnje offline i online u svim njegovim oblicima, koje se trebaju zasnivati na obrazovanju u području ljudskih prava i medijskoj pismenosti. Svi takvi napori smanjuju razinu prihvaćanja govora mržnje i vode prema solidarnosti i jačanju čovječnosti.

U uspostavljanju i održavanju zdravog medijskog okruženja posebno treba paziti na:

- slobodu izražavanja, govora, tiska i pristupa informacijama;
- uređivačku neovisnost;
- poticanje pružatelja medijskih usluga da naprave vlastite kodekse koji pokrivaju pitanja u vezi sa zaštitom djece, govorom mržnje, prikazivanjem nasilja, korektnim i točnim programom, zaštitom od prikazivanja ljudi na način koji potiče omalovažavanje, odnosno diskriminaciju protiv određenih dijelova zajednice po bilo kojoj osnovi;
- postojanje neovisnih regulatornih tijela koja su ovlaštena usvajati podzakonske akte i izricati sankcije. Pravni status ovih tijela treba biti jasno definiran zakonom. Njihova institucionalna autonomija i neovisnost trebali bi biti zajamčeni i zaštićeni zakonom;
- javne pružatelje medijskih usluga koji proizvode različite programe, objektivne vijesti i opće programe koji su oslobođeni političkog i komercijalnog utjecaja i pritiska;
- okruženje koje pruža mogućnost balansa između privatnih i javnih medija na otvorenom tržištu, postojanje širokog spektra neovisnih pružatelja medijskih usluga i programa koji predstavljaju i odražavaju društvo u cjelini;
- obučavanje novinara;
- zdravo i aktivno sudjelovanje civilnog društva.

Posljednje, ali nikako ne i najmanje važno područje obuhvaćeno je jednom riječju – odgovornost. Definira se kao obveza ili spremnost prihvaćanja odgovornosti

za svoja djela¹¹¹. Odgovornost za djela – na strani novinara, medija, nacionalnih regulatornih tijela i međunarodnih organizacija – svakog pojedinca vodi prema ponašanju koje pridonosi javnom dobru. Može se reći da su potrebe društva u opasnosti od odstupanja od načela ljudskih prava, uz ugroženost demokratskih procesa. Ne treba dvojiti je li ovo vrijeme za akciju. Ako se slijedi smjer djelovanja preporučeno u ovoj publikaciji, uz jak naglasak na odgovornost, mnoga otvorena pitanja mogu se riješiti. Potrebna je određena razina preuzimanja odgovornosti i osobnog zalaganja, koji pomažu da se svi ključni sudionici izdignu iznad okolnosti i rade na postizanju zajedničkog cilja – pridonnošenju javnog dobra. Dobra koje se zasniva na otvorenosti, toleranciji, strpljivosti, liberalnosti, poštovanju prava drugih.

---

111 <https://www.merriam-webster.com/dictionary/accountability>, pristup linku 7. ožujka 2017.

Aneksi

Aneks 1: Pregled pravnog okvira zemalja sudionica

ALBANSKI PRAVNI I INSTITUCIONALNI KONTEKST

---

1. Osnivanje, mandat i ovlasti nacionalnog regulatornog tijela

Nacionalno regulatorno tijelo Albanije je Regulatorno tijelo za audiovizualne medije (AMA), osnovano Zakonom o Tijelu za audiovizualne medije. AMA je regulatorno tijelo u području audiosluga i audiovizualnih i drugih usluga podrške. Nadležnosti AMA-e obuhvaćaju: ispitivanje prijave za vršenje radiodifuzijskih usluga, uključujući i prijave za digitalno prikazivanje i davanje relevantnih odobrenja ili dopuštenja; osiguravanje pravedne konkurencije, uz osiguravanje daljnjeg razvoja; suradnju s Povjerenstvom za zaštitu potrošača u cilju garantiranja zaštite potrošača u području elektronskih medija; izricanje sankcija za kršenje relevantnih pravila; razvoj strategija za pružanje radiodifuzijskih usluga, izradu i usvajanje kodeksa o audiovizualnim elektronskim uslugama, propisa i drugih podzakonskih akata; definiranje naknade za izdavanje dopuštenja, pripremu i izdavanje smjernica javnom elektronskom servisu u odnosu na ispunjavanje obveza; utvrđivanje kriterija i regulatornih mjera za suradnju u korištenju prijenosne infrastrukture javnog elektronskog servisa; rješavanje sporova između pružatelja audio ili audiovizualnih elektronskih usluga, uključujući i sporove s javnim elektronskim servisom; suradnju s ministarstvom na izradi Nacionalnog plana frekvencija; suradnju s drugim tijelima na ispunjavanju obveza koje proistječu iz ovog zakona.

Osim toga, AMA prikuplja, upravlja i objavljuje informacije o audiovizualnom medijskom sektoru; prati razvoj audiovizualnih medijskih aktivnosti na međunarodnoj razini; organizira, pruža podršku i promovira istraživanja o pitanjima u vezi s audiovizualnim medijima; surađuje s drugim tijelima, uključujući i predstavnička tijela u audiovizualnom medijskom sektoru, kako bi se pridonijelo obuci u audiovizualnom medijskom sektoru; surađuje s odgovarajućim tijelima u drugim zemljama; inicira, potiče i brine o istraživačkim i srodnim djelatnostima koje su u vezi s ulogom medija, uključujući i suradnju s pružateljima medijskih usluga i drugim subjektima na terenu; u cijelosti prati programe koji se prikazuju. Postupak po žalbi podrazumijeva postupak pred AMA-om i njegovim Vijećem za žalbe, ali žalba se može podnijeti i sudu.

internetska stranica: www.ama.gov.al

Sve odluke se objavljuju. Na početku godine AMA podnosi izvještaj o svojim godišnjim aktivnostima Odboru za obrazovanje i sredstva javnog informiranja, kao i Skupštini.

2. Zakonodavstvo koje se odnosi na govor mržnje

Zakon o audiovizualnim medijima u Republici Albaniji

Članak 4

Osnovna načela audiovizualnog prikazivanja

1. Audiovizualno prikazivanje vrši se na osnovi ovih načela:

- a) Audiovizualno prikazivanje je slobodno;
- b) Nepristrano audiovizualno prikazivanje poštuje pravo na informiranje, politička i vjerska uvjerenja, osobnost, dostojanstvo i druga osnovna ljudska prava i slobode. Ova aktivnost posebno poštuje prava, interese i moralne i zakonske uvjete za zaštitu maloljetnika;
- c) Aktivnost audiovizualnog prikazivanja neće narušavati ustavni poredak, suverenitet i nacionalni integritet;

2. Operateri audiovizualnih usluga vode se sljedećim načelima u obavljanju svojih aktivnosti:

...

- d) zabrana programa kojima se potiče netolerancija među građanima;
- h) zabrana programa kojima se potiče ili opravdava nasilje; ...

Članak 32

Opća pravila za audiomedije i/ili pružatelje audiovizualnih usluga

... 4. Neće biti prikazane emisije sa sadržajem koji potiče mržnju na osnovi rase, spola, vjere, etničkog podrijetla, nacionalne pripadnosti i bilo koji drugi oblik diskriminacije. ...

Članak 76

Uvjeti za pružanje audio i/ili audiovizualnih medijskih usluga na zahtjev korisnika

1. Usluge koje se pružaju na zahtjev korisnika neće uključivati programe koji potiču mržnju po rasnoj, etničkoj, spolnoj, nacionalnoj ili vjerskoj osnovi...

4. U Kodeksu prikazivanja AMA-e navodi se: „... 1.13 Audiovizualni programi neće sadržavati štetne poruke, poticanje kriminala, fizičkog nasilja ili mržnje...”

1.5 Audiovizualni programi neće poticati netoleranciju ili opravdavati nasilje među građanima...

4.8 Neće biti prikazane vijesti koje krše pravila etike i javnog morala, koje mogu izazvati kaznena djela ili narušiti autoritet države...

4.10 Prikazivanje audiovizualnih informacija ne smije direktno sadržavati ili implicirati bilo kakve poruke koje diskriminiraju na osnovi spola, rase, boje, nacionalnosti, jezika, rodnog identiteta, seksualne orijentacije, političkog, vjerskog ili filozofskog uvjerenja, ekonomskog statusa, obrazovnog i društvenog statusa ili na osnovi bilo kojeg drugog razloga.

BOSANSKOHERCEGOVAČKI PRAVNI I INSTITUCIONALNI KONTEKST

---

1. Osnivanje, mandat i ovlasti nacionalnog regulatornog tijela

Nacionalno regulatorno tijelo Bosne i Hercegovine je Regulatorna agencija za komunikacije Bosne i Hercegovine (RAK), osnovana Zakonom o komunikacijama. RAK je objedinjeni regulator koji regulira sektor prikazivanja, telekomunikacija i frekventijskog spektra. Nadležnosti RAK-a su: razvoj i promocija pravila u sektorima telekomunikacija i emitiranja; suradnja na razvoju svih strateških pravila i odluka u vezi s ovim sektorom, licenciranje operatera u sektorima emitiranja i telekomunikacija; planiranje, upravljanje i raspodjela frekventijskog spektra; primjena tehničkih i drugih standarda koji se odnose na kvalitetu, uspostavljanje i vođenje naknada za izdavanje dopuštenja i tarifa; izricanje sankcija za kršenje relevantnih pravila. Sankcije koje RAK-u stoje na raspolaganju su: usmena i pismena upozorenja, novčane kazne, suspenzija i oduzimanje dopuštenja za rad. RAK se sastoji od sektora i odjela na čelu s glavnim ravnateljem, koji izdaje prvostupanjske odluke. Vijeće RAK-a postupa kao drugostupanjsko tijelo u odnosu na sve odluke RAK-a. Upravni spor može se pokrenuti pred sudom BiH. Postupak pred Ustavnim sudom BiH može se pokrenuti u predmetima koji se odnose na Europsku konvenciju za ljudska prava.

internetska stranica: www.rak.ba

RAK trenutno radi na stvaranju tehničkih preduvjeta za objavljivanje svojih odluka. Priprema godišnje izvještaje, kao i redovite izvještaje o odlukama, s trendovima u kršenju, koji se objavljuju na internetskim stranicama.

2. Zakonodavstvo koje se odnosi na govor mržnje

a) Kazneni zakon Bosne i Hercegovine

Članak 145 a

Izazivanje nacionalne, rasne i vjerske mržnje, razdora i netrpeljivosti

(1) Tko javno izaziva ili širi nacionalnu, rasnu ili vjersku mržnju, razdor ili netrpeljivost među konstitutivnim narodima i ostalima, kao i drugima koji

žive ili borave u Bosni i Hercegovini, kaznit će se kaznom zatvora od tri mjeseca do tri godine.

(2) Tko kazneno djelo iz stavka 1 ovog članka učini zloupotrebom svog položaja ili ovlasti, kaznit će se kaznom zatvora od jedne do deset godina.

b) Kazneni zakon Federacije Bosne i Hercegovine

Članak 163

Izazivanje nacionalne, rasne ili vjerske mržnje, razdora i netrpeljivosti

(1) Tko javno izaziva ili širi nacionalnu, rasnu ili vjersku mržnju, razdor ili netrpeljivost među konstitutivnim narodima i ostalima koji žive u Federaciji, kaznit će se kaznom zatvora od tri mjeseca do tri godine.

(2) Tko kazneno djelo iz stavka 1 ovog članka učini prinudom, zlostavljanjem, ugrožavanjem sigurnosti, izlaganjem poruzi nacionalnih, etničkih ili vjerskih simbola, oštećenjem tuđih simbola, sknavljenjem spomenika, spomen-obilježja ili grobova, kaznit će se kaznom zatvora od jedne do osam godina.

(3) Kaznom iz stavka 2 ovog članka kaznit će se tko kazneno djelo iz stavka 1 ovog članka učini zloupotrebom položaja ili ovlasti, ili ako je zbog tog djela došlo do nereda, nasilja ili drugih teških posljedica za zajednički život konstitutivnih naroda i ostalih koji žive u Federaciji.

Tko kazneno djelo iz stavka 1 ovog članka učini zloupotrebom svoga položaja ili ovlasti, kaznit će se kaznom zatvora od jedne do deset godina.

(4) Tko kazneno djelo iz stavka 2 ovog članka učini zloupotrebom položaja ili ovlasti, ili ako je zbog tog djela došlo do nereda, nasilja ili drugih teških posljedica za zajednički život konstitutivnih naroda i ostalih koji žive u Federaciji, kaznit će se kaznom zatvora od jedne do deset godina.

(5) Tko kazneno djelo iz stavka 1 ovog članka učini javnim poricanjem ili opravdanjem genocida, zločina protiv čovječnosti ili počinjenih ratnih zločina utvrđenih pravomoćnom odlukom Međunarodnog suda pravde, Međunarodnog kaznenog suda za bivšu Jugoslaviju ili domaćeg suda, kaznit će se kaznom zatvora od tri mjeseca do tri godine.

Članak 363

Neovlašteno posjedovanje ili ugrožavanje javnog reda putem radijske ili televizijske postaje

(1) Tko protivno propisima o sustavima veza posjeduje radijsku ili televizijsku postaju ili radiotelevizijsku postaju koristi bez propisanog odobrenja, kaznit će se novčanom kaznom ili kaznom zatvora do jedne godine.

(2) Tko grubo kršeći standarde profesionalnog ponašanja medija i novinara koristi huškački ili govor mržnje, ili govor koji očito poziva ili potiče na nasilje, nacionalne ili etničke sukobe i time dovede do ugrožavanja javnog reda ili mira, kaznit će se novčanom kaznom ili kaznom zatvora do tri godine.

c) Kazneni zakon Republike Srpske

Članak 294 a (1)

Izazivanje nacionalne, rasne i vjerske mržnje i netrpeljivosti

(1) Tko izaziva ili širi nacionalnu, rasnu ili vjersku mržnju, razdor ili netrpeljivost, ili širi ideje o superiornosti jedne rase ili naroda nad drugim, kaznit će se novčanom kaznom ili zatvorom do dvije godine.

(2) Ako je djelo iz stavka 1 ovog članka počinjeno prinudom, zlostavljanjem, ugrožavanjem sigurnosti, izlaganjem poruzi nacionalnih, etničkih ili vjerskih simbola, oštećenjem tuđih stvari, sknavljenjem spomenika, spomen-obilježja ili grobova, počinitelj će se kazniti zatvorom od šest mjeseci do pet godina.

(3) Ako je uslijed djela iz st. 1 i 2 ovog članka došlo do nereda, nasilja ili drugih teških posljedica za zajednički život naroda i ostalih koji žive u Republici Srpskoj, kaznit će se zatvorom od jedne do osam godina.

(4) Materijal i predmeti koji nose poruke iz stavka 1 ovog članka, kao i sredstva za njihovu izradu, razmnožavanje ili raspačavanje oduzet će se.

d) Kodeks o audiovizualnim medijskim uslugama i medijskim uslugama radija

Članak 4

Govor mržnje

(1) Audiovizualne medijske usluge i medijske usluge radija neće ponižavati, zastrašivati ili poticati na mržnju, nasilje ili diskriminaciju protiv osoba ili skupina na osnovi spola, rase, etničke pripadnosti, nacionalnosti, vjere ili uvjerenja, invalidnosti, posebnih potreba, dobi, seksualne orijentacije, društvenog podrijetla ili na osnovi bilo koje druge okolnosti koja ima za svrhu ili posljedicu da bilo kojoj osobi onemogući ili ugrožava priznavanje, uživanje ili ostvarivanje na ravnopravnoj osnovi, njenih prava i sloboda.

(2) Audiovizualne medijske usluge i medijske usluge radija neće stvarati jasan i neposredan rizik od poticanja mržnje, nasilja ili diskriminacije protiv osobe ili skupine po osnovama iz stavka 1 ovog članka, ili koji od strane publike može biti protumačen kao poticanje na mržnju, nasilje, nered i nemire, ili koji bi mogao izazvati ili poticati kaznena djela.

(3) Izuzetak od stavka 1 i 2 ovog članka su audiovizualne medijske usluge i medijske usluge radija koje su dio znanstvenog, autorskog ili dokumen-

tarnog rada i/ili predstavljaju dio objektivnog novinarskog izvještavanja i objavljene su bez namjere da se potiču radnje navedene u st. 1 i 2 ovog članka, odnosno s namjerom da se kritički ukaže na takve radnje.

Kodeks o komercijalnim komunikacijama

Članak 3

Opća načela komercijalne komunikacije

(4) Komercijalne komunikacije neće:

- a) dovoditi u pitanje poštovanje ljudskog dostojanstva;
- b) ponižavati, zastrašivati ili poticati na mržnju, nasilje ili diskriminaciju protiv osobe ili skupine na osnovi spola, rase, etničke pripadnosti, nacionalnosti, vjere ili uvjerenja, invalidnosti, posebnih potreba, dobi, seksualne orijentacije, društvenog podrijetla ili na osnovi bilo koje druge okolnosti koja ima za svrhu ili posljedicu da bilo kojoj osobi onemogući ili ugrožava priznavanje, uživanje ili ostvarivanje na ravnopravnoj osnovi njenih prava i sloboda;
- c) biti uvredljive ili u suprotnosti s općeprihvaćenim standardima pristojnosti;
- d) poticati ponašanje koje je štetno za zdravlje ili sigurnost;
- e) poticati ponašanje koje je štetno za životnu sredinu.

HRVATSKI PRAVNI I INSTITUCIONALNI KONTEKST

---

1. Osnivanje, mandat i ovlasti nacionalnog regulatornog tijela

Vijeće za elektronske medije, nacionalno regulatorno tijelo Republike Hrvatske, upravlja Agencijom za elektronske medije i obavlja dužnosti regulatornog tijela u području elektronskih medija u Hrvatskoj. Vijeće ima sedam članova, od kojih je jedan predsjednik Vijeća i ujedno ravnatelj Agencije. Predsjednik i ostali članovi Vijeća biraju se na razdoblje od pet godina od strane Hrvatskog sabora, na prijedlog Vlade Republike Hrvatske. Agencija za elektronske medije sama po sebi nije „objedinjeni” regulator, jer dijeli svoje nadležnosti s HAKOM-om (Hrvatskom regulatornom agencijom za mrežne djelatnosti), koja se bavi dodjelom frekvencija. Zakon koji se odnosi na elektronske medije, Zakon o elektronskim medijima, uređuje prava, obveze i odgovornosti pravnih i fizičkih osoba koje pružaju audio i audiovizualne medijske usluge i usluge elektronskih publikacija putem elektronskih komunikacijskih mreža i interes Republike Hrvatske u području elektronskih medija. Nadležnosti AEM-a su regulacija audiovizualnih i audiomedijskih usluga, uključujući i nadzor nad programima, zaštitu maloljetnih osoba i razvoj plura-

lizma. Osim toga, AEM osigurava korektnu konkurenciju, provođenje postupka davanja koncesija, praćenje namjenskog trošenja sredstava Fonda za promociju pluralizma i raznolikosti elektronskih medija, potiče i vodi računa o istraživanju i srodnim djelatnostima, promovirajući medijsku pismenost i vrši druge nadležnosti koje proizilaze iz članka 69 Zakona elektronskim medijima.

internetska stranica: www.e-mediji.hr

2. Zakonodavstvo koje se odnosi na govor mržnje

a) Zakon o elektronskim medijima

Članak 12

(2) U audio i/ili audiovizualnim medijskim uslugama nije dopušteno poticati, pogodovati poticanju i širiti mržnju ili diskriminaciju na osnovi rase ili etničke pripadnosti ili boje kože, spola, jezika, vjere, političkog ili drugog uvjerenja, nacionalnog ili socijalnog podrijetla, imovinskog stanja, članstva u sindikatu, obrazovanja, društvenog položaja, bračnog ili obiteljskog statusa, dobi, zdravstvenog stanja, invaliditeta, genetskog naslijeđa, rodnog identiteta, izražavanja ili spolne orijentacije, te antisemitizam i ksenofobiju, ideje fašističkih, nacionalističkih, komunističkih i drugih totalitarnih režima.

Članak 16

(4) Audiovizualne komercijalne komunikacije ne smiju:

- dovoditi u pitanje poštovanje ljudskog dostojanstva;
- uključivati ili promovirati bilo kakvu diskriminaciju na osnovi spola, rase, etničkog podrijetla, nacionalnosti, vjere ili uvjerenja, invalidnosti, dobi ili spolne orijentacije;
- poticati ponašanje koje je štetno za zdravlje ili sigurnost;
- poticati ponašanje koje u velikoj mjeri šteti zaštiti životne sredine.

b) Kazneni zakon

Javno poticanje na nasilje i mržnju

Članak 325

(1) Tko putem tiska, radija, televizije, računalnog sustava ili mreže, na javnom skupu ili na drugi način javno potiče ili javnosti učini dostupnim letke, slike ili druge materijale kojima se poziva na nasilje ili mržnju usmjerenu prema skupini ljudi ili pripadniku skupine zbog njihove rasne, vjerske, nacionalne ili etničke pripadnosti, podrijetla, boje kože, spola, spolnog opredjeljenja, rodnog identiteta, invaliditeta ili kakvih drugih osobina, kaznit će se kaznom zatvora do tri godine.

(4) Kaznom iz stavka 1 ovoga članka kaznit će se tko javno odobrava, poriče ili znatno umanjuje kazneno djelo genocida, zločina agresije, zločina protiv čovječnosti ili ratnog zločina, usmjereno prema skupini ljudi ili pripadniku skupine zbog njihove rasne, vjerske, nacionalne ili etničke pripadnosti, podrijetla ili boje kože, na način koji je prikladan za poticanje nasilja ili mržnje protiv takve skupine ili pripadnika te skupine.

(5) Za pokušaj kaznenog djela iz stavka 1 i 4 ovoga članka počinitelj će se kazniti.

MAKEDONSKI PRAVNI I INSTITUCIONALNI KONTEKST

---

1. Osnivanje, mandat i ovlasti nacionalnog regulatornog tijela

Nacionalno regulatorno tijelo je Agencija za audio i audiovizualne medijske usluge (AVMU), osnovana Zakonom o audio i audiovizualnim medijskim uslugama. Nadležnosti AVMU-a su: osiguravanje transparentnosti pružatelja medijskih usluga; zaštita i razvoj pluralizma u audio i audiovizualnim medijskim uslugama; poticanje i podrška postojanju raznovrsnih i neovisnih audio i audiovizualnih medijskih usluga; poduzimanje mjera u slučaju kršenja zakona, podzakonskih akata i uvjeta licence; osiguravanje zaštite maloljetnika; usvajanje podzakonskih akata; zaštita interesa građana audio i audiovizualnim medijskim uslugama; utvrđivanje nedopuštene medijske koncentracije; dodjela, ukidanje ili produženje licenci za televizijsko ili radijsko prikazivanje; poduzimanje mjera za privremeno ukidanje prijenosa i prijema audio i audiovizualnih medijskih usluga iz trećih zemalja; usvajanje liste najvažnijih događaja; poticanje medijske pismenosti; vršenje programskog, upravnog i stručnog nadzora; vođenje registara usluga TV, radija, tiska i AV medija na zahtjev; provođenje istraživanja i analiza u vezi s pitanjima koja se odnose na audio i audiovizualne medijske usluge; provođenje mjerenja praćenja programskih sadržaja itd. Odluke donesene u slučajevima kršenja odredbi zakona, uvjeti izdavanja dopuštenja, potvrda o registraciji, podzakonski akti i drugi akti Agencije su konačni. Ove odluke mogu biti predmet upravnog spora pred nadležnim sudom.

internetska stranica: www.avmu.mk

Zakonska obveza AVMU-a je objavljivati sve izvještaje o praćenju i provedenim mjerama na internetskoj stranici (od donošenja novog zakona 2014. godine). Godišnji izvještaj se svake godine i objavljuje. Osim toga, analize poduzetih mjera i kršenja koja se ponavljaju, kao i analize drugostupanjskog sudskog postupka redovito se objavljuju na internetskoj stranici.

2. Zakonodavstvo koje se odnosi na govor mržnje

a) Zakon o audio i audiovizualnim medijskim uslugama

Članak 48

Posebne zabrane

(1) Audio i audiovizualne medijske usluge ne smiju sadržavati programe koji ugrožavaju nacionalnu sigurnost, pozivaju na nasilno rušenje

ustavnog poretka, pozivaju na vojnu agresiju ili oružani sukob, potiču ili šire diskriminaciju, netoleranciju ili mržnju na osnovi rase, spola, vjere ili nacionalnosti.

(2) Posebne zabrane iz stavka 1 ovog članka moraju biti u skladu s praksom Europskog suda za ljudska prava.

Članak 53

Audiovizualna komercijalna komunikacija

...

(4) Audiovizualna komercijalna komunikacija ne smije:

- dovoditi u pitanje poštovanje ljudskog dostojanstva;
- sudjelovati u ili promovirati bilo kakvu diskriminaciju na osnovi spola, rase, etničke pripadnosti, nacionalnosti, vjere ili uvjerenja, invaliditeta, dobi ili seksualne orijentacije;
- poticati ponašanje štetno za zdravlje ili sigurnost;
- poticati ponašanje koje bi značajno ugrozilo životnu sredinu.

...

Članak 61

Načela

Pružatelji medijskih usluga slijedit će ova načela u obavljanju svoje poslovne aktivnosti:

- njegovanje i razvoj humanih i moralnih vrijednosti ljudskih bića, te zaštita privatnosti i dostojanstva svake osobe;
- jednakost sloboda i prava, bez obzira na spol, rasu, nacionalno, etničko ili socijalno podrijetlo, politička ili vjerska uvjerenja, bogatstvo i društveni status pojedinca i građanina;
- promocija duha tolerancije, međusobnog poštovanja i razumijevanja svih pojedinaca različitog etničkog i kulturnog podrijetla;

...

- promocija međunarodnog razumijevanja i suradnje, javnog pojma pravедnosti i potrebe zaštite demokratskih sloboda;

...

- objektivno i nepristrano predstavljanje događaja, s jednakim odnosom prema različitim stavovima i mišljenjima, omogućavanje slobodnog stvaranja javnog mnijenja o pojedinim događajima i problemima;

...

b) Zakon o sprječavanju i zaštiti od diskriminacije

Osnove diskriminacije

Članak 3

Zabranjena je svaka neposredna ili posredna diskriminacija, pozivanje i poticanje diskriminacije i pomaganje u diskriminatorском postupanju na osnovi spola, rase, boje kože, spola, pripadnosti marginaliziranoj skupini, etničkog podrijetla, jezika, državljanstva, socijalnog podrijetla, vjere ili vjeroispovijesti, druge vrste uvjerenja, obrazovanja, političke pripadnosti, osobnog ili društvenog statusa, intelektualnog i fizičkog invaliditeta, dobi, obiteljskog ili bračnog statusa, imovinskog statusa, zdravstvenog stanja ili na bilo kojoj drugoj osnovi utvrđenoj zakonom ili međunarodnim ugovorom (u daljnjem tekstu: osnove diskriminacije).

Značenje izraza koji se koriste u ovom Zakonu

Članak 5

Određeni izrazi koji se koriste u ovom Zakonu imaju ova značenja:

.....

3. Diskriminacija je svako neopravdano, pravno ili stvarno, neposredno ili posredno razlikovanje ili nejednako postupanje, odnosno dopuštenje (isključivanje, ograničavanje ili davanje prioriteta) koje se odnosi na osobe ili skupine na osnovi spola, rase, boje kože, roda, pripadnosti marginaliziranoj skupini, etničkog podrijetla, jezika, državljanstva, socijalnog podrijetla, vjeroispovijesti ili uvjerenja, obrazovanja, političke pripadnosti, osobnog ili društvenog statusa, intelektualnog ili tjelesnog invaliditeta, dobi, obiteljskog ili bračnog statusa, imovinskog statusa, zdravstvenog stanja ili na bilo kojoj drugoj osnovi;

4. Diskriminatorno ponašanje ili postupanje je svako aktivno ili pasivno ponašanje bilo koje osobe od strane državnih tijela, kao i pravnih i fizičkih osoba iz privatnog i javnog sektora u javnom životu, koje stvara osnovu za neopravdane privilegije i nepriviligiranost svakog pojedinca, odnosno koje izlaže neopravdanom ili ponižavajućem ponašanju u odnosu na druge pojedince u sličnoj situaciji po bilo kojoj osnovi diskriminacije.

c) Kazneni zakon

Ugrožavanje sigurnosti

Članak 144

...

(4) Svako tko, pomoću informacijskog sustava, prijeti da će počiniti kazneno djelo zapriječeno kaznom od pet godina zatvora ili težom kaznom protiv neke osobe zbog njenog spola, rase, boje kože, roda, pripadnosti marginaliziranoj skupini, etničkog podrijetla, jezika, nacionalne pripadnosti, socijalnog podrijetla, vjeroispovijesti ili vjerskih uvjerenja, drugog uvjerenja, obrazovanja, političke pripadnosti, osobnog ili društvenog statusa, intelektualnog ili fizičkog nedostatka, dobi, obiteljskog ili bračnog statusa, imovinskog statusa, zdravstvenog stanja ili na bilo kojoj drugoj osnovi predviđenoj zakonom ili potvrđenoj međunarodnim ugovorom, kaznit će se zatvorom od jedne do pet godina.

...

Izazivanje mržnje, razdora i netolerancije na nacionalnoj, rasnoj ili vjerskoj osnovi ili drugoj osnovi diskriminacije

Članak 319

(1) Tko silom, maltretiranjem, ugrožavanjem sigurnosti, ruganjem nacionalnim, etničkim, vjerskim i drugim simbolima, spaljivanjem, uništavanjem ili drugom vrstom oštećivanja zastave države ili zastave drugih država, oštećenjem tuđih predmeta, sknavljenjem spomenika, grobova ili na bilo koji drugi diskriminatorski način, neposredno ili posredno, izaziva ili pobuđuje mržnju, razdor ili netrpeljivost na osnovi spola, rase, boje kože, roda, pripadnosti marginaliziranoj skupini, etničkog podrijetla, jezika, nacionalne pripadnosti, socijalnog podrijetla, vjeroispovijesti ili vjerskih uvjerenja, drugih uvjerenja, obrazovanja, političke pripadnosti, osobnog ili društvenog statusa, intelektualnog ili mentalnog nedostatka, dobi, obiteljskog ili bračnog statusa, imovinskog statusa, zdravstvenog stanja, odnosno po bilo kojoj drugoj osnovi predviđenoj zakonom ili potvrđenoj međunarodnim ugovorom, kaznit će se zatvorom od jedne do pet godina.

(2) Osoba koja učini kazneno djelo iz stavka 1 ovog članka zloupotrebom svog položaja ili ovlasti, ili ako ta kaznena djela dovedu do nemira i nasilja protiv ljudi ili oštećenja imovine velikih razmjera, kaznit će se zatvorom od jedne do deset godina.

Distribucija rasističkog ili ksenofobnog materijala preko računalnih sustava

Članak 394 g

(1) Svaka osoba koja, preko računalnog sustava, širi rasistički i ksenofobni pisani materijal, fotografije ili drugo predstavljanje ideja ili teorija koje

pomažu, promoviraju ili stimuliraju mržnju, diskriminaciju ili nasilje u javnosti protiv bilo koje osobe ili skupine, na osnovi spola, rase, boje kože, roda, pripadnosti marginaliziranoj skupini, etničkog podrijetla, jezika, nacionalne pripadnosti, društvenog podrijetla, vjeroispovijesti ili vjerskog uvjerenja, drugog uvjerenja, obrazovanja, političke pripadnosti, osobnog ili socijalnog stanja, intelektualnog ili fizičkog nedostatka, dobi, obiteljskog ili bračnog statusa, imovinskog statusa, zdravstvenog stanja ili po bilo kojoj drugoj osnovi predviđenoj zakonom ili potvrđenoj međunarodnim ugovorom, kaznit će se zatvorom od jedne do pet godina.

(2) Kaznom iz stavka 1 ovog članka kaznit će se svaka osoba koja počini kazneno djelo drugim sredstvima javnog informiranja.

(3) Svaka osoba koja počini kazneno djelo iz stavka 1 i 2 ovog članka zloupotrebom položaja ili ovlasti, ili ako su ta kaznena djela dovela do nereda i nasilja nad ljudima ili do veće materijalne štete, bit će osuđena na kaznu zatvora od jedne do deset godina.

Odobranje ili opravdavanje genocida, zločina protiv čovječnosti ili ratnih zločina

Članak 407 a

(1) Svatko tko javno negira, grubo minimalizira, odobrava i opravdava zločine navedene u člancima od 403 do 407¹¹², preko informacijskog sustava, kaznit će se zatvorom od jedne do pet godina.

(2) Ako se negiranje, minimaliziranje, odobranje ili opravdavanje vrši s ciljem da potakne mržnju, diskriminaciju ili nasilje protiv osobe ili skupine osoba zbog njihovog nacionalnog, etničkog ili rasnog podrijetla ili vjeroispovijesti, počinitelj će se kazniti zatvorom u trajanju od najmanje četiri godine.

Rasna i druga diskriminacija

Članak 417

(1) Osoba koja na osnovi razlike u spolu, rasi, boji kože, rodu, pripadnosti marginaliziranoj skupini, etničkom podrijetlu, jeziku, nacionalnoj pripadnosti, socijalnom podrijetlu, vjeroispovijesti ili vjerskom uvjerenju, drugoj vrsti uvjerenja, obrazovanju, političkoj pripadnosti, osobnom ili socijalnom stanju, intelektualnom ili fizičkom nedostatku, dobi, obiteljskom ili bračnom statusu, imovinskom statusu, zdravstvenom stanju ili bilo kojoj drugoj osnovi predviđenoj zakonom ili potvrđenoj međunarodnim ugovorom, krši osnovna ljudska prava i slobode priznate od strane međunarodne zajednice, kaznit će se kaznom zatvora u trajanju od šest mjeseci do pet godina zatvora.

---

112 Članci od 403 do 407 uređuju pitanja: genocida, zločina protiv čovječnosti, ratnih zločina protiv civila, ratnih zločina protiv ranjenih i bolesnih, ratnih zločina protiv ratnih zatvorenika i upotrebe nezakonitih sredstava borbe.

(2) Kaznom iz stavka 1 ovog članka kaznit će se i tko progoni organizacije ili pojedince zbog njihovih napora usmjerenih prema jednakosti ljudi.

(3) Tko širi ideje o superiornosti jedne rase nad drugom, propagira rasnu mržnju ili potiče na rasnu diskriminaciju, kaznit će se zatvorom u trajanju od šest mjeseci do tri godine.

CRNOGORSKI PRAVNI I INSTITUCIONALNI KONTEKST

---

1. Osnivanje, mandat i ovlasti nacionalnog regulatornog tijela

Nacionalno regulatorno tijelo Crne Gore je Agencija za elektronske medije Crne Gore (AEM), osnovana Zakonom o elektronskim medijima. Nadležnosti AEM-a su: izrada programa razvoja sektora audiovizualnih medijskih usluga; davanje suglasnosti na prijedlog plana raspodjele radiofrekvencija, izdavanje odobrenja za pružanje audiovizualnih medijskih usluga; utvrđivanje visine naknada za odobrenja; vođenje registra pružatelja audiovizualnih medijskih usluga i elektronskih publikacija; odlučivanje o prigovorima fizičkih i pravnih osoba u vezi s radom pružatelja audiovizualnih medijskih usluga, vršenje nadzora nad primjenom zakona; donošenje i provođenje podzakonskih akata za provođenje zakona; obavljanje drugih poslova. Ravnatelj AEM-a je prvostupanjsko tijelo, dok Vijeće AEM-a djeluje kao drugostupanjsko tijelo. Upravni spor može se pokrenuti pred Upravnim sudom Crne Gore. Postupak pred Ustavnim sudom Crne Gore može se pokrenuti protiv bilo kojeg pravilnika ili drugog općeg podzakonskog akta koji uređuje rad pružatelja audiovizualnih medijskih usluga.

internetska stranica: www.ardcg.org

Sve odluke koje se odnose na postupak po pritužbi ili postupak koji se pokreće po službenoj dužnosti u vezi s kršenjem uvjeta odobrenja objavljuju se na internetskoj stranici. Jednako tako, svi godišnji financijski i operativni planovi i izvještaji, kao i godišnji izvještaji revizije objavljuju se na internetskoj stranici.

2. Zakonodavstvo koje se odnosi na govor mržnje

a) Kazneni zakon

4. Posebne odredbe o odgovornosti za kaznena djela počinjena putem medija Članak 28

(1) Za kaznena djela počinjena putem medija odgovoran je urednik, odnosno osoba koja ga je zamjenjivala u vrijeme objavljivanja informacije ako:

- 1) je do završetka glavne rasprave pred prvostupanjskim sudom autor ostao nepoznat;

- 2) je informacija objavljena bez suglasnosti autora;
- 3) su u vrijeme objavljivanja informacije postojale stvarne ili pravne smetnje za gonjenje autora, koje i dalje traju.

(2) Nije odgovoran urednik, odnosno osoba koja ga zamjenjuje ako iz opravdanih razloga nije znala za neku od okolnosti navedenih u stavku 1 toč. 1 do 3 ovog članka.

Članak 29

(1) Kad postoje uvjeti iz članka 28 ovog zakona odgovorni su:

- 1) izdavač – za kazneno djelo počinjeno u tiskanim publikacijama, a ako nema izdavača ili postoje stvarne ili pravne smetnje za njegovo gonjenje – tiskar koji je za to znao;
- 2) proizvođač – za kazneno djelo počinjeno putem kompakt-diska, gramofonske ploče, magnetofonske trake i drugih auditivnih sredstava, filma za javno i privatno prikazivanje, dijapozitiva, videosredstava ili sličnih sredstava namijenjenih širem krugu osoba.

(2) Ako je izdavač, tiskar ili proizvođač pravna osoba ili državno tijelo, odgovorna je osoba koja odgovara za izdavanje, tisak ili proizvodnju.

Članak 30

Odredbe o odgovornosti osoba iz čl. 28 i 29 ovog zakona primjenjuju se samo ako se te osobe po općim odredbama ovog zakona ne mogu smatrati počiniteljima kaznenog djela.

Članak 42 a

Ako je kazneno djelo počinjeno iz mržnje zbog pripadnosti rasi, vjeroispovijesti, nacionalne ili etničke pripadnosti, spola, seksualne orijentacije ili rod-nog identiteta druge osobe, tu okolnost sud će uzeti kao otežavajuću, osim ako to nije propisano kao obilježje osnovnog ili težeg oblika kaznenog djela.

Izazivanje nacionalne, rasne i vjerske mržnje

Članak 370

(1) Tko javno potiče na nasilje ili mržnju prema osobi ili članu skupine na osnovi rase, boje kože, religije, podrijetla, državne ili nacionalne pripadnosti, kaznit će se zatvorom od šest mjeseci do pet godina.

(2) Kaznom iz stavka 1 ovog članka kaznit će se i tko javno odobrava, negira postojanje ili značajno umanjuje težinu kaznenih djela genocida, zločina protiv čovječnosti i ratnih zločina počinjenih protiv skupine ili člana skupine

koja je određena na osnovi rase, boje kože, religije, podrijetla, državne ili nacionalne pripadnosti, na način koji može dovesti do nasilja ili izazvati mržnju prema skupini osoba ili članu takve skupine, ako su ta kaznena djela utvrđena pravomoćnom presudom suda u Crnoj Gori ili Međunarodnog kaznenog suda.

(3) Ako je djelo iz st. 1 i 2 ovog članka počinjeno prinudom, zlostavljanjem, ugrožavanjem sigurnosti, izlaganjem poruzi nacionalnih, etničkih ili vjerskih simbola, oštećenjem tuđih stvari, sknavljenjem spomenika, spomen-obilježja ili grobova, počinitelj će se kazniti zatvorom od jedne do osam godina.

(4) Tko djelo iz st. 1 do 3 ovog članka vrši zloupotrebom položaja ili ako je uslijed tih djela došlo do nereda, nasilja ili drugih teških posljedica za zajednički život naroda, nacionalnih manjina ili etičnih skupina koje žive u Crnoj Gori, kaznit će se za djelo iz stavka 1 ovog članka zatvorom od jedne do osam godina, a za djelo iz st. 2 i 3 zatvorom od dvije do deset godina.

Rasna i druga diskriminacija

Članak 443

(1) Tko na osnovi razlike u rasi, boji kože, nacionalnosti, etničkom podrijetlu ili nekom drugom osobnom obilježju krši osnovna ljudska prava i slobode zajamčene općeprihvaćenim pravilima međunarodnog prava i potvrđene međunarodnim ugovorima od strane Crne Gore, kaznit će se zatvorom od šest mjeseci do pet godina.

(2) Kaznom iz stavka 1 ovog članka kaznit će se tko vrši progon organizacija ili pojedinaca zbog njihovog zalaganja za ravnopravnost ljudi.

(3) Tko širi ideje o superiornosti jedne rase nad drugom, propagira mržnju ili netrpeljivost na osnovi rase, spola, invaliditeta, seksualne orijentacije, rod-nog identiteta ili drugog osobnog obilježja, potiče na rasnu ili drugu diskriminaciju, kaznit će se zatvorom od tri mjeseca do tri godine.

(4) Tko djelo iz st. 1 do 3 ovog članka vrši zloupotrebom položaja, ili ako je uslijed tih djela došlo do nereda ili nasilja, kaznit će se za djelo iz st. 1 i 2 ovog članka zatvorom od jedne do osam godina, a za djelo iz stavka 3 ovog članka zatvorom od šest mjeseci do pet godina.

b) Zakon o medijima

Članak 11

Nadležni sud može, na prijedlog državnog tužitelja, zabraniti distribuciju objavljenog programskog sadržaja medija kojim se poziva na nasilno rušenje ustavnog poretka, narušavanje teritorijalne cjelovitosti Crne Gore, kršenje zajamčenih sloboda i prava čovjeka i građanina ili izazivanje nacionalne, rasne ili vjerske netrpeljivosti ili mržnje.

Članak 23

Zabranjeno je objavljivanje informacija i mišljenja kojima se potiče diskriminacija, mržnja ili nasilje protiv osoba ili skupine osoba zbog njihove pripadnosti ili nepripadnosti nekoj rasi, vjeri, naciji, etničkoj skupini, spolu ili seksualne opredijeljenosti.

Osnivač medija i autor neće odgovarati ako su objavljene informacije i mišljenja iz stavka 1 ovog članka dio znanstvenog ili autorskog rada koji se bavi javnom stvari, a objavljeni su:

- bez namjere poticanja na diskriminaciju, mržnju ili nasilje i dio su objektivnog novinarskog izvještaja;
- s namjerom da se kritički ukaže na diskriminaciju, mržnju, nasilje ili na pojave koje predstavljaju ili mogu predstavljati poticaj na takvo ponašanje.

c) Zakon o elektronskim medijima

Članak 48 stavak 2

(2) Uslugom AVM-a ne smije se poticati mržnja ili diskriminacija na osnovi rase, etničke pripadnosti, boje kože, spola, jezika, vjere, političkog ili drugog uvjerenja, nacionalnog ili socijalnog podrijetla, imovinskog stanja, članstva u sindikatu, obrazovanja, društvenog položaja, bračnog ili obiteljskog statusa, dobi, zdravstvenog stanja, invaliditeta, genetskog naslijeđa, rodnog identiteta ili spolne orijentacije.

Članak 85

(3) Posredovanjem komercijalne audiovizualne komunikacije zabranjeno je:

- 2) promoviranje mržnje ili diskriminacije na osnovi spola, rase, nacionalne pripadnosti, vjere ili uvjerenja, invalidnosti, godina ili seksualne orijentacije.

d) Pravilnik o programskim standardima u elektronskim medijima

Članak 4

a) Govor mržnje: svi oblici izražavanja kojima se potiče, omogućava poticanje, širi mržnja ili diskriminacija na osnovi rase, etničke pripadnosti, boje kože, spola, jezika, vjere, političkog ili drugog uvjerenja, nacionalnog ili socijalnog podrijetla, imovinskog stanja, članstva u sindikatu, obrazovanja, društvenog položaja, bračnog ili obiteljskog statusa, dobi, zdravstvenog stanja, invaliditeta, genetskog naslijeđa, rodnog identiteta ili spolne orijentacije;

Članak 6

U elektronskim medijima zabranjeno je prikazivanje programskih sadržaja kojima se:

...

- d) potiče, omogućava poticanje ili širi govor mržnje.

...

Članak 17

(1) Programski sadržaji elektronskih medija ne smiju biti usmjereni na kršenje zajamčenih sloboda i prava čovjeka i građanina ili izazivanje nacionalne, rasne i vjerske netrpeljivosti ili mržnje.

(2) U programima elektronskih medija zabranjeno je prikazivanje programskih sadržaja kojima se naglašava pripadnost etničkoj skupini, spolu ili seksualnoj opredjeljenosti kao obliku diskriminacije prema njima.

(3) Elektronski mediji dužni su izbjegavati korištenje uvredljivih izraza koji bi se mogli povezati s određenom društvenom skupinom.

Članak 18

Prikazivanje programskih sadržaja iz članka 17 dopušteno je isključivo ako su dio znanstvenog, autorskog ili dokumentarnog rada, a objavljeni su:

- (a) bez namjere da se potiče na diskriminaciju, mržnju ili nasilje i dio su objektivnog novinarskog izvještaja;
- (b) s namjerom da se kritički ukaže na diskriminaciju, mržnju, nasilje ili na pojave koje predstavljaju ili mogu predstavljati poticaj na takvo ponašanje.

KOSOVSKI* PRAVNI I INSTITUCIONALNI KONTEKST

---

1. Osnivanje, mandat i ovlasti nacionalnog regulatornog tijela

Nacionalno regulatorno tijelo je Neovisno povjerenstvo za medije (IMC), osnovano Ustavom i Zakonom br. 04/L-44 o Neovisnom povjerenstvu za medije. IMC je neovisno tijelo zaduženo za: reguliranje audio i audiovizualnih medijskih usluga; usvajanje podzakonskih akata; proceduru izdavanja odobrenja, upravljanje i nadzor nad frekvencijskim spektrom; utvrđivanje i naplatu naknada za izdavanje odobrenja; kao i izricanje sankcija za kršenje pravila i propisa. IMC zadužen je za

pripremu strateških dokumenata, kao što su dokumenti u vezi s prelaskom na digitalno prikazivanje, kao i drugi strateški dokumenti za audiovizualne medijske usluge koje usvaja Vlada. IMC sastoji se od Glavnog izvršnog kabineta, Izvršnog odbora i Odbora za žalbe. Članove Povjerenstva i Odbora za žalbe bira Skupština, a izvršnog ravnatelja imenuje Povjerenstvo. Na odluke IMC-a može se uložiti žalba Odboru za žalbe. U skladu s tim, drugostupanjski žalbeni postupak može se pokrenuti pred sudom.

internetska stranica: www.kpm-ks.org.

IMC priprema godišnje izvještaje koji se objavljuju nakon njihovog usvajanja u Parlamentu.

2. Zakonodavstvo koje se odnosi na govor mržnje

a) Etički kodeks za pružatelje medijskih usluga

Članak 3 Štetan i uvredljiv sadržaj

1. Pružatelji medijskih usluga ne bi trebali emitirati nikakav materijal koji promovira ili potiče kriminal i kriminalne aktivnosti, ili koji nosi rizik od nanošenja štete koja može dovesti do smrti, ozljede, oštećenja imovine ili bilo kojeg drugog oblika nasilja.

3. Pružatelji medijskih usluga osigurati će da materijal koji može dovesti do štete ili predstavlja kršenje, bude opravdan kontekstom. Takvi materijali mogu uključivati, ali nisu ograničeni na uvredljiv jezik, nasilje, seks, seksualno nasilje, ponižavanje, nanošenje boli, povredu ljudskog dostojanstva, diskriminatorско postupanje ili jezik. Odgovarajuće informacije trebaju se prenositi i u slučajevima kada će pomoći u izbjegavanju ili svođenju na minimum bilo kakvog kršenja.

Članak 4 Vulgaran i uvredljiv jezik

1. Pružatelji medijskih usluga ne bi trebali prikazivati nikakav materijal koji sadrži vulgaran i uvredljiv govor prije vremenskog ograničenja (od 24.00 do 05.00 sati).

2. Vulgaran ili uvredljiv jezik neće se koristiti u programima namijenjenima djeci i maloljetnicima, osim u posebnim slučajevima procijenjenima na osnovi konteksta.

3. Tijekom programa uživo (rasprave/intervjui itd.) dužnost pružatelja medijskih usluga je da poduzme potrebne radnje kako bi se izbjeglo korištenje vulgarnog ili uvredljivog jezika od strane sudionika.

4. Vulgaran i uvredljiv jezik ne smije se koristiti u prikazivanju prije vremenskog ograničenja (u slučaju televizijskih pružatelja usluga), odnosno posebno kada postoji vjerojatnost da će djeca slušati (u slučaju radijskih postaja), osim ako je to opravdano kontekstom.

Članak 5 Poticanje mržnje

1. Pružatelji medijskih usluga ne bi trebali izazivati ili promovirati, namjerno ili posredno, bilo koji oblik diskriminacije i netolerancije i ne bi trebali prikazivati nikakav materijal koji degradira etničku ili vjersku skupinu, ili materijal koji imputira odgovornost etničke ili vjerske skupine za kriminalne aktivnosti.
2. Rasa, boja kože, spol, jezik, vjeroispovijest, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili socijalno podrijetlo, povezanost s određenom zajednicom, imovina, seksualna, ekonomska i socijalna orijentacija, rođenje, invaliditet ili neki drugi osobni status ne trebaju se koristiti tako da se pojedinci stavljaju u omalovažavajući, nepovoljan položaj, izvrgavaju poruzi ili ismijavaju.
3. Prilikom prikazivanja sadržaja, pružatelji medijskih usluga neće dopustiti upotrebu omalovažavajućih jezičnih izraza u cilju nanošenja boli i prijetnji protiv pojedinca ili skupine na osnovi etničke pripadnosti, vjeroispovijesti, spola, rase, bračnog stanja, dobi te fizičkog ili intelektualnog invaliditeta.
4. Pružatelji medijskih usluga osigurat će korištenje odgovarajuće, pogodne i prihvatljive terminologije za kategoriju osoba s invaliditetom.
5. Pružatelji medijskih usluga ne bi trebali prikazivati programske sadržaje koji potiču mržnju i nejednakost i koji mogu dovesti do kriminalnih ili nasilnih radnji protiv pojedinca ili skupine.
6. Pružatelji medijskih usluga ne bi trebali prikazivati programske sadržaje koji potiču mržnju na osnovi etničke pripadnosti, vjeroispovijesti, spola, rase, bračnog statusa, seksualne opredijeljenosti, dobi, intelektualnog ili fizičkog invaliditeta, bez obzira na situaciju ili okolnosti.
7. Reference koje se odnose na pripadnost na osnovi rase, boje, spola, jezika, vjeroispovijesti, političkog ili drugog mišljenja, nacionalnog ili socijalnog podrijetla, povezanosti s određenom zajednicom, imovine, ekonomskog i socijalnog statusa, seksualne opredijeljenosti, rođenja, invalidnosti ili nekog drugog osobnog statusa mogu se koristiti samo u slučajevima kada je ta informacija od neposrednog značaja za događaj o kojem se izvještava.
8. Pružatelji medijskih usluga neće prikazivati programske sadržaje koji potiču nemire ili pobune.

SRPSKI PRAVNI I INSTITUCIONALNI KONTEKST

---

1. Osnivanje, mandat i ovlasti nacionalnog regulatornog tijela

Nacionalno regulatorno tijelo Srbije je Regulatorno tijelo za elektronske medije (REM). Nadležnosti REM-a su: utvrđivanje prijedloga strategije razvoja medijske usluge radija i audiovizualnih medijskih usluga i dostavljanje Vladi na usvajanje;

donošenje statuta; donošenje općih podzakonskih akata predviđenih zakonom; izdavanje dopuštenja za pružanje medijske usluge televizije i linearne medijske usluge radija; pobliže uređivanje postupka, uvjeta i kriterija za izdavanje dopuštenja u skladu s odredbama zakona i propisivanje obrazaca i sadržaja tog dopuštenja; izdavanje odobrenja za pružanje medijske usluge na zahtjev i pobliže uređivanje postupka izdavanja odobrenja; vođenje Registra medijskih usluga i evidencije pružatelja medijskih usluga na zahtjev; kontrola rada pružatelja medijskih usluga i briga o dosljednoj primjeni odredaba zakona; izricanje mjere pružateljima medijskih usluga u skladu sa zakonom; propisivanje pravila koja su obvezujuća za pružatelje medijskih usluga, a posebno ona kojima se osigurava provođenje Strategije navedene na početku; odlučivanje o prijavama u vezi s programskim djelovanjem pružatelja medijskih usluga; pobliže utvrđivanje logičke numeracije kanala; davanje mišljenja nadležnim državnim tijelima u vezi s pristupanjem međunarodnim konvencijama koje se odnose na područje pružanja medijskih usluga; davanje inicijative za donošenje i izmjenu zakona, drugih propisa i općih akata radi učinkovitog obavljanja poslova iz svog područja rada; utvrđivanje pravila koja se pobliže odnose na programske sadržaje, a u vezi sa zaštitom dostojanstva osobe i drugih osobnih prava, zaštitom prava maloljetnika, zabranom govora mržnje i dr; analiza relevantnog medijskog tržišta, u suradnji s tijelom nadležnim za zaštitu konkurencije, u skladu s metodologijom propisanom aktom koji donosi Regulator; istraživanja potreba korisnika medijskih usluga i zaštita njihovih interesa; suradnja i koordinacija rada s tijelom nadležnim za elektronske komunikacije i tijelom nadležnim za zaštitu konkurencije, kao i s drugim regulatornim tijelima u skladu sa zakonom; poticanje očuvanja i zaštite srpske kulture i jezika, kao i kulture i jezika nacionalnih manjina; poticanje unaprjeđenja dostupnosti medijskih usluga osobama s invaliditetom; poticanje razvoja stvaralaštva u području radija, televizije i drugih audiovizualnih medijskih usluga u Republici Srbiji; poticanje razvoja profesionalizma i visokog stupnja obrazovanja zaposlenih u elektronskim medijima u Republici Srbiji, kao i unaprjeđenje uređivačke neovisnosti i autonomije pružatelja medijskih usluga itd. Protiv bilo koje konačne odluke Vijeća REM-a usvojene u slučajevima kršenja odobrenja, može se pokrenuti upravni spor pred Upravnim sudom.

internetska stranica: www.rem.rs

Sve odluke REM-a koje se odnose na postupak po prijavama ili postupak po službenoj dužnosti objavljuju se na internetskoj stranici. Godišnji izvještaji REM-a sadrže ključne podatke o strukturi mjera izrečenih protiv pružatelja audiovizualnih medijskih usluga.

2. Zakonodavstvo koje se odnosi na govor mržnje

a) Ustav Republike Srbije

Članak 49

Zabrana izazivanja rasne, nacionalne i vjerske mržnje

Zabranjeno je i kažnjivo svako izazivanje i poticanje rasne, nacionalne, vjerske ili druge neravnopravnosti, mržnje i netrpeljivosti.

b) Zakon o javnom informiranju i medijima

Članak 75

Zabrana govora mržnje

Idejama, mišljenjem, odnosno informacijama koje se objavljuju u medijima ne smije se poticati diskriminacija, mržnja ili nasilje protiv osoba ili skupine osoba zbog njihove pripadnosti ili nepripadnosti nekoj rasi, vjeri, naciji, spolu, zbog njihove seksualne opredijeljenosti ili drugog osobnog obilježja, bez obzira na to je li objavljivanjem počinjeno kazneno djelo.

c) Zakon o zabrani diskriminacije

Članak 11

Govor mržnje

Zabranjeno je izražavanje ideja, informacija i mišljenja kojima se potiče diskriminacija, mržnja ili nasilje protiv osoba ili skupine osoba zbog njihovog osobnog obilježja, u javnim glasilima i drugim publikacijama, na skupovima i mjestima dostupnima javnosti ispisivanjem i prikazivanjem poruka ili simbola i na drugi način.

d) Zakon o elektronskim medijima

Članak 51

Zabrana govora mržnje

Regulator brine o tome da programski sadržaj pružatelja medijske usluge ne sadrži informacije kojima se potiče, na otvoren ili prikriven način, diskriminacija, mržnja ili nasilje zbog rase, boje kože, predaka, državljanstva, nacionalne pripadnosti, jezika, vjerskih ili političkih uvjerenja, spola, rodnog identiteta, seksualne orijentacije, imovinskog stanja, rođenja, genetskih obilježja, zdravstvenog stanja, invaliditeta, bračnog i obiteljskog statusa, osuđivanosti, dobi, izgleda, članstva u političkim, sindikalnim i drugim organizacijama i drugih stvarnih, odnosno pretpostavljenih osobnih obilježja.

e) Kazneni zakon

Posebne odredbe o kaznenim djelima počinjenima u tisku ili drugim sredstvima javnog informiranja

Odgovornost urednika

Članak 38

(1) Izvršiteljem kaznenog djela izvršenog objavljivanjem informacije u novinama, na radiju, televiziji ili drugom javnom glasilu smatra se autor informacije.

(2) Iznimno, od odredbe stavka 1 ovog članka izvršiteljem kaznenog djela počinjenog putem novina, radija, televizije ili drugog javnog glasila smatrat će se odgovorni urednik, odnosno osoba koja ga je zamjenjivala u vrijeme objavljivanja informacije:

- 1) ako je do završetka glavne rasprave pred prvostupanjnskim sudom autor ostao nepoznat;
- 2) ako je informacija objavljena bez suglasnosti autora;
- 3) ako su u vrijeme objavljivanja informacije postojale stvarne ili pravne smetnje za gonjenje autora, koje i dalje traju.

(3) Isključena je krivnja odgovornog urednika, odnosno osobe koja ga zamjenjuje ako je bio u neotklonjivoj zabludi u pogledu nekih od okolnosti navedenih u stavku 2 toč. 1 do 3 ovog članka.

Rasna i druga diskriminacija

Članak 387

(1) Tko na osnovi razlike u rasi, boji kože, vjerskoj pripadnosti, nacionalnosti, etničkom podrijetlu ili nekom drugom osobnom obilježju krši osnovna ljudska prava i slobode zajamčene općeprihvaćenim pravilima međunarodnog prava i ratificirane međunarodnim ugovorima od strane Srbije, kaznit će se zatvorom od šest mjeseci do pet godina.

(2) Kaznom iz stavka 1 ovog članka kaznit će se tko vrši progon organizacija ili pojedinaca zbog njihovog zalaganja za ravnopravnost ljudi.

(3) Tko širi ideje o superiornosti jedne rase nad drugom, propagira rasnu mržnju ili potiče na rasnu diskriminaciju, kaznit će se zatvorom od tri mjeseca do tri godine.

(4) Tko širi ili na drugi način učini javno dostupnim tekstove, slike ili svako drugo predstavljanje ideja ili teorija koje zagovaraju ili potiču mržnju, diskriminaciju ili nasilje, protiv bilo koje osobe ili skupne osoba, zasnovanih na rasi, boji kože, vjerskoj pripadnosti, nacionalnosti, etničkom podrijetlu ili nekom drugom osobnom obilježju, kaznit će se zatvorom od tri mjeseca do tri godine.

(5) Tko javno prijeti da će protiv osobe ili skupine osoba zbog pripadnosti određenoj rasi, boji kože, vjeri, nacionalnosti, etničkom podrijetlu ili zbog nekog drugog osobnog obilježja izvršiti kazneno djelo za koje je zapriječena kazna zatvora veća od četiri godine zatvora, kaznit će se zatvorom od tri mjeseca do tri godine.

f) Pravilnik o zaštiti ljudskih prava u području pružanja medijskih usluga

Zabrana govora mržnje

Članak 27

Pružatelj medijske usluge ne smije objaviti programski sadržaj koji sadrži informacije kojima se potiče, na otvoren ili prikriven način, diskriminacija, mr-

žnja ili nasilje protiv osobe ili skupine osoba zbog njihove rase, boje kože, predaka, državljanstva, nacionalne pripadnosti, jezika, vjerskih ili političkih uvjerenja, spola, rodnog identiteta, seksualne orijentacije, imovinskog stanja, rođenja, genetskih obilježja, zdravstvenog stanja, invaliditeta, bračnog i obiteljskog statusa, osuđivanosti, dobi, izgleda, članstva u političkim, sindikalnim i drugim organizacijama i drugih stvarnih, odnosno pretpostavljenih osobnih obilježja.

Pružatelj medijske usluge ne smije objaviti sadržaje kojima se diskriminacija, mržnja ili nasilje protiv osobe ili skupine osoba iz stavka 1 ovog članka veličaju, opravdavaju ili im se umanjuje značaj.

Zabrane iz st. 1 i 2 ovog članka primjenjuju se bez obzira na to je li objavljivanjem programskog sadržaja počinjeno kazneno djelo.

Prilikom procjene posjeduje li određeni programski sadržaj obilježja iz st. 1 i 2 ovog članka, posebno se uzimaju u obzir priroda i cilj tog programskog sadržaja, aktualno društveno-političko stanje u domaćem ili međunarodnom okruženju, aktualno javno mnijenje, kao i prethodni događaji koji su značajni za događaj, pojavu ili osobu na koje se sadržaj odnosi.

Zabrane iz st. 1 i 2 ovog članka ne utječu na pravo pružatelja medijske usluge:

- 1) da objavi informaciju koja je dio objektivnog novinarskog izvještaja, bez namjere da potiče na diskriminaciju, mržnju ili nasilje protiv osobe ili skupine osoba;
- 2) da objavi informaciju s namjerom da kritički ukaže na diskriminaciju, mržnju ili nasilje protiv osobe ili skupine osoba, ili na pojave koje predstavljaju ili mogu predstavljati poticanje na takvo ponašanje.

Aneks 2

Relevantna sudska praksa Europskog suda za ljudska prava

U ovom dijelu predstavljen je dio iz priopćenja Europskog suda za ljudska prava, o sudskoj praksi koja se odnosi na govor mržnje (2017.), koja se redovito ažurira i dostupna je na stranici: http://www.echr.coe.int/Documents/FS_Hate_speech_ENG.pdf.

GOVOR MRŽNJE

„Sloboda izražavanja jedan je od temelja (demokratskog) društva, jedan od osnovnih uvjeta za njegov napredak i razvoj svakog čovjeka. U skladu s člankom 10 stavak 2 (EKLJP), ona se ne odnosi samo na informacije ili ideje koje su pozitivno primljene ili se smatraju bezazlenima ili pitanjem ravnodušnosti, nego i na one koje vrijeđaju, šokiraju ili uznemiruju državu ili bilo koji dio stanovništva. To su zahtjevi pluralizma, tolerancije i slobodoumlja, bez kojih nema demokratskog društva. To znači, između ostalog, da svaka „formalnost“, „uvjet“, „ograničenje“ ili „kazna“ izrečeni u ovom području moraju biti razmjerni legitimnom cilju kojem se teži.“ (Handyside protiv Ujedinjenog Kraljevstva¹¹³, članak 49.)

„...Tolerancija i poštovanje za jednako dostojanstvo svih ljudi predstavljaju temelje demokratskog, pluralističkog društva. Prema tome, kao pitanje načela, određena demokratska društva imaju potrebu sankcionirati ili čak spriječiti sve oblike izražavanja koji šire, potiču, promoviraju ili opravdavaju mržnju na osnovi netrpeljivosti... pod uvjetom da su bilo koje formalnosti, uvjeti ograničenja ili kazne nametnuti razmjerno legitimnom cilju kojem se teži.“ (Erbakan protiv Turske¹¹⁴, Presuda od 6. srpnja 2006. godine, članak 56.)

1. Kada je riječ o slučajevima koji se odnose na poticanje mržnje i slobodu izražavanja, Europski sud za ljudska prava koristi dva pristupa koja su predviđena EKLJP-om:

---

113 Presuda ESLJP-a: Handyside protiv Ujedinjenog Kraljevstva (br. 5493/72).

114 Presuda ESLJP-a: Erbakan protiv Turske (br. 59405/00), dostupna na francuskom.

- pristup isključivanja iz zaštite pod Konvencijom predviđen člankom 17 (zabrana zloupotrebe prava)¹¹⁵, gdje se komentari u pitanju izjednačavaju s govorom mržnje i negiraju osnovne vrijednosti Konvencije;
- pristup koji postavlja ograničenja na zaštitu, predviđenu člankom 10 stavak 2 ove Konvencije¹¹⁶. (Ovaj pristup usvaja se kada govor u pitanju, iako je govor mržnje – nije u stanju poništiti osnovne vrijednosti Konvencije.)

2. Informativni internetski portali koji u komercijalne i profesionalne svrhe koriste platforme za generirane komentare, preuzimaju „dužnosti i odgovornosti“ povezane sa slobodom izražavanja u skladu s člankom 10 stavak 2 Konvencije – u slučajevima u kojima korisnici šire govor mržnje ili komentare koji predstavljaju direktan poticaj na nasilje.

ISKLUČENJE IZ ZAŠTITE PREMA KONVENCIJI

Nema sumnje da će svaki komentar usmjeren protiv osnovne vrijednosti Konvencije biti isključen iz zaštite članka 10 (sloboda izražavanja) člankom 17 (zabrana zloupotrebe prava) (...)” (Seurot protiv Francuske¹¹⁷).

ETNIČKA MRŽNJA

Pavel Ivanov protiv Rusije, 20. veljače 2007. godine¹¹⁸ (odluka o prihvatljivosti)

Podnositelj predstavke, vlasnik i urednik novina, osuđen je zbog javnog poticanja na etničku, rasnu i vjersku mržnju kroz korištenje masovnih medija. Autor je objavio niz članaka prikazujući Židove kao izvor zla u Rusiji, zahtijevajući njihovo isključenje iz društvenog života. Optužio je cijelu etničku skupinu da planira zavjeru protiv ruskog naroda i pripisao fašističku ideologiju židovskom vodstvu. I u svojim publikacijama i u svojim obraćenjima na suđenju, dosljedno je negirao Židovima pravo na nacionalno dostojanstvo tvrdeći da oni ne čine naciju. Podnositelj predstavke posebno je prigovorio da njegova osuda za poticanje na rasnu mržnju nije bila opravdana.

Sud je predstavku proglasio neprihvatljivom. Sud je bez sumnje uvidio taj izrazito antisemitski stav podnositelja predstavke i složio se s procjenom domaćih sudova da je preko svojih publikacija nastojao poticati mržnju prema židovskom narodu. Takav opći, žestoki napad na jednu etničku skupinu usmjeren je protiv osnovnih vrijednosti Konvencije, posebno tolerancije, društvenog mira i nediskriminacije. Prema tome, na osnovi članka 17 (zabrana zloupotrebe prava), podnositelj predstavke ne može koristiti zaštitu predviđenu slobodom izražavanja, članak 10 Konvencije.

115 Cilj ove odredbe na osnovi Konvencije je sprječavanje prisvajanja prava osoba na postupanje ili poduzimanje radnji s ciljem narušavanja bilo kojih prava i sloboda navedenih u Konvenciji.

116 Ograničenja se odnose na pitanje interesa nacionalne sigurnosti, javne sigurnosti, sprječavanja nereda ili zločina, zaštite zdravlja ili morala i zaštite prava i sloboda drugih.

117 Presuda ESLJP-a: Seurot protiv Francuske (br. 57383/00), dostupna na francuskom.

118 Odluka ESLJP-a: Seurot Pavel Ivanov protiv Rusije (br. 35222/04).

Treba vidjeti i: W. P. i drugi protiv Poljske (br. 42264/98), odluka o prihvatljivosti od 2. rujna 2004. godine u vezi s odbijanjem poljskih vlasti da dopuste osnivanje udruge u čijem su statutu bile navedene i antisemitske izjave. Sud je odlučio da podnositelji predstavke ne mogu koristiti zaštitu koju pruža članak 11 Konvencije (sloboda okupljanja i udruživanja).

NEGACIONIZAM I REVIZIONIZAM

Garaudy protiv Francuske 24. lipnja 2003. godine¹¹⁹ (odluka o prihvatljivosti)

Podnositelj predstavke, koji je autor knjige „Founding Myths of Modern Israel“ („Mitovi o osnivanju modernog Izraela“), bio je osuđen za kaznena djela osporavanja postojanja zločina protiv čovječnosti, klevete skupine osoba u javnosti – u ovom slučaju židovske zajednice – i poticanja na rasnu mržnju. Pozivao se da je povrijeđeno njegovo pravo na slobodu izražavanja.

Sud je predstavku proglasio neprihvatljivom. Smatrao je da je sadržaj zapažanja podnositelja predstavke u suštini predstavljao negiranje Holokausta, te je istaknuo da je osporavanje zločina protiv čovječnosti predstavljalo jedan od najtežih oblika rasne klevete Židova i poticanja na mržnju prema njima. Osporavanje postojanja jasno utvrđenih povijesnih događaja ne predstavlja znanstvena ili povijesna istraživanja; stvarna svrha bila je rehabilitacija nacionalsocijalističkog režima i optužba da su same žrtve falsificirale povijest. Budući da su takva djela očito nespojiva s osnovnim vrijednostima koje Konvencija promovira, Sud je primijenio članak 17 (zabrana zloupotrebe prava) i zauzeo stav da podnositelj predstavke nije imao pravo pozvati se na članak 10 Konvencije.

Treba vidjeti i: Honsik protiv Austrije, odluka Europske komisije za ljudska prava¹²⁰ od 18. listopada 1995. godine (u vezi s publikacijom kojom se osporava izvršenje genocida u plinskim komorama logora pod nacionalsocijalizmom); Marais protiv Francuske, Odluka Komisije od 24. lipnja 1996. godine (u vezi s člankom u časopisu čiji je cilj bio predstaviti znanstvenu nemogućnost „navodnog trovanja plinom“).

M’Bala M’Bala protiv Francuske, 20. listopada 2015. (odluka o prihvatljivosti)¹²¹

Ovaj predmet odnosio se na osudu Dieudonnéa M’Bale M’Bale, komičara koji je bio i politički aktivist, zbog javnih uvreda usmjerenih prema osobi ili skupini osoba na osnovi njihovog podrijetla ili pripadnosti određenoj etničkoj zajednici, naciji, rasi ili religiji, posebno u ovom slučaju prema osobama židovskog podrijetla ili vjere. Na kraju nastupa u prosincu 2008. godine u Zenitu u Parizu, podnositelj predstavke pozvao je Roberta Forisona, akademika protiv kojeg je donesen veliki

---

119 Odluka ESLJP-a: Garaudy protiv Francuske (br. 65831/01).

120 S Europskim sudom za ljudska prava i Povjerenstvom ministara Vijeća Europe, Europska komisija za ljudska prava, koja je predsjedavala u Strasbourgu od srpnja 1954. do listopada 1999. godine, vršila je nadzor nad usklađenošću država sa svojim obvezama prema Europskoj konvenciji o ljudskim pravima. Komisija je prestala postojati kada je Sud postao stalni sud 1. studenoga 1998. godine.

121 Odluka ESLJP-a: M’Bala M’Bala protiv Francuske (br. 25239/13).

broj presuda u Francuskoj zbog njegovog negiranja i revizionističkog mišljenja, uglavnom zbog poricanja postojanja plinskih komora u koncentracijskim logorima, da mu se pridruži na bini kako bi primio „nagradu za nečestitoljubivost i bezobrazluk“. Nagradu, koja je bila u obliku trokrakog svijećnjaka s jabukom na svakom kraku, uručio je glumac koji je imao ono što je opisano kao „odora svjetlosti“ – prugasta pidžama s prišivenom žutom zvijezdom koja nosi riječ „Židov“ – koji je tako igrao ulogu Židova deportiranog u koncentracijski logor.

Sud je proglasio predstavku neprihvatljivom (neosnovanom po prirodi stvari), u skladu s člankom 35 (kriteriji prihvatljivosti) Konvencije, smatrajući i da prema članku 17 (zabrana zloupotrebe prava), podnositelj predstavke nije imao pravo na zaštitu u okviru članka 10 (sloboda izražavanja). Sud je posebno utvrdio da se tijekom uvredljive scene predstava više nije mogla promatrati kao zabava, nego je nalikovala na politički skup, koji je, pod izgovorom komedije, promovirao negiranje davanjem ključnog značenja pojavljivanju Roberta Forisona i ponižavajućim prikazivanjem židovskih žrtava deportacije, suočenih s čovjekom koji je negirao njihovo istrebljenje. Prema mišljenju Suda, ovo nije bila predstava koja, čak i ako je satirična ili provokativna, spada pod zaštitu članka 10, nego je u stvarnosti, s obzirom na okolnosti slučaja, predstavljala demonstraciju mržnje i antisemitizma i podršku za poricanje Holokausta. Prerušena u umjetničku produkciju, u stvari je bila opasna kao neposredan i iznenadni napad, te je osigurala platformu za ideologiju koja je u suprotnosti s vrijednostima Europske konvencije. Sud je stoga zaključio da je podnositelj predstavke tražio da članak 10 bude interpretiran suprotno od njegove stvarne svrhe – koristeći svoje pravo na slobodu izražavanja za ciljeve koji su nespojivi sa sadržajem i duhom Konvencije i koji bi, ako bi bili uvaženi, pridonijeli poništavanju prava i sloboda iz Konvencije.

RASNA MRŽNJA

Glimmerveen i Hagenbeek protiv Nizozemske, 11. listopada 1979.¹²² godine (odluka Europske komisije za ljudska prava¹²³)

U ovom slučaju podnositelji predstavke bili su osuđeni za posjedovanje letaka upućenih „bijelim Nizozemcima“, koji su bili namijenjeni kako bi se osiguralo da svatko tko nije bijelac napusti Nizozemsku. Komisija je utvrdila da je predstava neprihvatljiva, nalazeći da članak 17 (zabrana zloupotrebe prava) Konvencije ne dopušta upotrebu članka 10 (sloboda izražavanja) za širenje ideja koje su rasno diskriminirajuće.

VJERSKA MRŽNJA

Norwood protiv Ujedinjenog Kraljevstva 16. studenoga 2004.¹²⁴ godine (odluka o prihvatljivosti)

Podnositelj predstavke na svom prozoru izložio je plakat koji je dobio od britanske Nacionalne partije, čiji je bio član, a koji je prikazivao Tornjeve blizance u plamenu. Slika je popraćena riječima „Islam van iz Velike Britanije – zaštitite Britance“.

122 Odluka Europske komisije za ljudska prava (br. 8348/78 i 8406/78).

123 Vidjeti fusnotu 122 gore.

124 Odluka ESLJP-a: Norwood protiv Ujedinjenog Kraljevstva, br. 23131/03.

Kao rezultat toga, osuđen je za teško neprijateljstvo prema vjerskoj skupini. Podnositelj predstavke tvrdio je, između ostalog, da je povrijeđeno njegovo pravo na slobodu izražavanja.

Sud je predstavku proglasio neprihvatljivom (neosnovanom po prirodi stvari). Utvrđeno je da takav opći, žestoki napad na vjersku skupinu, povezujući skupinu kao cjelinu s teškim činom terorizma, nije u skladu s proklamiranim i zajamčenim vrijednostima Konvencije, posebno tolerancije, socijalnog mira i nediskriminacije. Sud je stoga smatrao da izlaganje postera podnositelja na njegovom prozoru predstavlja akt u smislu članka 17 Konvencije i da podnositelj predstavke ne može tražiti zaštitu po članku 10 Konvencije.

PRIJETNJA DEMOKRATSKOM PORETKU

Predstavke koje su inspirirane totalitarnom doktrinom ili koje izražavaju ideje koje predstavljaju prijetnju demokratskom poretku i koje teže obnovi totalitarnog režima, ESLJP će u pravilu proglasiti neprihvatljivima na osnovi neusklađenosti s vrijednostima Konvencije.

Pogledati i: Komunistička partija Njemačke protiv Savezne Republike Njemačke, Odluka Europske komisije o ljudskim pravima¹²⁵ od 20. srpnja 1957. godine; B. H. M. W. H. P. i G. K. protiv Austrije (predstavka br. 12774/87.), Odluka Komisije od 12. listopada 1989. godine; Nachtman protiv Austrije, Odluka Komisije od 9. rujna 1998. godine; Schimanek protiv Austrije, Odluka suda o prihvatljivosti 1. veljače 2000. godine.

Ograničenja zaštite koju pruža članak 10 (sloboda izražavanja) Konvencije

Na osnovi članka 10 stavak 2 Konvencije, Sud će ispitati sukcesivno postoji li uplitanje u slobodu izražavanja, je li uplitanje propisano zakonom, razvija li jedan ili više legitimnih ciljeva i, na kraju, je li ono neophodno u demokratskom društvu za postizanje tih ciljeva.

OPRAVDAVANJE NASILJA I POTICANJE NA NETRPELJIVOST

Sürek (br.1) protiv Turske, 8. srpnja 1999. godine (Veliko vijeće)¹²⁶

Podnositelj predstavke vlasnik je tjednika koji je objavio pisma dvoje čitatelja koji oštro osuđuju vojne akcije vlasti u jugoistočnoj Turskoj i optužuju ih i za brutalno gušenje kurdskog naroda u borbi za neovisnost i slobodu. Podnositelj predstavke osuđen je za „širenje propagande protiv nedjeljivosti države i izazivanje neprijateljstva i mržnje među ljudima“. Žalio se da je povrijeđeno njegovo pravo na slobodu izražavanja.

Sud je smatrao da nije došlo do povrede članka 10 (sloboda izražavanja). Istaknuo je da su osporena pisma predstavljala poticanje na krvavu osvetu i da je jedno od

¹²⁵ Vidjeti fusnotu 122.

¹²⁶ Presuda ESLJP-a: Sürek protiv Turske (br. 1) (br. 26682/95).

pisama sadržavalo imena osoba, te tako pridonijelo jačanju mržnje prema njima i izložilo ih mogućoj opasnosti od fizičkog nasilja. Iako podnositelj predstavke nije osobno povezan s mišljenjima koja se nalaze u pismima, ipak je autorima pružio mogućnost za poticanje nasilja i mržnje. Sud je smatrao da je, kao vlasnik tjednika, bio posredno odgovoran za dužnosti i odgovornosti uredničkog i novinarskog osoblja u prikupljanju i širenju informacija javnosti, na koje treba obratiti posebnu pozornost u situacijama sukoba i napetosti.

Treba vidjeti i: Özgür Gündem protiv Turske¹²⁷, presuda od 16. ožujka 2000. godine (presuda dnevnih novina za objavljivanje triju članaka koji su zagovarali jačanje oružane borbe, slavljenje rata i borbu do posljednje kapi krvi); Medya FM Reha Radyo ve İletişim Hizmetleri; A. Ş. protiv Turske, odluka o prihvatljivosti od 14. studenoga 2006. godine (jednogodišnja suspenzija prava na emitiranje nakon ponovljenih radijskih programa za koje je smatrano da su u suprotnosti s načelima nacionalnog jedinstva i teritorijalnog integriteta i vjerojatno potiču nasilje, mržnju i rasnu diskriminaciju).

Gunduz protiv Turske, 13. studenoga 2003. godine (odluka o prihvatljivosti)¹²⁸

Podnositelj predstavke, vođa islamske sekte, osuđen je za poticanje na izvršenje kaznenog djela i poticanje na vjersku mržnju zbog izjava objavljenih u tisku. Osuđen je na četiri godine i dva mjeseca zatvora i novčanu kaznu. Podnositelj predstavke pozivao se, između ostalog, da je povrijeđeno njegovo pravo na slobodu izražavanja.

Sud je utvrdio da predstavka nije prihvatljiva (očito neosnovana), utvrdivši da se težina kazne izrečena podnositelju predstavke ne može smatrati nerazmjernom legitimnom cilju koji se želi postići, a to je sprječavanje javnog poticanja na izvršenje djela. Sud je naglasio da se izjave za koje se može smatrati da sadrže govor mržnje ili veličaju ili potiču na nasilje, kao one koje su dane u konkretnom slučaju, ne mogu smatrati usklađenima s pojmom tolerancije i da se protiv osnovnim vrijednostima pravde i mira navedenima u preambuli Konvencije. Doduše, osuda podnositelja predstavke, koja je povećana, jer je djelo izvršeno putem sredstava javne komunikacije, bila je vrlo stroga. Međutim, sud smatra da određivanje zadržavajuće kazne u domaćem pravu može biti potrebno kada ponašanje dosegne razinu koja je uočena u ovom predmetu i postane nedopustivo jer negira osnovna načela pluralističke demokracije.

Gunduz protiv Turske, 4. prosinca 2003. godine¹²⁹

Podnositelj predstavke je samoproглаšeni član jedne islamističke sekte. U televizijskoj raspravi prikazanoj u kasnim večernjim satima, govorio je vrlo kritički o demokraciji, opisujući suvremene svjetovne institucije kao „bezbožne“, žestoko kritizirajući sekularne i demokratske principe i otvoreno pozivajući na uvođenje šerijata. Osuđen je zbog otvorenog poticanja stanovništva na mržnju i neprijateljstvo na osnovi razlika utemeljenih na pripadnosti religiji ili vjeroispovijesti. Podnositelj predstavke navodi povredu njegovog prava na slobodu izražavanja.

¹²⁷ Presuda ESLJP-a: Özgür Gündem protiv Turske (br. 23144/93).

¹²⁸ Odluka ESLJP-a.

¹²⁹ Presuda ESLJP-a: Gündüz protiv Turske (br. 35071/97).

Sud je smatrao da je došlo do povrede članka 10 Konvencije. Posebno je istaknuo da podnositelj predstavke, koji je zastupao ekstremne ideje svoje sekte, s kojima je javnost već upoznata, preuzeo aktivnu ulogu u živoj javnoj raspravi. Ta pluralistička rasprava težila je predstavljanju sekte i njenog neobičnog pogleda, uključujući i ideje da demokratske vrijednosti nisu u skladu s koncepcijom islama. Tema je bila predmet šire rasprave u turskim medijima i obrađivala je problem od javnog interesa. Sud je smatrao da se primjedbe podnositelja predstavke ne mogu smatrati pozivom na nasilje ili govorom mržnje na osnovi vjerske netrpeljivosti. Sama činjenica da se zagovara uvođenje šerijatskog zakona, bez pozivanja na nasilje, ne može se smatrati govorom mržnje.

Faruk Temel protiv Turske, 1. veljače 2011. godine¹³⁰

Podnositelj predstavke, predsjednik legalne političke stranke, pročitao je izjavu za novinare na sastanku stranke, u kojoj je kritizirao intervenciju Sjedinjenih Američkih Država u Iraku i zatvaranje vođe terorističke organizacije u samicu. Kritizirao je i nestanak osoba koje su bile u policijskom pritvoru. Podnositelj predstavke bio je osuđen za širenje propagande, s obrazloženjem da je javno branio upotrebu nasilja ili drugih terorističkih metoda. Podnositelj predstavke tvrdio je da je bilo povrijeđeno njegovo pravo na slobodu izražavanja.

Sud je smatrao da je došlo do povrede članka 10 Konvencije. Posebno je istaknuo da je podnositelj predstavke govorio kao politički sudionik i član opozicijske političke stranke, predstavljajući stavove svoje stranke govoreći o tematskim pitanjima od općeg interesa. Sud je zauzeo stav da njegov govor, promatran u cjelini, nije poticao druge na upotrebu nasilja, oružanog otpora ili pobune i da nije iznio govor mržnje.

Treba vidjeti i: Dicle (br. 2) protiv Turske, presuda od 11. travnja 2006. godine (osuda za poticanje na mržnju i neprijateljstvo na osnovi razlike između društvenih klasa, rasa i religija, nakon objavljivanja izvještaja sa seminara); Erdal Tas protiv Turske, presuda od 19. prosinca 2006. godine (presuda za širenje promidžbe protiv nedjeljivosti države na osnovi objavljivanja izjave od strane terorističke organizacije, nakon što je u novinama objavljen članak koji sadrži analizu kurdskog pitanja).

DIJELJENJE HOMOFOBNIH LETAKA

Vejdeland i drugi protiv Švedske, 9. veljače 2012. godine¹³¹

Ovaj slučaj bavio se distribucijom oko 100 letaka u srednjoj školi, koje je sud smatrao uvredljivima za homoseksualce. Podnositelji predstavke dijelili su letke organizacije Nacionalna mladež, ostavljajući ih u ili na ormarićima učenika. U lecima se navodi da je homoseksualnost „devijantno seksualna sklonost“, koja ima „moralno destruktivan utjecaj na suštinu društva“ i koja je odgovorna za razvoj HIV-a i AIDS-a. Podnositelji predstavke tvrdili su da nisu imali namjeru izraziti prezir prema homoseksualcima kao skupini i izjavili su da je svrha njihovog djelovanja bila započeti raspravu o nedostatku objektivnosti u obrazovanju u švedskim školama.

¹³⁰ Presuda ESLJP-a: Faruk Temel protiv Turske (br. 16853/05).

¹³¹ Presuda ESLJP-a: Vejdeland i drugi protiv Švedske (br. 1813/07).

Sud je utvrdio da su te izjave sadržavale ozbiljne i štetne optužbe, čak i ako nisu bile direktan poziv na djela mržnje. Naglasio je da je diskriminacija na osnovi spolne orijentacije ozbiljna kao i diskriminacija na osnovi rase, podrijetla ili boje. Sud je zaključio da nije došlo do povrede članka 10 Konvencije, jer je našao da je miješanje švedskih vlasti u uživanje prava podnositelja na slobodu izražavanja opravdano – smatrano kao nužno u demokratskom društvu radi zaštite ugleda i prava drugih.

ODOBRAVANJE TERORIZMA

Leroy protiv Francuske, 2. listopada 2008. godine¹³²

Podnositelj predstavke, karikaturist, žalio se na presudu za javno odobravanje terorizma nakon objave crteža u tjedniku "Basque" 13. rujna 2001. godine. Crtež je predstavljao napad na Tornjeve blizance Svjetskog trgovinskog centra s natpisom koji je aludirao na reklamni slogan poznatog brenda: „Svi smo sanjali o tome... Hamas je to učinio.“ Tvrдио je da mu je povrijeđena sloboda izražavanja.

Sud je smatrao da nije došlo do povrede članka 10 Konvencije. Posebno je naglasio da crtež nije bio ograničen na kritike američkog imperijalizma, nego da podržava i slavi njegovo nasilno uništenje. U tom pogledu, Sud temelji svoj zaključak na natpisu koji je pratio crtež, te je istaknuo da je podnositelj predstavke izrazio moralnu podršku onima za koje je pretpostavio da su izvršili napad 11. rujna 2001. godine. Svojim izborom jezika, podnositelj predstavke odobravao je nasilje koje je izvršeno nad tisućama civila i umanjivao dostojanstvo žrtava. Osim toga, trebalo je priznati da je crtež imao poseban značaj u okolnostima slučaja koje je podnositelj predstavke morao razumjeti. Štoviše, utjecaj takve poruke u politički osjetljivom području, Baskiji, ne treba zanemariti. Bez obzira na to što tjednik ima ograničenu tiražu, Sud je utvrdio da je publikacija crteža izazvala određenu reakciju javnosti, koja je mogla pridonijeti izazivanju nasilja i predstavljala je moguću utjecaj na javni red u regiji. Sud je prema tome smatrao da su razlozi koje su iznijeli domaći sudovi u osudi podnositelja predstavke bili mjerodavni i dovoljni te, uzimajući u obzir skromnu prirodu kazne izrečene podnositelju predstavke i kontekst u kojem je objavljen crtež, utvrdio da mjera izrečena podnositelju predstavke nije bila nerazmjerna legitimnom cilju kojem se težilo.

ODOBRAVANJE RATNIH ZLOČINA

Lehideux i Isorni protiv Francuske, 23. rujna 1998. godine¹³³

Podnositelji predstavke napisali su tekst koji je objavljen u dnevnom listu „Le Monde“, a koji prikazuje maršala Petaina u dobrom svjetlu, ne ističući njegovu političku suradnju s nacističkim režimom. Tekst je završio pozivom da se piše dvjema organizacijama koje su posvećene obrani sjećanja na maršala Petaina, tražeći da se njegov slučaj ponovno otvori i da se presuda iz 1945. godine, kojom je osuđen na smrt i oduzimanje građanskih prava, ukine i da se on rehabilitira. Nakon prigo-

---

132 Presuda ESLJP-a: Leroy protiv Francuske (br. 36109/03).

133 Presuda ESLJP-a: Lehideux i Isorni protiv Francuske (br. 55/1997/839/1045).

vora od strane Nacionalnog udruženja bivših pripadnika pokreta otpora, autori su osuđeni za javno branjenje ratnih zločina i zločina suradnje s neprijateljem. Oni su se žalili na kršenje prava na slobodu izražavanja.

Sud je smatrao da je došlo do povrede članka 10 Konvencije. Smatrao je da se za sporni tekst, iako bi se on mogao smatrati polemičkim, ne može reći da je negacijski, jer autori nisu pisali u osobno ime, nego u ime dviju pravno utemeljenih organizacija, te nisu hvalili pronacističku politiku kao određeni pojedinci. Konačno, Sud je utvrdio da su događaji iz teksta nastali prije više od četrdeset godina prije objave i da bi, s obzirom na vrijeme koje je prošlo, bilo neprimjereno odnositi se prema njima s istom težinom četrdeset godina kasnije, kao deset ili dvadeset godina prije toga.

OCRNJIVANJE NACIONALNOG IDENTITETA

Dink protiv Turske, 14. rujna 2010. godine¹³⁴

Firat (Hrank) Dink, turski novinar jemenskog podrijetla, bio je ravnatelj i urednik u glavnom dvojezičnom tursko-jemenskom tjedniku koji se izdaje u Istanbulu. Nakon što je objavio osam članaka u ovim novinama, u kojima je izrazio stavove o identitetu turskih građana jemenskog podrijetla, 2006. godine proglašen je krivim za „ocrnjivanje turskog identiteta“. Ubijen je s tri metka u glavu dok je izlazio iz redakcije lista 2007. godine. Podnositelji predstavke, njegovi rođaci, žalili su se posebno na presudu o njegovoj krivnji zbog koje je, tvrdili su, postao meta ekstremne nacionalističke skupine.

Sud je smatrao da je došlo do povrede članka 10 Konvencije i da nije postojala društvena potreba da se Firata Dinka smatra krivim za ocrnjivanje „onog što se smatra turskim“. Posebno je naglasio da kroz niz članaka, sveukupno gledajući, nije poticao druge na nasilje, otpor ili pobunu. Autor je pisao u svojstvu novinara i urednika u glavnom tursko-jemenskom listu, komentirajući pitanja jemenske manjine u kontekstu njegove uloge kao sudionika na političkoj sceni. Samo je iznio svoje ideje i mišljenja o pitanju od javnog interesa u demokratskom društvu. U takvim društvima rasprava oko povijesnih događaja posebno ozbiljne prirode treba moći slobodno zauzeti mjesto i traženje povijesne istine dio je slobode izražavanja. Konačno, osporeni članci nisu bili neosnovano napadni ili uvredljivi i nisu poticali druge na nepoštovanje ili mržnju.

IZLAGANJE ZASTAVE S KONTROVERZIM POVIJESNIM KONOTACIJAMA

Fáber protiv Mađarske, 24. srpnja 2012. godine¹³⁵

Podnositelj predstavke žalio se da je bio kažnjen zbog izlaganja Arpadove mađarske zastave, koja je imala kontroverzne povijesne konotacije, manje od 100 meta-
ra od demonstracija protiv rasizma i mržnje.

---

¹³⁴ Presuda ESLJP-a: Dink protiv Turske (br. 2668/07, 6102/08, 30079/08, 7072/09 i 7124/09).

¹³⁵ Presuda ESLJP-a: Fáber protiv Mađarske (br. 40721/08).

Sud je smatrao da je došlo do povrede članka 10 u vezi s člankom 11 (sloboda okupljanja i udruživanja) Konvencije. Prihvatio je da izlaganje simbola, koji je bio sveprisutan u vrijeme vladavine totalitarnog režima u Mađarskoj, može stvoriti nelagodu među žrtvama i njihovim obiteljima, koji bi mogli s pravom smatrati prikazivanje te zastave nepoštovanjem. Sud je ipak smatrao da takvi osjećaji, iako razumljivi, nisu mogli sami postaviti granice slobode izražavanja. Nadalje, podnositelj predstavke nije se ponašao na uvredljiv ili prijeteci način. S obzirom na njegovo nenasilno ponašanje, udaljenost između njega i demonstranata i nepostojanje bilo koje dokazane opasnosti za javnu sigurnost, Sud je utvrdio da mađarske vlasti nisu imale opravdanje za gonjenje i kažnjavanje podnositelja predstavke zbog odbijanja skidanja predmetne zastave. Samo prikazivanje te zastave ne ometa javni red i ne ugrožava prava demonstranata na okupljanje, jer nije bilo ni zastrašujuće i nije poticalo nasilje.

POTICANJE NA ETNIČKU MRŽNJU

Balsytė-Lideikienė protiv Litve, 4. studenoga 2008. godine¹³⁶

Podnositeljica predstavke bila je vlasnica izdavačke kuće. U ožujku 2001. godine domaći sudovi utvrdili su da je prekršila Zakon o upravnim kaznenim djelima zbog objavljivanja i distribuiranja "litvanskog kalendara iz 2000.", koji je, prema zaključcima stručnjaka za političke znanosti, promovirao etničku mržnju. Izdano joj je upravno upozorenje, a neprodani primjerci kalendara su zaplijenjeni. Podnositeljica predstavke navodi da je oduzimanjem kalendara i zabranom njihove daljnje distribucije povrijeđeno njeno pravo na slobodu izražavanja.

Sud je smatrao da nije došlo do povrede članka 10 Konvencije. Posebno je naglasio da je podnositeljica izrazila agresivni nacionalizam i etnocentrizam i dala izjave koje su poticale na mržnju protiv Poljaka i Židova, a koje su litvanskim vlastima mogle dati razlog za ozbiljnu zabrinutost. Uzimajući u obzir slobodu procjene koja je dopuštena državama ugovornicama u takvim okolnostima, Sud je utvrdio da u ovom predmetu domaće vlasti nisu prekoračile svoju slobodu procjene kad su smatrale da postoji društvena potreba da se poduzmu mjere protiv podnositeljice predstavke. Sud je istaknuo i da, iako se izrečena mjera oduzimanja kalendara može smatrati relativno ozbiljnom, nije dobila novčanu kaznu, nego samo upozorenje, što je najblaža kazna. Dakle, Sud je utvrdio da je miješanje u pravo na slobodu izražavanja podnositeljice bilo nužno u demokratskom društvu radi zaštite ugleda ili prava drugih.

POTICANJE NA NACIONALNU MRŽNJU

Hösl-Daum i drugi protiv Poljske, 7. listopada 2014. godine¹³⁷ **(odluka o prihvatljivosti)**

Podnositelji predstavke optuženi su za vrijeđanje poljskog naroda i poticanje na nacionalnu mržnju. Oni su se pozivali na kršenje njihovog prava na slobodu izra-

¹³⁶ Presuda ESLJP-a: Balsytė-Lideikienė protiv Litve (br. 72596/01).

¹³⁷ Odluka ESLJP-a: Jurgen Hösl-Daum i drugi protiv Poljske (br. predstavke 10613/07).

žavanja u vezi s isticanjem plakata na njemačkom jeziku koji opisuju zločine izvršene poslije Drugog svjetskog rata od strane Poljaka i Čeha nad Nijemcima.

Sud je predstavku proglasio neprihvatljivom (nisu iskorišteni svi domaći pravni lijekovi). Utvrdio je da time što nisu podnijeli ustavnu tužbu protiv osporenih odredbi Kaznenog zakona, podnositelji predstavke nisu iscrpili pravni lijek propisan poljskim zakonom.

POTICANJE NA RASNU DISKRIMINACIJU I MRŽNJU

Jersild protiv Danske, 23. rujna 1994. godine¹³⁸

Podnositelj predstavke, novinar, napravio je dokumentarac koji je sadržavao ulomke iz televizijskog intervjua koji je napravljen s trojicom pripadnika skupine mladih ljudi koji sebe nazivaju Zelene jakne, a koji su iznijeli uvredljive i pogrdne primjedbe o imigrantima i etničkim skupinama u Danskoj. Podnositelj predstavke osuđen je za odobravanje i podržavanje širenja rasističkih izjava. Pozivao se na svoja prava na slobodu izražavanja.

Sud je povukao razliku između pripadnika Zelenih jakni, koji su iznijeli otvorene rasističke komentare, i podnositelja predstavke, koji je želio razotkriti, analizirati i objasniti ovu posebnu skupinu mladih i pokrenuti raspravu o „određenim pitanjima koja su već tada bila od velikog javnog interesa“. Dokumentarac u cjelini nije bio usmjeren na propagiranje rasističkih stavova i ideja, nego na informiranje javnosti o društvenom problemu. Prema tome, Sud je smatrao da je došlo do povrede članka 10 Konvencije.

Soulas i drugi protiv Francuske 10. srpnja 2008. godine¹³⁹

Ovaj slučaj odnosio se na kazneni postupak protiv podnositelja predstavke, nakon objavljivanja knjige pod nazivom „Kolonizacija Europe“, s podnaslovom „Istinite primjedbe o imigraciji i islamu“. Postupak je rezultirao osudom za poticanje mržnje i nasilja nad muslimanskim zajednicama iz sjeverne i srednje Afrike. Podnositelji predstavke posebno su se žalili da je bila povrijeđena njihova sloboda izražavanja.

Sud je smatrao da nije došlo do povrede članka 10 (sloboda izražavanja) Konvencije. Posebno je istaknuo da su pri osudi podnositelja domaći sudovi naglasili da se pojmovima koji su korišteni u knjizi namjeravalo čitatelja dovesti do osjećaja odbacivanja i antagonizma, a pogoršani su upotrebom vojnog jezika, s obzirom na zajednice koje su u pitanju, koje su označene kao glavni neprijatelji i u svrhu utjecaja na čitatelje da usvoje mišljenje koje je preporučio autor, odnosno da pokrenu etnički rat radi ponovnog osvajanja. Držeći da su razlozi izneseni u prilog presudi protiv podnositelja predstavke bili dovoljni i relevantni, smatrao je da je miješanje u njihovo pravo na slobodu izražavanja bilo nužno u demokratskom društvu. Konačno, Sud je primijetio da osporeni odlomci u knjizi nisu bili dovoljno ozbiljni da opravdaju primjenu članka 17 (zabrana zloupotrebe prava) Konvencije u predmetu podnositelja predstavke.

---

¹³⁸ Presuda ESLJP-a: Jersild protiv Danske (br. 15890/89).

¹³⁹ Presuda ESLJP-a: Soulas i drugi protiv Francuske (br. 15948/03), dostupna na francuskom.

Feret protiv Belgije, 16. srpnja 2009. godine

Podnositelj predstavke belgijski je član parlamenta i predsjednik političke stranke Nacionalna fronta. Tijekom predizborne kampanje podijeljeno je nekoliko vrsta letaka koji su sadržavali parole, uključujući: „Ustanite protiv islamizacije Belgije“, „Zaustavite politiku lažne integracije“ i „Pošaljite neeuropske tražitelje posla kući“. Podnositelj predstavke osuđen je zbog poticanja na rasnu diskriminaciju. Osuđen je na društveno korisni rad, uz zabranu sudjelovanja u radu parlamenta deset godina. On se pozvao na povredu prava na slobodu izražavanja.

Sud je smatrao da nije došlo do povrede članka 10 Konvencije. U svom mišljenju sud je naveo da su komentari podnositelja predstavke očito bili odgovorni za pobuđivanje osjećaja nepovjerenja, odbacivanja ili čak mržnje prema strancima, posebno među manje obrazovanim pripadnicima javnosti. Njegova poruka, prenesena u izborni kontekst, imala je pojačani odjek i bila je jasno poticanje na rasnu mržnju. Osuda podnositelja predstavke bila je opravdana u interesu sprječavanja nereda i zaštite prava drugih, i to članova imigrantskih zajednica.

Le Pen protiv Francuske, 20. travnja 2010. godine¹⁴⁰

U vrijeme ovog događaja podnositelj predstavke bio je predsjednik francuske stranke Nacionalna fronta. On se posebno pozivao na to da je njegovom osudom za poticanje na diskriminaciju, mržnju i nasilje prema skupini ljudi zbog njihovog podrijetla, njihove pripadnosti ili nepripadnosti određenoj etničkoj skupini, naciji, rasi ili religiji, zbog izjava koje je dao o muslimanima u Francuskoj u intervjuu za dnevne novine „Le Monde“ – kada je između ostalog istaknuo da „onog dana kada ne bude pet milijuna, nego 25 milijuna muslimana u Francuskoj, oni će imati vlast“ – prekršeno njegovo pravo na slobodu izražavanja.

Sud je predstavku proglasio neprihvatljivom (očito neutemeljena). Primijetio je da su izjave podnositelja predstavke dane u kontekstu opće rasprave o problemima povezanim s utvrđivanjem i integracijom iseljenika u njihove zemlje domaćine. Štoviše, različiti razmjeri predmetnog problema, koji ponekad mogu dovesti do nesporazuma i nerazumijevanja, zahtijevaju znatnu širinu koju treba prepustiti državi u procjeni potrebe za miješanjem kada je riječ o pitanju slobode izražavanja osoba. Međutim, u ovom slučaju komentari podnositelja predstavke svakako su predstavili muslimansku zajednicu u cjelini kao uznemirujuću, a što bi moglo dovesti do osjećaja odbacivanja i neprijateljstva. On je s jedne strane postavio Francuze protiv zajednice čija su vjerska uvjerenja izričito spomenuta i čiji je brzi rast predstavljen kao latentna prijetnja dostojanstvu i sigurnosti francuskog naroda. Razlozi koje su dali domaći sudovi za osudu podnositelja time su bili mjerodavni i dovoljni. Kazna jednako tako nije bila nerazmjerna. Sud stoga smatra da je miješanje u uživanje prava podnositelja na slobodu izražavanja bilo nužno u demokratskom društvu.

Perinçek protiv Švicarske 15. listopada 2015. (Veliko vijeće)¹⁴¹

Ovaj predmet odnosio se na kaznenu osudu podnositelja predstavke, turskog političara, zbog javnog izražavanja mišljenja u Švicarskoj da masovne deportacije

140 Odluka ESLJP-a: Le Pen protiv Francuske (predstavka br. 18788/09).

141 Presuda ESLJP-a: Perinçek protiv Švicarske (br. 27510/08).

i masakri koje je pretrpio jemenski narod u Otomanskom Carstvu 1915. i narednih godina nisu predstavljali genocid. Švicarski sudovi posebno su naglasili da su njegovi motivi bili rasistički i nacionalistički i da njegove izjave nisu pridonosile povijesnoj raspravi. Podnositelj predstavke žalio se da su njegova kaznena osuda i kazna predstavljali kršenje njegovog prava na slobodu izražavanja.

Sud je zaključio da je došlo do povrede članka 10 Konvencije. Svjestan velike važnosti koju jemenska zajednica pridaje pitanju treba li te masovne deportacije i masakre smatrati genocidom, Sud je utvrdio da su dostojanstvo žrtava, kao i dostojanstvo i identitet današnjih Jemenaca zaštićeni člankom 8 Konvencije (pravo na poštovanje privatnog života). Stoga je Sud morao uspostaviti ravnotežu između dvaju prava Konvencije – prava na slobodu izražavanja i prava na poštovanje privatnog života – uzimajući u obzir specifične okolnosti slučaja i razmjer između korištenih sredstava i cilja koji se želi postići. Sud je zaključio da u demokratskom društvu nije bila potrebna kaznena osuda podnositelja predstavke kako bi se zaštitila prava jemenske zajednice koja su bila u pitanju u ovom predmetu. Konkretno, Sud je uzeo u obzir ove elemente: izjave podnositelja predstavke odnosile su se pitanja od javnog interesa i nisu predstavljale poziv za mržnju ili netrpeljivost; kontekst u kojem su bile izrečene nije bio obilježen povećanim tenzijama ili specijalnim povijesnim tonovima u Švicarskoj; ne može se smatrati da izjave utječu na dostojanstvo pripadnika jemenske zajednice u mjeri da zahtijevaju kazneno-pravnu reakciju Švicarske; nije bilo međunarodne pravne obveze Švicarske da kriminalizira takve izjave; čini se da su švicarski sudovi cenzurirali podnositelja predstavke samo za iznošenje mišljenja koje se razlikovalo od mišljenja utvrđenih u Švicarskoj; miješanje u njegovo pravo na slobodu izražavanja imalo je ozbiljan oblik kaznene presude.

POTICANJE NA VJERSKU NETOLERANCIJU

I. A. protiv Turske (br. 42571/98), 13. rujna 2005. godine¹⁴²

Podnositelj predstavke, vlasnik i ravnatelj izdavačke kuće, objavio je 2000 primjerkom knjige koja je obrađivala teološka i filozofska pitanja u stilu romana. Javni tužitelj u Istanbulu u svojoj objavi optužio je podnositelja za vrijeđanje „Boga, religije, poslanika i Svete knjige“. Prvostupanjski sud osudio je podnositelja predstavke na dvije godine zatvora i plaćanje novčane kazne i odmah preinačio kaznu zatvora u malu novčanu kaznu. Podnositelj predstavke žalio se Vrhovnom sudu, koji je potvrdio presudu. Navodi da mu je osudom i kaznom povrijeđeno pravo na slobodu izražavanja.

Sud je smatrao da nije došlo do povrede članka 10 Konvencije. Ponovio je da oni koji su izabrali ostvariti slobodu izražavanja svoje vjere, bez obzira jesu li to učinili kao članovi vjerske većine ili manjine, ne mogu očekivati da će biti izuzeti od svake kritike. Morali su tolerirati i prihvatiti odbijanje svojih vjerskih uvjerenja od strane drugih, pa čak i širenje neprijateljskih doktrina prema svojoj vjeri od strane drugih. Međutim, ovaj predmet ne odnosi se samo na komentare koji su uznemirujući i šokantni ili iskazuju „provokativno“ mišljenje, nego su uvredljiv napad

---

¹⁴² Presuda ESLJP-a: I. A. protiv Turske (br. 42571/98).

na poslanika islama. Bez obzira na činjenicu da je postojala određena tolerancija kritike vjerskog učenja u turskom društvu, koje je duboko vezano za načelo sekularnosti, vjernici su mogli opravdano smatrati da određeni odlomci predmetne knjige predstavljaju neopravdan i uvredljiv napad na iste. U tim okolnostima Sud smatra da je predmetna mjera trebala pružiti zaštitu protiv uvredljivih napada na pitanja koja muslimani smatraju svetima i da su zbog toga zadovoljili „hitnu društvenu potrebu“. Jednako tako uzeo je u obzir činjenicu da turski sudovi nisu odlučili zaplijeniti predmetnu knjigu, a time je poručio da je gotovo beznačajna novčana kazna koja je izrečena bila razmjerna ciljevima ostvarenima predmetnim mjerama.

Erbakan protiv Turske, 6. srpnja 2006. godine¹⁴³

Podnositelj predstavke, političar, bio je turski premijer. U navedeno vrijeme bio je predsjednik Refah Partisi (Stranke za napredak), koja je raspuštena 1998. godine zbog sudjelovanja u aktivnostima koje su u suprotnosti s načelima sekularnosti. Posebno se žalio da je njegova osuda za komentare koje je iznio u javnom govoru, za koje se smatralo da su poticali na mržnju i vjersku netoleranciju, povrijedila njegovo pravo na slobodu izražavanja.

Sud je smatrao da je došlo do povrede članka 10 Konvencije. Utvrđeno je da su takvi komentari – uz pretpostavku da ih je u to vrijeme zapravo dao poznati političar na javnom skupu – bili više indikacija vizije društva strukturiranog isključivo oko vjerskih vrijednosti i tako su se teško pomirili s pluralizmom tipičnim za suvremeno društvo, gdje postoji širok raspon različitih, međusobno suočenih skupina. Istaknuvši da je borba protiv svih oblika netrpeljivosti bila dio zaštite ljudskih prava, Sud je smatrao da je presudno da u svojim govorima političari izbjegavaju komentare koji bi mogli biti odgovorni za poticanje netolerancije. Međutim, s obzirom na temeljnu prirodu slobodne političke rasprave u demokratskom društvu, Sud je zaključio da razlozi navedeni u svrhu opravdanja gonjenja podnositelja nisu bili dovoljni da se uvjeri da je miješanje u ostvarivanje njegovog prava na slobodu izražavanja bilo nužno u demokratskom društvu.

UVREDA DRŽAVNIH SLUŽBENIKA

Otegi Mondragon protiv Španjolske, 15. ožujka 2011. godine¹⁴⁴

Podnositelj predstavke, glasnogovornik ljevičarske baskijske separatističke parlamentarne skupine, na konferenciji za novinare osvrnuo se na ukidanje baskijskih dnevnih novina (zbog sumnje u njihovu povezanost s ETA-om) i navodno zlostavljanje osoba uhićenih tijekom policijske operacije. U svojoj izjavi kralja Španjolske naziva „vrhovnim poglavarom španjolskih oružanih snaga, drugim riječima, osobom koja je zapovjednik mučitelja, koja dopušta mučenje i nameće svoj monarhistički režim ljudima kroz torturu i nasilje“. Podnositelj predstavke osuđen je na kaznu zatvora zbog djela teškog vrijeđanja kralja. Pozivao se na povredu prava na slobodu izražavanja.

¹⁴³ Presuda ESLJP-a: Erbakan protiv Turske (br. 59405/00), dostupna na francuskom.

¹⁴⁴ Presuda ESLJP-a: Otegi Mondragon protiv Španjolske (br. 2034/07).

Sud je smatrao da je došlo do povrede članka 10 (sloboda izražavanja) smatrajući da je osuda i kazna podnositelja predstavke bila nerazmjerna legitimnom cilju kojem se teži, odnosno zaštitu ugleda španjolskog kralja, zajamčenog španjolskim Ustavom. Sud je posebno primijetio da iako se jezik koji je podnositelj koristio mogao smatrati provokatorskim, bitno je imati na umu da čak i ako su neke od riječi korištenih u komentarima podnositelja predstavke bile neprijateljske u svojoj suštini, u njima nije bilo poticanja na nasilje i nije iznesen govor mržnje. Nadalje, to su bile izjave dane tijekom konferencije za novinare, što je značilo da ih podnositelj predstavke nije mogao preformulirati, ponovno izgovoriti ili povući prije nego što su objavljene.

GOVOR MRŽNJE NA INTERNETU

Delfi AS protiv Estonije, 16. lipnja 2015. godine (Veliko vijeće)¹⁴⁵

Ovo je bio prvi predmet u kojem je Sud propitivao predstavku o odgovornosti za komentare koje su ostavljali korisnici na informativnom internetskom portalu. Tvrtka koja je podnijela predstavku, koja vodi informativni portal koji radi na komercijalnoj osnovi, žalila se da su je nacionalni sudovi smatrali odgovornom za uvredljive komentare koje su čitatelji ostavili ispod jednog od članaka na internetu o trajektnoj kompaniji. Na zahtjev odvjetnika vlasnika trajektne kompanije, tvrtka koja je podnositeljica predstavke uklonila je uvredljive komentare šest tjedana nakon objavljivanja.

Sud je zaključio da nije došlo do povrede članka 10 Konvencije. Prvo je primijetio sukobljenu realnost između prednosti interneta, koji bez presedana osigurava platformu za slobodu izražavanja, i svih opasnosti, u koje spada mogućnost govora mržnje i govora koji potiče na nasilje širom svijeta u nekoliko sekundi, a koji ponekad ostaje trajno dostupan na mreži. Sud je nadalje primijetio da je nezakonitost komentara očito zasnovana na činjenici da je većina komentara, na prvi pogled, bila jednaka poticanju na mržnju ili nasilje prema vlasniku trajektne kompanije. Shodno tome, predmet se odnosio na dužnosti i odgovornosti informativnog internetskog portala na osnovi članka 10 stavak 2 Konvencije, koji je na komercijalnoj osnovi pružao platformu za komentare generirane od strane korisnika na prethodno objavljeni sadržaj, a neki su se korisnici – bilo da su identificirani ili anonimni – upustili u jasno nezakonit govor, koji je narušavao osobna prava drugih i koji je predstavljao govor mržnje i poticanje na nasilje. U slučajevima kao što je ovaj, kada komentari trećih strana imaju oblik govora mržnje i neposredne prijetnje fizičkom integritetu pojedinaca, Sud je smatrao da prava i interesi drugog i društva u cjelini mogu dati ovlasti državama ugovornicama da nametnu odgovornost portalima za informativne internetske komentare, bez kršenja članka 10 Konvencije, ako ne poduzmu mjere uklanjanja jasno nezakonitih komentara bez odlaganja, čak i bez prethodnog obavještenja od navodne žrtve ili trećih osoba. Na osnovi konkretne procjene ovih stajališta i uzimajući i u obzir naročito ekstremnu prirodu danih komentara, činjenicu da su objavljeni kao reakcija na članak objavljen od strane podnositelja predstavke na njegovom

---

¹⁴⁵ Presuda ESLJP-a: Delfi AS protiv Estonije (br. 64569/09).

profesionalno vođenom informativnom portalu koji radi na komercijalnoj osnovi, nepoduzimanje mjera od strane podnositelja predstavke da bez odlaganja nakon objavljivanja ukloni komentare koji sadrže govor mržnje i govor koji potiče nasilje i osigura stvarnu mogućnost da autori takvih komentara odgovaraju, kao i umjerenu sankciju (320 eura) izrečenu podnositelju predstavke, Sud je zaključio da je utvrđivanje odgovornosti podnositelja predstavke od strane estonskih sudova bilo opravdano i predstavljalo razmjerno ograničenje slobode izražavanja portala.

Magyar Tartalomszolgáltatók Egyesülete (MTE) i Index.hu Zrt protiv Mađarske¹⁴⁶ 2. veljače 2016. godine

Ovaj predmet odnosio se na odgovornost samoregulatornog tijela pružatelja internetskih sadržaja i jednog internetskog informativnog portala za vulgarne i uvredljive online komentare objavljene na njihovim internetskim stranicama, nakon objavljivanja mišljenja kojim su kritizirane pogrešne poslovne prakse dviju internetskih stranica za nekretnine. Podnositelji predstavke žalili su se na presude mađarskih sudova protiv njih, koje su ih učinkovito obvezale na modernizaciju sadržaja komentara čitatelja na njihovim internetskim stranicama, tvrdeći da je to bilo protivno suštini slobodnog izražavanja na internetu.

Sud je zaključio da je došlo do povrede članka 10 Konvencije. Posebno je ponovio da, iako ne predstavljaju izdavatelje komentara u tradicionalnom smislu, informativni internetski portali moraju, u načelu, preuzeti dužnosti i odgovornosti. Međutim, Sud je smatrao da mađarski sudovi prilikom odlučivanja o pojmu odgovornosti u predmetu podnositelja predstavke nisu proveli odgovarajuće balansiranje između suprotstavljenih prava, odnosno između prava podnositelja predstavki na slobodu izražavanja i prava internetskih stranica za nekretnine na poštovanje njihovog poslovnog ugleda. Naime, mađarske vlasti su bez dubljeg propitivanja prihvatile da su komentari bili nezakoniti jer su štetili ugledu internetskih stranica za nekretnine. Treba napomenuti da je slučaj podnositelja predstavke bio različit u nekim aspektima od slučaja Delfi AS protiv Estonije (vidi gore), u kojem je Sud utvrdio da je komercijalni informativni internetski portal bio odgovoran za uvredljive online komentare svojih čitatelja. Predmet podnositelja predstavke očito nije imao ključne elemente kao predmet govora mržnje i poticanja na nasilje Delfi AS. Iako uvredljivi i vulgarni, komentari u ovom predmetu nisu predstavljali jasno nezakonit govor. Osim toga, iako je Indeks vlasnik velikog medija za koji se mora smatrati da ima ekonomske interese, Magyar Tartalomszolgáltatók Egyesülete je neprofitna samoregulatorna udruga pružatelja internetskih usluga, koja nema takve interese.

Pihl protiv Švedske 7. veljače 2017. godine¹⁴⁷ (odluka o prihvatljivosti)

Podnositelj predstavke bio je izložen klevetničkom online komentaru, koji je anonimno objavljen na blogu. Podnio je građansku tužbu protiv male neprofitne udruge koja je vodila blog, tvrdeći da bi ista trebala biti odgovorna za komentar

---

146 Presuda ESLJP-a: Magyar Tartalomszolgáltatók Egyesülete i Index.hu Zrt protiv Mađarske (br. 22947/13).

147 Odluka ESLJP-a: Pihl protiv Švedske (br. predstavke 74742/14).

treće strane. Švicarski sudovi i ministar pravosuđa odbili su zahtjev. Podnositelj predstavke žalio se Sudu da su neutvrđivanjem odgovornosti udruge vlasti propustile zaštititi njegov ugled, čime su povrijedile njegovo pravo na poštovanje privatnog života.

Sud je predstavku proglasio neprihvatljivom kao očito neosnovanu. Posebno je naglasio da u ovakvim slučajevima mora postojati ravnoteža između prava pojedinca na poštovanje njegovog privatnog života i prava na slobodu izražavanja koje uživa osoba ili skupina koja vodi internetski portal. U svjetlu okolnosti ovog predmeta, Sud je utvrdio da su nacionalne vlasti postigle pravi balans kada su odbile zahtjev da udruga bude odgovorna za anonimni komentar. Posebno zato što, iako je komentar bio uvredljiv, to nije dovelo do govora mržnje ili poticanja na nasilje. Komentar je objavljen na malom blogu koji vodi neprofitna udruga, uklonjen je dan nakon što je podnositelj predstavke podnio žalbu i nalazio se na blogu samo oko devet dana.

Cilj ove publikacije je doprinijeti širem razumijevanju pojma govora mržnje, ponuditi polaznu osnovu za pripremu preporuka i mehanizama za borbu protiv takvog govora, i da u tom smjeru, omogućiti daljnje napore i inicijative. Nadamo se da će ova publikacija biti koristan i važan instrument u daljnjim aktivnostima, ne samo regulatornih tijela za medije, već i ostalih društvenih sudionika.

Vijeće Europe želi izraziti svoju zahvalnost regulatornim tijelima u području elektroničkih medija iz Jugoistočne Europe na njihovom sudjelovanju u pripremi ove publikacije, posvećenosti, inicijativi, odgovornosti i timskom radu koji su rezultirali izradom ove vrijedne publikacije.

CRO

Vijeće Europe je vodeća organizacija za ljudska prava na kontinentu. Obuhvaća 47 država, od kojih su 28 članice Europske unije. Sve države članice Vijeća Europe potpisale su Europsku konvenciju o ljudskim pravima, ugovor čiji je cilj zaštita ljudskih prava, demokracije i vladavine prava. Europski sud za ljudska prava nadgleda primjenu Konvencije u državama članicama.

www.coe.int

Europska unija je jedinstveno ekonomsko i političko partnerstvo 28 demokratskih europskih zemalja. Njezini ciljevi su mir, prosperitet i sloboda za njenih 500 milijuna građana – u pravednijem i sigurnijem svijetu. Kako bi se to ostvarilo, države članice Europske unije su osnovale tijela koja vode Europsku uniju i usvajaju njene zakone. Najvažniji su Europski parlament (koji predstavlja narod Europe), Vijeće Europske unije (koje predstavlja nacionalne vlade) i Europska komisija (koja predstavlja zajednički interes Europske unije).

<http://europa.eu>

